

ÜHINGUÕIGUS

AGE VÄRV

ISBN 978-9985-67-155-9

© Sisekaitseakadeemia 2008

Sisekaitseakadeemia
Kase 61, 12012, Tallinn
september 2008

SISUKORD

SISSEJUHATUS	lk 3
1. ÜHINGUÕIGUSE MÕISTE, ALLIKAD JA SEOSED TEISTE ÕIGUSHARUDEGA	lk 4
1.1 Ühinguõiguse mõiste	lk 4
1.2 Ühinguõiguse allikad	lk 4
1.3 Ühinguõiguse seosed teiste õigusharudega	lk 5
Küsimused ja ülesanded	lk 6
2. JURIIDILISEST ISIKUST ÜLDISELT	lk 7
2.1 Juriidilise isiku mõiste	lk 7
2.2 Juriidilise isiku peamised tunnused	lk 8
2.3 Juriidilise isiku organi otsused	lk 9
2.4 Juriidilise isiku juhtorgani liikme kohustused ja vastutus	lk 10
2.5 Juriidilise isiku lõpetamine	lk 12
Küsimused ja ülesanded	lk 12
3. JURIIDILISTE ISIKUTEGA SEOTUD REGISTRID	lk 13
3.1 Äriregister	lk 13
3.2 Mittetulundusühingute ja sihtasutuste register	lk 16
3.3 Majandustegevuse register	lk 16
3.4 Eesti väärtpaberite keskregister	lk 17
Küsimused ja ülesanded	lk 17
4. ÄRIÕIGUSE PÕHIMÕISTED	lk 18
4.1 Ettevõtlus	lk 18
4.2 Ettevõtja	lk 19
4.2.1 Füüsilisest isikust ettevõtja	lk 20
4.3 Ettevõtte	lk 21
4.4 Kontsern	lk 21
4.5 Ärinimi	lk 21
4.6 Prokuura	lk 22
4.7 Välismaa äriühingu filiaal	lk 22
Küsimused ja ülesanded	lk 23
5. TÄISÜHING	lk 24
5.1 Täisühingu mõiste	lk 24
5.2 Täisühingu asutamine	lk 24
5.3 Täisühingu osanikud	lk 24
5.4 Täisühingu juhtimine ja esindamine	lk 25
5.5 Täisühingu lõpetamine ja osaniku lahkumine	lk 25
6. USALDUSÜHING	lk 26
6.1 Usaldusühingu mõiste	lk 26
6.2 Usaldusühingu erinevused täisühingust	lk 26
Küsimused ja ülesanded	lk 26
7. OSAÜHING	lk 27
7.1 Osaühingu mõiste	lk 27
7.2 Osaühingu asutamine	lk 27
7.3 Osa	lk 29
7.4 Osaühingu juhtimine	lk 30

7.5 Osakapital	lk 32
7.6 Osauhingu lõpetamine	lk 32
Küsimused ja ülesanded	lk 33
8. AKTSIASELTS	lk 33
8.1 Aktsiaseltsi mõiste	lk 33
8.2 Aktsiaseltsi asutamine	lk 34
8.3 Aktsia	lk 34
8.4 Aktsiaseltsi juhtimine	lk 35
8.5 Aktsiakapital	lk 38
8.6 Aktsiaseltsi lõpetamine	lk 38
Küsimused ja ülesanded	lk 39
9. TULUNDUSÜHISTU	lk 39
9.1 Tulundusühistu mõiste	lk 39
9.2 Tulundusühistu asutamine	lk 40
9.3 Tulundusühistu liikmed	lk 40
9.4 Tulundusühistu juhtimine	lk 41
9.5 Tulundusühistu lõpetamine	lk 41
Küsimused ja ülesanded	lk 41
10. ÄRIÜHINGUTE ÜHINEMINE, JAGUNEMINE JA ÜMBERKUJUNDAMINE	lk 42
10.1 Ühinemine	lk 42
10.2 Jagunemine	lk 42
10.3 Ümberkujundamine	lk 43
Küsimused ja ülesanded	lk 43
11. MITTETULUNDUSÜHENDUSED	lk 43
11.1 Mittetulundusühendustest üldiselt	lk 43
11.2 Mittetulundusühing	lk 44
11.2.1 Mittetulundusühingu mõiste	lk 44
11.2.2 Mittetulundusühingu asutamine	lk 45
11.2.3 Mittetulundusühingu liikmed	lk 46
11.2.4 Mittetulundusühingu juhtimine	lk 46
11.2.5 Mittetulundusühingu lõpetamine	lk 48
11.3 Sihtasutus	lk 49
11.3.1 Sihtasutuse mõiste	lk 49
11.3.2 Sihtasutuse asutamine	lk 49
11.3.3 Sihtasutuse juhtimine	lk 50
11.3.4 Sihtasutuse lõpetamine	lk 51
Küsimused ja ülesanded	lk 51
12. RIIGI OSALEMINE ERAÕIGUSLIKES JURIIDILISTES ISIKUTES	lk 52
12.1 Riigi eraõiguslikes juriidilistes isikutes osalemise eesmärgid ja regulatsioon	lk 52
12.2 Riigi osalusega eraõigusliku juriidilise isiku asutamise erisused	lk 52
12.3 Aktsiate ja osa valitsemine äriühingutes	lk 53
12.4 Riigi osalusega eraõigusliku juriidilise isiku juhtimise erisused	lk 54
12.5 Riigi osalusega eraõigusliku juriidilise isiku vara	lk 55
Küsimused ja ülesanded	lk 55
Kasutatud materjalid	lk 57
Viidatud õigusaktid	lk 57
Viidatud kohtulahendid	lk 58

SISSEJUHATUS

Käesolev loengukonspekt on mõeldud Sisekaitseakadeemia politsei-, haldus- ja finantskolledži üliõpilastele ühinguõiguse alaste põhiteadmiste omandamise hõlbustamiseks ning on koostatud minu 2004-2007. aastal Sisekaitseakadeemias peetud loengute põhjal, võttes arvesse seadusandluse muudatusi.

Konspektis käsitletakse Eesti õigussüsteemis reguleeritud ühinguid (aktsiaselts, osühing, täisühing, usaldusühing, tulundusühistu, mittetulundusühing) ning sihtasutust. Samuti on puudutatud füüsilisest isikust ettevõtjaga seotud olulisemaid küsimusi.

Lisaks antud konspektile tuleks ühinguõiguse aluste omandamiseks läbi töötada ka hulk asjakohast lisamaterjali ning kohtupraktikat, seetõttu on peatükkide lõpus esitatud ka täiendav loetelu eestikeelsetest allikatest, millega üliõpilasel oleks soovitatav tutvuda. Viited kohtupraktikale sisalduvad näidetena teksti sees, kuid tuleb arvesse võtta, et kindlasti ei ole tegemist ammendava loeteluga ning ainekursuse käigus tuleks lisaks käsitleda ka muid asjakohaseid ühinguõiguse alaseid kohtulahendeid.

Üliõpilase iseseisva töö hõlbustamiseks on peatükkide lõpus esitatud küsimused, millele üliõpilane saab vastata kas konspekti teksti või loetletud lisamaterjali põhjal.

Täna kõiki üliõpilasi, kelle küsimused ja tähelepanekud loengutes, kodutöodes ja eksamitöodes andsid inspiratsiooni käesoleva konspekti koostamisel.

Age Värv

august 2008

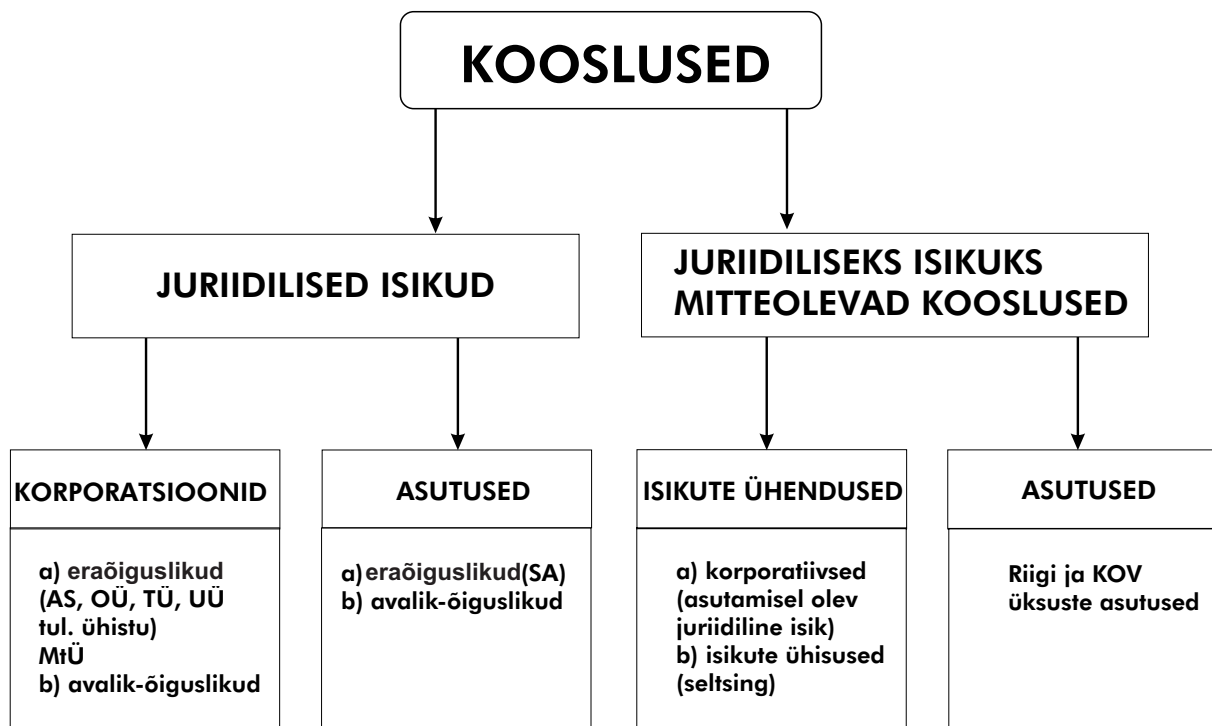
1. ÜHINGUÕIGUSE MÕISTE, ALLIKAD JA SEOSSED TEISTE ÕIGUSHARUDEGA

1.1 ÜHINGUÕIGUSE MÕISTE

Ühinguõiguse all mõistetakse õigusnormide kogumit, mis reguleerib ühingutega seonduvaid küsimusi.

Ühing kitsamas tähenduses on isikute ühendus; selline ühing, millel pole organisatsioonilist ülesehitust (isikuteühing). Isikuteühingud Eestis on täisühing (TÜ) ja usaldusühing (UÜ), mis on juriidilised isikud. Mitmetes teistes riikides (nt Saksamaa, anglo-ameerika õigussüsteem) isikuteühinguid juriidilisteks isikuteks ei loeta¹.

Ühinguks laiemas tähenduses ehk korporatsiooniks loetakse kõiki isikute ühendusi, see tähendab, et tegemist on liikmelisusel põhineva kooslusega. Eesti kehtiva õiguse kohaselt on ühinguteks äriühingud (aktsiaselts, osahing, täisühing, usaldusühing ja tulundusühistu) ja mittetulundusühing. Ühingud on ka Euroopa ühistu, Euroopa äriühing ja Euroopa majandushuviühing. Sihtasutust kui varakogumit (st varade kooslust) ei loeta ühinguks, vaid asutuseks; praktikas omab viimane asjaolu tähtsust eelkõige sihtasutuse struktuuri mõistmisel (sihtasutusel ei ole liikmeid). Käesolev õppematerjal käsitleb ühinguid laiemas tähenduses ning lisaks ka sihtasutust.

Joonis 1. Kooslused Eesti õigussüsteemis²

1.2 ÜHINGUÕIGUSE ALLIKAD

- 1) Eesti Vabariigi Põhiseadus³ (PS) (§ 31, § 48);
- 2) äriseadustik⁴ (ÄS) – reguleerib äriühingutega (va tulundusühistu) seonduvaid küsimusi: äriregister, ärinimi, äriühingute asutamine, lõpetamine, ühinemine, jagunemine, ümberkujundamine. Samuti sisaldab ÄS regulatsiooni füüsilisest isikust ettevõtja (FIE) kohta;
- 3) tulundusühituseadus⁵ (TulS), mis reguleerib tulundusühistu asutamise, tegevuse ja lõpetamisega seotud aspekte;
- 4) mittetulundusühingute seadus⁶ (MTÜS) – reguleerib mittetulundusühingute asutamise, tegevuse ja lõpetamise üldisemaid küsimusi (eri liiki mittetulundusühingute spetsiifilisemaid küsimusi reguleerivad eriseadused);

¹ K. Saare. Seltsing – kas leping või ühing? - Juridica 2003/1, lk 58.

² detailsemat liigitust vt K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku õigussubjektsuse piiritlemine. Doktoritöö. Tartu Ülikool 2004, lk 229.

³ Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349; 2007, 33, 210.

⁴ Äriseadustik. - RT I 1995, 26-28, 355; 2008, 27, 177.

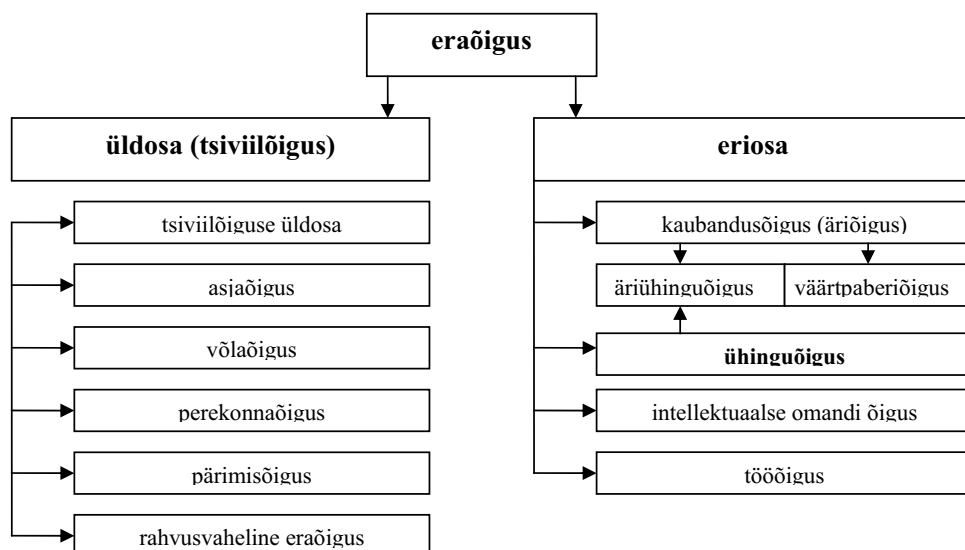
⁵ Tulundusühituseadus. - RT I 2002, 3, 6; 2008, 27, 177.

⁶ Mittetulundusühingute seadus. - RT I 1996, 42, 811; 2008. 27, 177.

- 5) sihtasutuste seadus⁷ (SAS), mis sätestab sihtasutuste asutamise, tegevuse ja lõpetamise korra;
- 6) tsiviilseadustiku üldosa seadus⁸ (TsÜS) – sisaldab juriidilise isiku mõistet ning üldregulatsiooni;
- 7) võlaõigusseadus⁹ (VÕS) – ühinguõiguse jaoks omavad suuremat tähtsust eelkõige käsunduslepingu säted, kuivõrd juhatuse ja nõukogu liikmetega sõlmitav leping on oma iseloomult käsundilaadne suhe;
- 8) mitmesugused eriseadused (nt krediidasutuste seadus¹⁰, kindlustustegevuse seadus¹¹, väärtpaberituruseadus¹², erakonnaseadus¹³, korteriühistuse seadus¹⁴, ametiühingute seadus¹⁵, riigi eraõiguslikes juriidilistes isikutes osalemise seadus¹⁶ jm);
- 9) Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EÜ) nr 2157/2001 "Euroopa äriühingu (SE) põhikirja kohta" rakendamise seadus¹⁷;
- 10) Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EMÜ) nr 2137/85 "Euroopa majandushuviühingu kohta" rakendamise seadus¹⁸;
- 11) Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EÜ) nr 1435/2003 "Euroopa ühistu (SCE) põhikirja kohta" rakendamise seadus¹⁹;
- 12) seaduste alusel vastu võetud Vabariigi Valitsuse määrused, ministrite määrused ja muud alama astme õigusaktid.

1.3 ÜHINGUÕIGUSE SESED TEISTE ÕIGUSHARUDEGA

Ühinguõigus on eraõiguse eriosasse kuuluv õigusharu.

Joonis 2. Eraõiguse süsteem

Ühinguõiguse reguleerimisala kattub osaliselt ka kaubandusõiguse reguleerimisalaga, hõlmates äriühingutega seotud küsimusi.

Kaubandusõigust ehk äriõigust on defineeritud kui normide kogumit, millega reguleeritakse ühiskonnas toimuvat vahetusprotsessi kõige laiemas tähenduses, sealhulgas selles protsessis osalevate majandusüksuste asutamise ja lõpetamise korda ning nende tegevuse aluseid²⁰.

⁷ Sihtasutuste seadus. - RT I 1995, 92, 1604; 2008, 27, 177.

⁸ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I 2002, 35, 216; 2007, 24, 128.

⁹ Võlaõigusseadus. - RT I 2001, 81, 487; 2007, 56, 375.

¹⁰ Krediidasutuste seadus. - RT I 1999, 23, 349; 2008, 3, 21.

¹¹ Kindlustustegevuse seadus. - RT I 2004, 90, 616; RT I 2007, 68, 421.

¹² Väärtpaberituruseadus. - RT I 2001, 89, 532; 2008, 31, 193.

¹³ Erakonnaseadus. - RT I 1994, 40, 654; 2007, 24, 126.

¹⁴ Korteriühistuse seadus. - RT I 1995, 61, 1025; 2006, 61, 456.

¹⁵ Ametiühingute seadus. - RT I 2000, 57, 372; 2007, 2, 6.

¹⁶ Riigi eraõiguslikes juriidilistes isikutes osalemise seadus. - RT I 2004, 24, 166.

¹⁷ RT I 2004, 81, 543; 2005, 57, 451.

¹⁸ RT I 2000, 53, 342; 2004, 30, 208.

¹⁹ RT I 2005, 71, 543.

²⁰ V. Kõve. Äriseadustiku põhialused. Juridica 1995/4, lk 134.

Tartu Ülikooli professori A. Piibu²¹ käsitluses on kaubandusõigus kaubanduslikku käivet korraldavate normide kogum²². Kaubandusõiguse reguleerimisalasse kuuluvad nii äriühinguõigus kui ka muud ärilist tegevust hõlmavad normid, mis reguleerivad näiteks väärtpaberite ja börsidega ning panganduse ja kindlustusega seotud küsimusi, samuti hõlmab kaubandusõiguse mõiste pankrotiõigust ning mitmeid muid valdkondi. Seega on kaubandusõiguse reguleerimisala tegelikult väga lai. Eesti äriseadustik (mille kavandatav pealkiri oli algselt kaubandusseadustik²³) käsitleb loetletud teemadest vaid äriühinguid ning FIE-t (teisisõnu, ettevõtjaid) ning sisaldab ka äriregistrit reguleerivaid norme.

Eesti äriõiguse normistik on üles ehitatud eraõiguse unitarismi põhimõttest lähtuvalt: ühinguõiguse normid täiendavad tsiviilõigust, mitte ei dubleeri seda, mis on juba tsiviilõigusega reguleeritud. Praktikas tähendab see seda, et TsÜS-i üldnormid on suures osas kohaldatavad ka äriõiguses ning muidugi peab alati silmas pidama üld- ja erinormi põhimõtet²⁴, samuti ka seda, et näiteks müügi- või veolepingu sõlmimisel lähtuvad nii ettevõtja (näiteks aktsiaselts) kui tarbija samadest võlaõigusseaduse normidest ning ettevõtja poolt nimetatud lepingud ei ole reguleeritud eraldi õigusaktiga.

Unitarismi kõrval tuntakse ka dualistlikku lähenemist (näiteks Prantsusmaa, Eesti Vabariik kuni 1940. aastani), mis tähendab, et ühinguõiguse subjektide ja kaubandustehingutega seonduv regulatsioon sisaldub eriseadustes ning on tsiviilõiguse normidest lahutatud²⁵.

ÜHINGUÕIGUSE SEOSSED TEISTE ERAÕIGUSE HARUDEGA:

- tsiviilseadustiku üldosaga – TsÜS annab juriidilise isiku mõiste ja liigituse, sätestab juriidiliste isikute organite ja nende otsustega seonduvad üldpõhimõtted;
- asjaõigusega – asutamisel olevale ühingule on võimalik mitterahalise sissemaksena üle anda nii vallas- kui kinnisasju;
- võlaõigusega – VÕS sisaldab nii lepingu mõistet kui lepingute sõlmimise üldregulatsiooni, mida tuleb arvesse võtta asutamislepingu puhul; juhatuse ja nõukogu liikme leping on käsundilaadne suhe, millele kohaldatakse võlaõigusseaduse käsunduslepingu sätteid;
- tööõigusega – ühingu teatavaid juhtimisülesandeid täitvate ning igapäevase majandustegevusega seotud isikutega (nt tegevdirektor) sõlmitavad lepingud on töölepingud; juhatuse liikmega sõlmitavale lepingule kohaldatakse aga VÕS-is reguleeritud käsunduslepingu sätteid. Ühel isikul võib ühinguaga olla samal ajal sõlmitud nii töö- kui käsundusleping²⁶;
- kaubandusõigusega (äriõigusega) – kaubandusõigus reguleerib äriühingute asutamist, tegevust, lõpetamist ja ümberkujundamist.

ÜHINGUÕIGUSE SEOSSED AVALIKU ÕIGUSE HARUDEGA:

- riigiõigusega - Eesti Vabariigi põhiseaduse § 31 kohaselt on isikutel õigus tegelda ettevõtlusega ning koonduda tulundusühingutesse ja –liitudesse, § 48 aga sätestab õiguse koonduda mittetulundusühingutesse ja –liitudesse;
- haldusõigusega – juriidiliste isikute õigusvõime tekkimine ning lõppemine, samuti nende üle kontrolli teostamine on seotud haldustoimingutega (kande tegemine vastavasse registrisse või kande kustutamine);
- karistusõigusega – karistusseadustik²⁷ (KarS) näeb lisaks juriidilise isikuga seotud isikute vastutuse ette ka juriidilise isiku vastutuse;
- finantsõigusega – ühingute maksustamise küsimused;
- protsessiõigusega (e menetlusõigusega) – tsiviilkohtumenetluse seadustiku²⁸ (TsMS) 58. peatükk reguleerib registrimenetlust, sh kannete tegemise ja kustutamise aluseid jms äriregistris ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris.

²¹ Ants Piip oli 1919–1924 Tartu Ülikooli rahvusvahelise õiguse professori kohusetäitja, 1924–1940 korraline professor, 26.10.1920–20.12.1920 Eesti Vabariigi peaminister ning 20.12.1920–25.01.1921 riigivanem.

²² A. Piip, Kaubandusõigus- ja protsess. EV Justiitsministeerium, Tallinn 1995, lk 3.

²³ P. Varul. Tsiviil- ja kaubandusseadusandluse arengust Eestis. Juridica 1993/6, lk 120..

²⁴ kuni 01.07.2002 kehtinud tsiviilseadustiku üldosa seaduse (RT I 1994, 53, 889; 2002, 53, 336) §-s 1 oli *expressis verbis* öeldud, et antud seadus on üldosana kohaldatav ka äriseadustiku suhtes.

²⁵ vt A. Piip (viide 22), lk 8–12.

²⁶ vt RKTko 26.11.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-134-02, RT III 2002, 35, 385.

²⁷ Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364; 2008, 33, 200.

²⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I 2005, 26, 197; 2008, 29, 189.

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS:

- A. Mitt. Ettevõtlusvabaduse õiguslik olemus. Juridica 2006/6.
- H. Naaber. Vaade lähiajalukku: eraettevõtluse esimesed ilmingud Eestis. Eesti Majanduse Teataja 6/2007;
- A. Piip. Kaubandusõigus ja –protsess. Tallinn, Justiitsministeerium 1995.
- V. Kõve. 10-aastane äriseadustik – tagasivaade senisele arengule. Juridica 2005/9.
- K. Saare. Seltsing – kas leping või ühing? Juridica 2003/1.
- K. Saare. Asutamisel olev äriühing kui juriidiline isik. Juridica 1996/6.

KÜSIMUSED JA ÜLESANDED

1. Mis on ühinguõiguse reguleerimisese?
2. Millises ulatuses kattub ühinguõiguse reguleerimisese kaubandusõiguse reguleerimisemega?
3. Mis on ühing?
4. Millised on ühinguõiguse seosed teiste õigusharudega?
5. Loetle ühinguõiguse tähtsamaid allikaid.

2. JURIIDILISEST ISIKUST ÜLDISELT

2.1 JURIIDILISE ISIKU MÕISTE

Eraõiguse subjektid on isikud, täpsemalt füüsilised ja juriidilised isikud. Füüsiline isik on inimene (TsÜS § 7 lg 1).

Tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 24 (esimese lause) kohaselt on juriidiline isik seaduse alusel loodud õigussubjekt.

Subjektiks olemine tähendab seda, et juriidiline isik saab olla erinevate õigussuhete osaliseks, seega õiguste ja kohustuste kandjaks. Näiteks saab juriidiline isik olla lepingupooleks või avalik-õiguslike normide adreessaadiks. See tähendab omakorda, et lepingu rikkumise korral vastutab rikkumisega tekitatud kahju hüvitamise eest juriidiline isik ning ka eelnimetatud avalik-õiguslike normide (näiteks maksuseaduste) rikkumise eest vastutab juriidiline isik, mitte aga näiteks aktsionärid.

Juriidilise isiku instituudi kujunemine sai alguse juba Rooma õiguses, mis tunnistas kollektiivset isikut, kusjuures eristati eraõiguslikke ja avalik-õiguslikke juriidilisi isikuid. Juba Rooma õiguses fikseeriti juriidilise isiku iseseisev õigusvõime²⁹.

Seda, et juriidiline isik on õiguse subjekt, mitte objekt, rõhutab ka asjaõigusseaduse³⁰ (AÕS) § 6 lg 2 teine lause: *Juriidilise isiku vara ega juriidiline isik ei saa kuuluda teistele isikutele*. Teisisõnu, juriidilise isiku vara omanikuks on juriidiline isik ise, mitte aga selle osanikud või aktsionärid, - osanikel ja aktsionäridel ei ole juriidilise isiku vara suhtes mingeid omaniku õigusi (st et näiteks aktsionär ei saa müüa aktsiaseltsi, vaid üksnes temale kuuluvaid aktsiaid). Õigus saada dividende või osaleda üldkoosolekul on õigused, mis tulenevad aktsionäriks või osanikuks olemisest ning on sätestatud seaduses.

Juriidilised isikud jagunevad eraõiguslikeks ja avalik-õiguslikeks. Avalik-õiguslik juriidiline isik on TsÜS § 25 lõike 2 kohaselt riik, kohaliku omavalitsuse üksus ja muu juriidiline isik, mis on loodud avalikes huvides ja selle juriidilise isiku kohta käiva seaduse alusel.

Eraõiguslik juriidiline isik on erahuvides ja selle juriidilise isiku liigi kohta käiva seaduse alusel loodud juriidiline isik. Eraõiguslik juriidiline isik on täisühing, usaldusühing, osaühing, aktsiaselts, tulundusühistu, sihtasutus ja mittetulundusühing (TsÜS § 25 lg 1).

²⁹ detailsemalt E. Ilus. Rooma eraõiguse alused. Ilo 2000, lk 81-84.

³⁰ Asjaõigusseadus. - RT I 1993, 39, 590; 2007, 24, 128.

Toodud loetelu viitab sellele, et eraõiguslike juriidiliste isikute puhul kehtib *numerus claususe*³¹ ehk suletud loetelu põhimõte, mis tähendab seda, et juriidilise isiku asutajad on juriidilise isiku õigusliku vormi valimisel piiratud seadusandja poolt etteantud võimalustega ega või uusi vorme omatahtsi juurde luua (erinevalt näiteks lepinguõigusest, kus lepingupooled võivad sõlmida ka sellist liiki lepingu, mida seadus ei reguleeri)³².

Seadusandjal aga on uute eraõiguslike juriidiliste isikute liikide loomise võimalus olemas. *Numerus claususe* põhimõtte eesmärk on tagada õiguskindlus ja õiguskäibe kaitse.

Eraõiguslike juriidiliste isikute ammendav loetelu seaduses viitab muuhulgas ka sellele, et sageli ekslikult juriidilisteks isikuteks peetavad FIE (füüsilisest isikust ettevõtja) ja välismaa äriühingu filiaal seda tegelikult ei ole.

Eraõiguslikud juriidilised isikud jagunevad äriühinguteks ja mittetulundusühendusteks. Äriühingud omakorda võib liigitada isikuteühinguteks (täisühing, usaldusühing) ja kapitaliühinguteks (aktsiaselts, osahing, tulundusühistu) sõltuvalt sellest, kas ühingu kohustuste eest vastutavad isiklikult ka selle asutajad või osanikud, või piirdub asutaja vastutus (risk) üksnes tema sissemaksega. Mittetulundusühenduste ala kuuluvad mittetulundusühingud ja sihtasutused.

2.2 JURIIDILISE ISIKU PEAMISED TUNNUSED

Juriidilise isiku peamised tunnused on järgmised:

1) **täielik õigusvõime**, st võime omada tsiviilõigusi ja kanda tsiviilkohustusi (välja arvatud neid, mis on omased üksnes inimesele), mis eraõigusliku juriidilise isiku puhul tekib vastavasse registrisse kandmisest (TsÜS § 26 lg 1 ja lg 2). Olenevalt juriidilise isiku vormist võib selleks registriks olla kas äriregister või mittetulundusühingute ja sihtasutuste register³³. Registrisse kandmisel antakse juriidilisele isikule kordumatu registrikood.

*Kohtuasjas nr 3-2-1-42-99 on Riigikohus sedastanud, et Kooskõlas ÄS §-ga 42 ei saa ühe ja sama registreerimismumbri all kahte äriühingut registreerida ja kohus ei saa teha otsust, mis selle ettekirjutusega on vastuolus. Riigikohus tühis tas kassatsioonkaebuse esemeks oleva ringkonnakohtu otsuse, kuna selle otsusega tekkis olukord, kus ühe registrikoodi all on kaks äriühingut*³⁴.

Asutamisel oleva juriidilise isiku puhul saab rääkida nn osalisest õigusvõimest³⁵: kehtib põhimõte, et enne juriidilise isiku registrisse kandmist asutatava isiku nimel tehtud tehingutest tulenevate kohustuste täitmise eest vastutavad tehingu teinud isikud solidaarselt³⁶. Avalik-õigusliku juriidilise isiku õigusvõime tekib seaduses sätestatud ajast (TsÜS § 26 lg 3);

2) **organisatsiooniline ülesehitus**. Juriidiline isik on abstraktne, õiguslikult eksisteeriv, ilma füüsilise kehata moodustis. Selleks, et oma õigusvõimet realiseerida, on juriidilisel isikul vaja füüsilistest isikutest koosnevaid organeid. Organite olemasolul on võimalik juriidilise isiku kui iseseisva üksuse tahte moodustumine ja selle väljendamine. Eraõigusliku juriidilise isiku organid on üldkoosolek ja juhatus, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (TsÜS § 31 lg 1). Seadus võib ette näha ka nõukogu olemasolu. Eristatakse juriidilise isiku juhtorganeid ja muid organeid. Juhtorganid on juhatus ja nõukogu ning nende liikmeteks (erinevalt üldkoosoleku liikmetest) saavad olla vaid füüsilised isikud.

■ **juhatus** või seda asendav organ loetakse TsÜS § 34 lg 1 kohaselt suhetes teiste isikutega juriidilise isiku seaduslikuks esindajaks, - see tähendab, et juhatuse liikme õigus juriidilise isiku nimel tehinguid teha tuleneb asjaolust, et ta on juhatuse liige ning talle ei pea väljastama mingit volikirja (mis seondub tehingulise esindusega). TsÜS § 34 lg 2-4 tuleneb ka põhimõte, et juriidilist isikut võib esindada iga juhatuse liige, kui seadus või põhikiri ei näe ette ühist esindamist. Kolmandate isikute suhtes kehtib ühise esindamise piirang üksnes siis, kui see on kantud registrisse. Juhatus võib koosneda ka ühest isikust;

³¹ *numerus clausus* (lad) – (rangelt) piiratud arv või hulk; täpselt määratletud suurus (nt asjaõiguste kindel arv, piiratud õpikohtade arv jms) (K. Adomeit, M. Ristikivi, H. Siimets-Gross. Ladina-eeesti õigussõnastik. Tallinn 2005, lk 185).

³² seda küsimust on Riigikohtu tsiviilkolleegium käsitleanud oma 25.03.2002 otsuses nr 3-2-1-51-02, RT III 2002, 14, 163.

³³ 01.08.2008 seisuga oli Eestis registreeritud 97 827 äriühingut (sh 3 Euroopa äriühingut); mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse oli kantud kokku 27 372 mittetulundusühendust (http://www.rik.ee/stat/8_8tg.phtml).

³⁴ RKTko 20.04.1999 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-42-99, RT III 1999, 14, 147.

³⁵ vt. K. Saare. Asutamisel olev äriühing kui juriidiline isik. *Juridica* 1996/6, lk. 262-265.

³⁶ ÄS § 147 (1) ja § 253 (1); TuS § 10; MTÜS § 11; SAS § 15.

- nõukogu on oma olemuselt juhatuse tegevust kontrolliv organ. Nõukogu on kollektiivne organ, koosnedes vähemalt kolmest liikmest. Aktsiaseltsi ja sihtasutuse puhul on nõukogu olemasolu kohustuslik, osaihingu ja tulundusühistu puhul aga sõltuv kas asutajate endi soovist (st põhikirjas sätestatud) või seaduses loetletud kriteeriumite täitmisest;
- üldkoosolek, mis on juriidilise isiku kõrgeim organ (kuid ei ole juhtorgan), koosneb juriidilise isiku osanikest või aktsionäridest (mittetulundusühingu puhul liikmetest), juhatuse ja nõukogu liikmed aga ei pea ise olema osanike või aktsionäride ringi kuuluvad isikud;

TsÜS § 31 lg 3 kohaselt nähakse eraõigusliku juriidilise isiku organi pädevus ette seaduse ja põhikirja või ühingu põhikirjaga ning juriidilise isiku organi pädevust ei või üle anda muule organile või isikule.

Nii on Riigikohus kohtuasjas nr 3-2-1-130-04 nentunud, et aktsiaseltsi nõukogu otsus, millega otsustatakse üldkoosoleku ainupädevusse kuuluva küsimuse üle, on vastuolus AS § 298 lg 1 p-ga 8. Nõukogu otsuse kehtetuks tunnistamist ei välista selle otsuse hilisem heakskiitmine üldkoosoleku poolt³⁷.

Erinevalt muudest juriidilistest isikutest ei ole organisatsioonilise ülesehituse nõuet ette nähtud täisühingu ja usaldusühingu puhul, kus osanikud ise osalevad ühingu juhtimises;

3) eraldatus oma liikmetest, mis väljendub nii eelpool mainitud põhimõttes, et juriidilise isiku vara ei kuulu tema asutajatele, kui ka selles, et TsÜS § 30 kohaselt peab juriidilisel isikul olema nimi, mis teda eristab teistest isikutest (st nii füüsilistest kui juriidilistest isikutest);

Juriidilise isiku vara kuuluvuse küsimust on Riigikohus käsitlenud näiteks kohtuasjas nr 3-1-1-74-05, milles M.J. karistati muuhulgas KrK § 1411 lg 3 p 1 (võõra vara suures ulatuses omastamine ametiseisundi kuritarvitamise teel) alusel selle eest, et ta aktsiaseltsi KKH juhatuse liikmena omastas aktsiaseltsi vara. Kassatsioonkaebuses väitis M.J. kaitsja, et KKH aktsiad kuulusid sajabrotsendilisel OÜ-le, mille ainuosanik oli M.J. Seega oli KKH näol sisuliselt tegemist M.J. varaga ning kui eeldada, et mõne tehinguga on KKH-le tekitatud kahju, siis tekitab M.J. kahju iseendale. Seega leidis kaitsja, oli siin tegemist kannatanu nõusolekuga, mis välistab M.J. käitumise õigusvastasuse. Riigikohtu kriminaalkolleegium märkis, et „... puudub igasugune õiguslik alus M.J. kaitsja arvamusel, et KKH vara on võrdsustatav M. J. varaga. Tsviilseadustiku üldosa seaduse § 24 lg 1 esimese lause kohaselt on juriidiline isik seaduse alusel loodud õigussubjekt. Seega on juriidiline isik iseseisev õigussubjekt, keda ei saa samastada tema osanikeks, aktsionärideks, liikmeteks või juhtivtöötajateks olevate füüsiliste isikutega. Asjaõigusseaduse § 6 lg 2 teine lause sätestab, et juriidilise isiku vara ega juriidiline isik ei saa kuuluda teisele isikule. Järelikult on aktsiaseltsi või osaihingu vara aktsionäri või osaniku jaoks KrK § 1411 ja KarS § 201 tähenduses võõras isegi siis, kui sellele aktsionäri kuulub 100% seltsi aktsiatest või osanikule ühingu ainukene osa. Vastupidine seisukoht tähendaks muu hulgas seda, et juriidilise isiku võlausaldajate huvidel puuduks sisuliselt igasugune kaitse“³⁸.

4) **iseseisev varaline vastutus**, mis väljendub selles, et juriidilisel isikul tekkinud varaliste kohustuste (näiteks laenu tagasimaksmine, ostuhinna tasumine, tekitatud kahju hävitamine vms) ei ole juriidilise isiku asutajate, osanike või juhtorganite liikmete, vaid juriidilise isiku enda kohustus. Antud põhimõte ei ole kaasajal enam juriidilise isiku kohustuslikuks tunnuseks³⁹, see tähendab, et mõnede juriidiliste isikute puhul võib siiski kõne alla tulla ka osanike varalise vastutuse põhimõte (näiteks on täisühingu osanikele ja usaldusühingu täisosanikele ette nähtud subsidiaarne st täiendav vastutus ühingu kohustuste eest.

2.3 JURIIDILISE ISIKU ORGANI OTSUSED

Juriidilise isiku juhtorganid on kollegiaalsed organid (juhatuse võib siiski koosneda ka ühest liikmest), mis võtavad otsuseid vastu kohalviibivate liikmete lihthälteenamuse põhimõttel. Häälte andmine juriidilise isiku organi (st nii juhtorgani kui muu organi) otsuse tegemisel on tahteavaldus ning häälte andmisele kohaldatakse seaduses tehingu kohta sätestatud (TsÜS § 33 lg 1).

Meeldetuletuseks: tehing on toiming või omavahel seotud toimingute kogum, milles sisaldub kindla õigusliku tagajärje kaasatoomisele suunatud tahteavaldus (TsÜS § 67 lg 1). Tehingud jagunevad ühepoolseteks (tehingu tegemiseks piisab ühe isiku tahteavaldusest, - näiteks testament) ja mitmepoolseteks (tehingu tegemiseks on vajalik vähemalt kahe isiku tahteavaldus). Tehingu kehtetuks eristatakse olukordi, kus tehing on tühine, tühistatav või hõljuvalt kehtetu.

³⁷ RKTko 03.12.2004 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-130-04, RT III 2004, 36, 376.

³⁸ RKKKo 19.09.2005 otsus kohtuasjas nr 3-1-1-74-05, RT III 2005, 27, 286.

³⁹ K. Saare (viide 1), lk 58.

Juriidilise isiku organite otsuste puhul tuleb eristada nende tühisuse ja kehtetuks tunnistamise aluseid.

Tühine on juriidilise isiku organi otsus siis, kui (TsÜS § 38 lg 2):

- 1) see on tagajärjena seaduses otse sätestatud või
- 2) kui otsus on vastuolus heade kommetega või kui see rikub juriidilise isiku võlausaldajate kaitseks või muu avaliku huvi tõttu kehtestatud seaduse sätet või
- 3) kui selle vastuvõtmisel rikuti oluliselt selleks ettenähtud korda.

Näiteks on aktsionäride üldkoosoleku otsuse tühisus seadusega ette nähtud juhul, kui üldkoosoleku kokkukutsumisel on rikutud seaduse või põhikirja nõudeid, ning kui aktsionärid, kelle suhtes kokkukutsumise korda rikuti, otsust heaks ei kiida (ÄS § 296).

Juriidilise isiku organi otsuse võib kehtetuks tunnistada juhul kui see on vastuolus seaduse või põhikirjaga (TsÜS § 38 lg 1).

Otsuse tühisusele saab tugineda siis, kui kohus on otsuse tühisuse tuvastanud (TsÜS § 38 lg 2). Selleks võib huvitatud isik esitada tühistuse tuvastamise hagi, või juba käivas kohtumenetluses esitada vastuväite (TsÜS § 38 lg 7).

Otsuse kehtetuks tunnistamiseks tuleb huvitatud isikul esitada juriidilise isiku vastu hagi kohtusse ning seda tuleb teha kolme kuu jooksul alates otsuse vastuvõtmisest (TsÜS § 38 lg 1, lg 4 ja lg 5).

Riigikohus on kohtuasjas nr 3-2-1-82-02 märkinud, et „... ÄS § 296 alusel tühist otsust ei saa kehtetuks tunnistada, kuna see on kehtetu algusest peale, tuvastada saab üksnes otsuste tühisuse aluseks olevad asjaolud.“ Seega ei kuulu otsuse tühisuse tuvastamise hagi puhul kohaldamisele kehtetuks tunnistamise kohta sätestatud ajaline piirang⁴⁰. Mõiste „huvitatud isik“ hõlmab aktsiaseltsi puhul aktsionäre, juhatuse liikmeid ja nõukogu liikmeid, juriidilise isiku pankroti väljakuulutamise järel ka pankrotihaldurit⁴¹.

2.4 JURIIDILISE ISIKU JUHTORGANI LIIKME KOHUSTUSED JA VASTUTUS

Juhatuse liikmele on sätestatud teatud üldised nõuded:

- 1) juhatuse liige peab olema teovõimeline füüsiline isik, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (TsÜS § 31 lg 7);
- 2) vähemalt poolte juhatuse liikmete elukoht peab olema Eestis, mõnes teises Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsis (ÄS §180 lg 2 ja § 308 lg 4, TULS § 55 lg 2, MTÜS § 26 lg 3, SAS § 17 lg 3).

Juriidilise isiku põhikirjaga võib olla sätestatud ka muid tingimusi, millele juhatuse liige peab vastama. Lisaks võib põhikirjaga või seadusega olla ette nähtud ka see, kes ei või olla juhatuse liikmeks.

Nõukogu liige peab olema teovõimeline füüsiline isik ning ei tohi olla samal ajal juhatuse liige.

Juriidilise isiku juhtorgani kohustused võib liigitada:

- 1) üldisteks (hoolsuskohustus ja lojaalsuskohustus),
- 2) põhilisteks ja
- 3) spetsiifilisteks kohustusteks⁴².

TsÜS § 35 näeb ette juriidilise isiku juhtorgani (st juhatuse ja nõukogu) liikme **üldised kohustused**. Selle kohaselt peavad juhtorgani liikmed oma seadusest või põhikirjast tulenevaid kohustusi täitma juhtorgani liikmelt tavaliselt oodatava hoolega ja olema juriidilisele isikule lojaalsed.

Juriidilise isiku juhtorgani liikme õigussuhe juriidilise isikuga on käsundilaadne suhe ning juhatuse või nõukogu liikmega sõlmitav leping on oma iseloomult käsundusleping (VÕS § 619), mitte aga tööleping. Seda, et juriidilise isiku organi liikmega sõlmitav leping ei allu töölepingu regulatsioonile, sätestab ka töölepinguseaduse⁴³ (TLS) § 7 lg 10, samuti on see põhimõtte leidnud kinnitust kohtupraktikas⁴⁴. Juhatuse liikme lepingut võib nimetada ametilepinguks⁴⁵.

⁴⁰ RKTko 17.06.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-82-02, RT III 2002, 20, 239.

⁴¹ RKTko 14.11.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-135-02, RT III 2002, 33, 364.

⁴² P.Varul, A. Kaljurand, A. Mailend, H. Pikmets, L. Tolstov. Äriühingu juhtorganite liikmete õigused, kohustused ja vastutus. Äripäeva Kirjastus 2005, lk 53.

⁴³ Eesti Vabariigi töölepingu seadus. - RT 1992, 15/16, 241; 2007, 44, 316.

⁴⁴ Vt nt RKTko 04.10.200 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-96-00, RT III 2000, 24, 262.

⁴⁵ RKTko 08.03.2005 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-8-05, RT III 2005, 10, 98.

Juhtorgani liikme hoolsuskohustust on äriseadustikus (näiteks § 315 lg 1, § 327 lg 1 ja § 187 lg 1) täpsustatud väljendiga „korraliku ettevõtja hoolsus“. Korraliku ettevõtja hoolsus tähendab juhatuse puhul seda, et juhatust on kohustatud tegutsema majanduslikult kõige otstarbekamal viisil (§ 306 lg 2). Majanduslikult otstarbekal viisil tegutsemise kohustus on äriseadustikus sätestatud küll üksnes aktsiaseltsi juhatuse kohta, kuid Riigikohus on viidanud, et see põhimõte kohaldub ka osaühingu puhul⁴⁶. Majanduslikult otstarbeka tegutsemise all tuleb mõista seda, et juhatuse liige peab olema hoolas, otsuste vastuvõtmiseks piisavalt informeeritud ega tohi võtta aktsiaseltsile põhjendamatu riski⁴⁷.

Lojaalsuskohustus on seotud usalduse küsimusega ning väljendub äriühingute puhul eelkõige

- 1) konkurentsikeelus (ÄS § 185 ja § 312 ning § 324) ja
- 2) konfidentsiaalsuskohustuses (§ 186 ja § 313 ning § 324);
- 3) samuti on lojaalsuskohustuse väljenduseks juhtorgani liikme kohustus vältida huvide konflikti: aktsiaseltsi juhatuse liikme ja juriidilise isiku vahelise tehingu tegemiseks on vajalik nõukogu nõusolek (§ 317 lg 8), nõukogu liikme ja juriidilise isiku vahelise tehingu otsustab aga aktsionäride üldkoosolek (§ 298 lg 2). Osaühingu puhul on nimetatud tehingute tegemiseks vajalik osanike otsus (§ 168 lg 10);
- 4) äriühingute puhul on sätestatud ka laenukeeld (ÄS § 281 lg 1 p 4 ja § 159): äriühing ei või anda laenu oma juhatuse või nõukogu liikmetele või prokuristile, ega tagada nende võetavat laenu.

Juhtorgani liikme **põhilised kohustused** puudutavad äriühingu majandustegevuse juhtimist ja selle planeerimist, esindamist jms. **Spetsiifilised kohustused**, mis täiendavad põhilisi kohustusi, on seotud raamatupidamise korraldamise, dividendide väljamaksmise, ja üldkoosoleku kokkukutsumisega, maksejõuetuse korral pankrotiavalduse esitamisega jms⁴⁸.

Kui juriidilise isiku juhtorgani liige ei täida kohaselt oma kohustusi, võib see kaasa tuua vastutuse.

Tsiviilõigusliku vastutuse üldine alus on ette nähtud TsÜS § 37 lg 1, mis sätestab, et juriidilise isiku juhtorgani liikmed, kes on oma kohustuse rikkumisega tekitanud kahju juriidilisele isikule, vastutavad juriidilise isiku ees solidaarselt. Juhtorgani liige ei vastuta, kui ta tegutses vastavalt juriidilise isiku üldkoosoleku või muu pädeva organi õiguspärasele otsusele.

Tsiviilõiguslik vastutus tähendab eelkõige kahju hüvitamise kohustust. Kahju hüvitamise üldised eeldused lepinguliste võlasuhete puhul on: 1) kehtiva lepingu olemasolu, 2) lepingust tuleneva kohustuse rikkumine, 3) rikkumise mittevabandatavus, 4) kahju tekkimine ja 5) põhjuslik seos kohustuse rikkumise ja kahju tekkimise vahel⁴⁹.

Meenutuseks: loetletud eeldused tähendavad seda, et lepingulist kohustust rikkunud isik vastutab ka juhul, kui ta ei olnud rikkumises süüdi; rikkuja vabaneb vastutusest, kui ta tõendab, et rikkumise põhjustas väärramatu jõud.

ÄS § 187 lg 2 ja § 315 lg 2 kohaselt juhatuse liige vabaneb vastutusest, kui ta tõendab, et on oma kohustusi täitnud korraliku ettevõtja hoolsusega (analoogne säte nõukogu kohta on ÄS § 327 lg 2).

Juhtorgani liikmete tsiviilvastutus on solidaarvastutus, mis VÕS § 65 lg 1 kohaselt tähendab, et kui mitu isikut peavad täitma kohustuse solidaarselt, võib võlausaldaja nõuda kohustuse täielikku või osalist täitmist kõigilt võlgnikelt ühiselt või igähelt või mõnelt neist.

Lisaks tsiviilõiguslikule vastutusele võib juhtorgani liikme kohustuse rikkumine teatud juhtudel kaasa tuua ka vastutuse süütegude (kuritegude ja väärtegude) eest.

⁴⁶ RKTko 06.05.2003 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-45-03, RT III 2003, 18, 173.

⁴⁷ RKTko 02.06.2003 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-67-03, RT III 2003, 21, 206.

⁴⁸ vt P.Varul jt (viide 42), lk 81-82.

⁴⁹ Vt O. Lunkova, K. Sein, A. Värvi. Eraõigus. Kaasused. Sisekaitseakadeemia 2006, lk 9.

2.5 JURIIDILISE ISIKU LÕPETAMINE

TsÜS § 39 kohaselt võivad juriidilise isiku lõpetamise alused olla järgmised:

- 1) üldkoosoleku või muu pädeva organi otsus;
- 2) isiku, organi või asutuse otsuse, kellele seadusega on antud õigus lõpetada avalik-õiguslik juriidiline isik;
- 3) seaduses, põhikirjas või ühingulepingus seatud eesmärgi saavutamine;
- 4) tähtaja möödumine, kui juriidiline isik on asutatud tähtajaliselt;
- 5) juriidilise isiku pankroti väljakuulutamise või pankrotimenetluse raugemine enne pankroti väljakuulutamist;
- 6) võlausaldajate üldkoosoleku otsus pankrotimenetluses;
- 7) kohtumäärus, millega pankrotimenetlus on lõpetatud vara puudumise tõttu;
- 8) kohtuotsus sundlõpetamise kohta;
- 9) muul seaduse, põhikirja või ühingulepinguga ettenähtud alus.

Juriidilise isiku sundlõpetamine (TsÜS § 40) võib toimuda juhul, kui

- 1) juriidilise isiku eesmärk või tegevus on vastuolus seaduse, avaliku korra või heade kommetega;
- 2) juriidilise isiku asutamisel on oluliselt rikutud seadust või asutamislepingu sõlmimisel või asutamisotsuse tegemisel esines asjaolu, mis toob kaasa lepingu või otsuse kehtetuse, ja rikkumist ei saa hiljem kõrvaldada;
- 3) juriidilise isiku põhikiri on olulisel määral vastuolus seadusega;
- 4) juriidiline isik ei vasta talle seadusega kehtestatud nõuetele;
- 5) juriidilise isiku juhatuse või seda asendava organi volitused on lõppenud rohkem kui kaks aastat tagasi ja uut juhatust või seda asendavat organit ei ole valitud;
- 6) esineb muu seaduses sätestatud alus.

Riigikohus on kohtuasjas nr 3-2-1-101-06 märkinud, et „...vallasajaks oleva ehitise kaasomanike asutatud mittetulundusühingu nimetamine põhikirjas korteriühinguks, ei kujuta endast olulist vastuolu seadusega TsÜS § 40 lg 1 p 3 tähenduses, sest mittetulundusühing saab oma nime viia seadusega kooskõlla, muutes põhikirja. Põhikirjas esinevate puuduste, sh juriidilise isiku nimes esineva puuduse kõrvaldamiseks võib kohus TsÜS § 40 lg 2 järgi anda juriidilisele isikule tähtaja ning sama sätte mõtte kohaselt sundlõpetada juriidilise isiku alles siis, kui juriidiline isik ei vii oma põhikirja seadusega kooskõlla kohtu määratud tähtaja jooksul”⁵⁰.

Juriidilise isiku lõpetamise korral toimuvat menetlust nimetatakse likvideerimiseks, mille viivad läbi likvideerijad. Likvideerijad on TsÜS § 41 lg 2 kohaselt juhatuse või seda asendava organi liikmed, kui seaduse, põhikirja või ühingulepinguga ei ole ette nähtud teisiti.

Kohtuasjas nr 3-2-1-142-03 leidis Riigikohus, et kohus ei saa aktsiaseltsi likvideerijaks määrata isikut, sh juhatuse liiget, ilma tema nõusolekuta⁵¹. Sundlõpetamise korral määrab likvideerijad kohus. Likvideerimise alustamisega lõpevad juhatuse või seda asendava organi volitused.

Likvideerijad lõpetavad juriidilise isiku tegevuse, nõuavad sisse võlad, müüvad vara, rahuldavad võlausaldajate nõuded ja jagavad allesjäänud vara selleks õigustatud isikute vahel.

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS:

- **R. Kuber** jt. Äriõigus. Näidised ja kommentaarid. Käsiraamatute kirjastus.
- **M. Ots**. Juhtorgani liikme kaudne vastutus äriühingu võlausaldaja ees. *Juridica* 2006/4.
- **K. Saare**. Esindusorgani liikme käitumise omistamisest eraõiguslikule juriidilisele isikule seoses vastutuse küsimusega. *Juridica* 2003/10.
- **K. Saare**. Eraõigusliku juriidilise isiku tegutsemine oma organite kaudu ning vastutus nende tegude eest. Läbiva vastutuse printsiip. *Juridica* 2000/4.
- **J. Sootak, E. Elkind**. Juriidilise isiku vastutus: uued arengusuunad Eesti kohtupraktikas. *Juridica* 2005/10.
- **K. Tamm**. Äriühingu juhtorgani liikme deliktiline vastutus äriühinguga seotud kuritarvituste korral. *Juridica* 2006/6.
- **T. Tiivel**. Äriühingu juhtorgani liikme hoolsuskohustus. *Juridica* 2005/9.
- **T. Tiivel**. Piiratud vastutusega äriühingu juhatuse liikme lojaalsuskohustus. *Juridica* 2001/4.
- **P. Varul, A. Kaljurand, A. Mailend, H. Pikmets, L. Tolstov**. Äriühingu juhtorganid. Äriühingu juhtorganite liikmete õigused, kohustused ja vastutus. Äripäeva Kirjastus 2005.
- **A. Vutt**. Äriühingu organi otsuste vaidlustamisega seotud probleeme. *Juridica* 2005/1.

⁵⁰ RKTko 16.11.2006 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-101-06, RT III 2006, 43, 365.

⁵¹ RKTko 16.12.2003 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-142-03, RTIII 2004, 2, 24.

KÜSIMUSED JA ÜLESANDED

1. Selgita Eesti eraõiguslike juriidiliste isikute süsteemi.
2. Loetle ja selgita näidete põhjal juriidilise isiku peamisi tunnuseid.
3. Kuidas tekib juriidilise isiku õigusvõime?
4. Kes võib juriidilist isikut tehingutes esindada?
5. Kas äriühingu osanik või aktsionär võib olla samal ajal ühingu juhatuse liige?
6. Miks ei või juhatuse liige olla samaaegselt nõukogu liige?
7. Miks on juhtorgani liikmetele ette nähtud solidaarne vastutus?
8. Tuleta meelde ning selgita näidete varal, millal on tehing tühine ja millal tühistatav ning kuidas toimub tehing tühistamine.
9. Millal on juriidilise isiku organi otsus tühine?
10. Kuidas toimub juriidilise isiku organi otsuse tühisuse tuvastamine ja kehtetuks tunnistamine?
11. Kuidas liigituvad juriidilise isiku juhtorgani liikme kohustused?
12. Milles seisneb juhtorgani liikme hoolsuskohustus?
13. Milles seisneb juhtorgani liikme lojaalsuskohustus?
14. Kes saab juriidilise isiku juhtorgani liikmelt nõuda tema kohustuste rikkumise korral kahju hüvitamist?

3. JURIIDILISTE ISIKUTEGA SEOTUD REGISTRID

3.1 ÄRIREGISTER

Äriühingu õigusvõime tekib äriregistrisse kandmisega ja lõpeb registrist kustutamisega.

Äriregister on üks kohtulikest registritest, mida peetakse maakohtute registriosakonnas. Äriregister on avalik register. Äriregistrit peetakse alates 2002. aasta märtsist elektrooniliselt (see tähendab, et elektroonilisel kandel on juriidiline jõud) ning registrikannetega on võimalik tutvuda interneti vahendusel läbi äriregistri teabesüsteemi (<http://www.rik.ee/e-ariregister/teabesusteem>)⁵³.

Äriregistri olulisemad funktsioonid on järgmised:

- 1) avaldamisfunktsioon: registrisse kantakse õiguslikult ja majanduslikult oluline teave ettevõtja kohta, äriregistri kanded on avalikud;
- 2) garantiifunktsioon: heauskne kolmas isik võib tugineda registrisse kantud asjaoludele;
- 3) kontrollifunktsioon: registripidaja kontrollib kande aluseks olevaid dokumente ja ka seda, kas ettevõtja on seaduses ettenähtud informatsiooni registrile õigeaegselt esitanud⁵⁴.

Teistes riikides peetakse äriregistreid nii kohtute kui ka haldusvõimu juures; on ka riike, kus äriregistrit peab kaubandus-tööstuskoda.

Äriregistri koosseisu kuulub (ÄS §§ 36-39):

- 1) registrikartoteek
 - a. A-osa (FIE ja isikuühingute - täisühingu ja usaldusühingu registrikaardid)
 - b. B-osa (kapitaliühingute - osauhingu, aktsiaseltsi ja tulundusühistu registrikaardid);
- 2) äritoimikud (dokumendid, mille ettevõtja on registripidajale seaduse kohaselt esitanud);
- 3) registritoimikud (tõendid riigilõivu tasumise kohta jm dokumendid, mida ei säilitata äritoimikus).

Registrikartoteegi ja äritoimikuga võib tutvuda igäüks, registritoimikuga võib tutvuda isik, kellel on selleks õigustatud huvi.

⁵³ Vabariigi Valitsuse 4.12.2001 määruse nr 369 „Riigiasutustele äriregistri ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri arvutivõrgu kasutamise kohustuse kehtestamine“ (RT I 2001, 94, 585) § 1 kohaselt peavad valitsusasutused, valitsusasutuse kohalikud või hallatavad asutused või valitsusasutuse juurde moodustatud komisjonid kasutama äriregistri registrikartoteegi või mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri registrikartoteegi andmeid üksnes Justiitsministeeriumi Registrikeskuse arvutivõrgu kaudu kohtute registriosakondade keskandmebaasi kasutades.

⁵⁴ vt täpsemalt: P. Kama. Kaubandusregister tulekul. Juridica 1994/7, lk 167-169.

NÄIDE: PÄRING ETTEVÕTJA KOHTA ÄRIREGISTRI TEABESÜSTEEMIS

The screenshot shows the Estonian e-registry website (ÄRIREGISTRI TEABESÜSTEEM) in a Windows Internet Explorer browser. The page displays information for the company 'Aktsiaselts Hansapank' with identification number 10060701. The data is presented in a table with the following columns: Kood, Ärinimi, Kehtetud ärinimed, Ettevõtte registri number, Õiguslik vorm, Esmakande aeg, Staatus, Piirkond, Address, and Osa-/aktsiakapital. Below the table, there are links for 'Vaata:' and a list of fees: Kehtiva registrikaardi väljatrükk (B-kaart) - tasuta, Registrikardi ajaloo väljatrükk - tasuta, Üldandmed (10 EEK), Uld- ja lisikuandmed (20 EEK), Majandusaasta aruanded (25 EEK), and Põhikiri (25 EEK).

Kood	Ärinimi	Kehtetud ärinimed	Ettevõtte registri number	Õiguslik vorm	Esmakande aeg	Staatus	Piirkond	Address	Osa-/aktsiakapital
10060701	Aktsiaselts Hansapank		1115165	Aktsiaselts	11.07.1996	Registrisse kantud	Harju	Liivalaia 8, Tallinn, EE0001	3 173 684 360 EEK

Äreregistri töökeel on eesti keel (ÄS § 27 lg 1). Seetõttu tuleb võõrkeelsed dokumendid registrile esitada koos notariaalselt kinnitatud tõlgega (ÄS § 27 lg 2).

Menetlust kohtu juures peetavates registrites reguleerib tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TSMS) 58. peatükk.

Registrikande tegemise aluseks võib TsMS § 593 lg 1 kohaselt olla avaldus või kohtulahend, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Seda regulatsiooni täpsustab ÄS § 33, mille lg 1 kohaselt äreregistri kanne tehakse ettevõtja avalduse alusel. See tähendab, et näiteks osauhinu juhatuse liikme kohta tehtud kanne muutmiseks on vaja, et äriregistrile esitaks vastava avalduse osauhing, mitte aga juhatuse liige oma nimel. Praktikas on taolisi probleeme tekkinud juhtudel, kus isik, kes on äriühingu juhatuse kohalt tagasi kutsutud, avastab, et äreregistri andmete kohaselt on ta endiselt juhatuse liige.

Nii on Riigikohus kohtuasjas nr 3-2-1-39-05 leidnud, et kuna juhatuse liikme enda nimel esitatud avaldust tema juhatuse liikmena registrist kustutamiseks ei saa lugeda kandeavalduseks, ei saa registripidaja teha selle rahuldamata jätmise kohta kandeotsust⁵⁵.

ÄS § 61 näeb ette, et teatud juhtudel (kui registripidajal on andmeid kanne ebaõigsuse või puudumise kohta) võib registripidaja teha äreregistri kanne ka ilma selle aluseks oleva avalduseta. Nimetatud andmeid võib registripidaja ÄS §-ga 35 kehtestatud ametiasutuste teatamiskohustusest tulenevalt saada näiteks kohtult, riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuselt ja notarilt või ka teistelt huvitatud isikutelt.

Kandeavalduse vaatab registripidaja läbi 5 tööpäeva jooksul arvates avalduse saabumisest (ÄS § 53 lg 1). Kiirmenetluses (ÄS § 53 lg 5) vaadatakse kandeavaldus läbi hiljemalt järgmisel tööpäeval arvates avalduse saabumisest.

Kandeavaldus peab olema notariaalselt kinnitatud (ÄS § 33 lg 2) või esitaja poolt digiallkirjastatud (ÄS § 33 lg 11). Äriseadustik näeb ette ka rea tehinguid, mis peavad olema notariaalselt tõestatud (näiteks äriühingu asutamisleping või –otsus ja selle lisana kinnitatud äriühingu põhikiri).

Kandeavalduse rahuldamise korral teeb registripidaja kanne registrisse (TSMS § 596 lg 3). Kui avalduses on puudusi, mida on võimalik kõrvaldada, antakse esitajale tähtaeg puuduse kõrvaldamiseks (TSMS § 596 lg 2, ÄS § 53 lg 2).

⁵⁵ RKTko 26.04.2005 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-39-05, RT III 2005, 15, 155.

Kui registripidaja avaldust ei rahulda, teeb ta selle kohta määruse, mis jõustub selle kättetoimetamisega avaldajale (TSMS 597 lg 2).

Registripidaja määruste peale on võimalik esitada määruskaebus vastavalt TSMS §-le 599.

Äriregistri kannete liigid⁵⁶:

- 1) konstitutiivne (ehk konstitutsiooniline) ehk õigustloov;
- 2) deklaratiivne.

Konstitutiivsed kanded tähendavad seda, et olulisemad õigustoimingud jõustuvad alles pärast registrikande tegemist, näiteks:

- asutamine,
- lõppemine,
- põhikirja muutmine,
- ümberkujundamine,
- kapitali suurendamine/vähendamine.

Konstitutiivsete kannete puhul ütleb seadus otsesõnu, et muudatus jõustub registrikande tegemisest.

Deklaratiivsed kanded on sellised, mille puhul: õigustoimingute jõustumine ei ole seotud registrikande tegemisega, näiteks:

- juhatuse liikme valimine ja tagasikutsumine;
- prokuura andmine ja lõpetamine.

Näide: Jüri nimetati OÜ Alfa juhatuse liikmeks 02.02.2007. Äriregistri kanne selle kohta tehti 05.02.2007. Jüri tekkisid juhatuse liikme õigused (sh tehingute tegemise õigus) ja kohustused 02.02.2007, sest juhatuse liikme kanne äriregistris on deklaratiivne kanne⁵⁷.

Äriregistri kande õiguslik tähendus:

ÄS § 34 lg 2 kohaselt kehtib kanne kolmanda isiku suhtes õigena, välja arvatud, kui kolmas isik teadis või pidi teadma, et kanne ei ole õige.

Näide: Jaan on osaiühingu juhatuse liige. Osanikud ei ole Jaani tegevusega rahul ning kutsuvad ta tagasi. Enne, kui äriregistrisse tehakse kanne Jaani tagasikutsumise kohta, võtab ta pangast osaiühingu nimel laenu; sealjuures ei ole panga esindaja Jaani tagasikutsumisest teadlik. Järelikult on laenuleping kehtiv.

§ 34 lg 2 teine lause näeb ette 15-päevase „garantiaja“ äriregistri andmete suhtes, mis tähendab seda, et ettevõtjaga tehinguid tehes ei pea tehingupartner iga päev registriga tutvuma.

Näide: OÜ Alfa juhatuse liige Jüri ja OÜ Beeta juhataja Mart pidasid läbirääkimisi lepingu sõlmimiseks. Kolm päeva enne lepingu allakirjutamist kontrollis Jüri äriregistrist andmeid OÜ Beeta kohta ning tegi kindlaks, et Mart on registrisse kantud juhatuse liikmena ning tema esindusõigust ei ole piiratud. Peale lepingu allakirjutamist selgus, et OÜ Beeta osanikud olid Mardi juhatusest tagasi kutsunud ning selle kohta oli tehtud registrikanne üks päev enne lepingu sõlmimist. Leping on kehtiv, välja arvatud kui OÜ Beeta suudab tõendada, et Jüri teadis või pidi teadma, et Mardil puudus esindusõigus.

ÄS § 34 lg 3 näeb ette, et kui registrisse kandmisele kuuluvaid asjaolusid ei ole registrisse kantud, on neil asjaoludel kolmanda isiku suhtes õiguslik tähendus üksnes juhul, kui kolmas isik neist teadis või pidi teadma.

Riigikohtu otsuses kohtuasjas nr 3-2-1-36-06 on leitud, et „Seadusest ei tulene, et juhatuse volitused algaksid ja/või lõppeksid sellekohase kande tegemisega äriregistris. Juhatuse liikme kohta äriregistrisse tehtud kanne on deklaratiivne, mitte õigustloov ning see kaitseb kolmanda isikuid, kes võivad kanded tuginedes ÄS § 34 lg-te 2 ja 3 alusel lugeda sinna juhatuse liikmena kantud isiku õigustatuks äriühingu nimel tehinguid tegema. Samas ei tekita ega lõpeta äriregistri kanne juhatuse liikme volitusi“⁵⁸.

⁵⁶ vt ka E. Gustavus. Äriühinguõigus. Tallinn – Berliin 2001, lk 26-29.

⁵⁷ vt ka RKTko 14.09.2006 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-68-06, RT III 2006, 30, 266, milles leiti, et juhatuse liikme registrikande näol ei ole ÄS § 34 järgi tegemist konstitutiivse kandega.

⁵⁸ RKTko 15.05.2006 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-36-06, RT III 2006, 21, 195.

ÄS §-s 34 nimetatud kolmanda isiku heausksust (ehk asjaoludest teadmist või teadma pidamist) peab vaidluse korral tõendama ettevõtja.

ÄS § 31 kohaselt kantakse äriregistrisse ainult seaduses ettenähtud andmed. Esindusõiguse osas tähendab see seda, et äriregistrisse kantakse juhatuse liikmete kohta vaid see info, mida seadus ette näeb, ehk teisisõnu, ühine esindus (ÄS § 98 lg 2; § 181 lg 1; § 307 lg 1). Seega võib juhatuse liikmete esindusõigust küll piirata, kuid kolmandate isikutega tehtud tehingu kehtivust mõjutab selline piirang vaid siis, kui see on kantud äriregistrisse (ning arvestada tuleb ka 15-päevast „garantiaega“). Äriregistrisse kandmata piirangud on ühingusisesed ning nende rikkumise korral vastutab juhatuse liige küll ühingu ees sisesuhte alusel, kuid kolmanda isikuga tehtud tehing jääb kehtima.

3.2 MITTETULUNDUSÜHINGUTE JA SIHTASUTUSTE REGISTER

Mittetulundusühingu ja sihtasutuse õigusvõime algab registrisse kandmisest ja lõpeb registrist kustutamise (MTÜS § 2 lg 1, SAS § 1 lg 2). Selleks registriks on mittetulundusühingute ja sihtasutuste register, mis toimib samadel põhimõtetel nagu äriregister ning mis analoogselt äriregistrile on kohtulik register: seda peavad maakohtute registriosakonnad. Registriiga seonduvat reguleerib MTÜS 7. peatükk ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) 58. peatükk, samuti kohaldatakse mitmeid äriseadustiku sätteid.

Näiteks on Riigikohtu tsiviilkolleegium sellele viidanud oma määruses kohtuasjas nr 3-2-1-97-02, milles oli vaidluse all, kas elamuühistu juhatuse liige võis ühistut esindada ainuisikuliselt: „Esimese astme kohtu toimikus olevast mittetulundusühingu registrikaardi ärakirjast nähtuvalt on kandeale - juhatuse liikmed esindavad mittetulundusühingut kõigis õigustoimingutes ainult ühiselt - joon alla tõmmatud. ÄS § 44 1. lõike 2. lause kohaselt tõmmatakse hilisema kande tõttu tähenduse kaotanud kandeale, samuti muutmise kandeale alla punane joon. Vastavalt MTÜS §-le 76 kohaldatakse seda sätet ka mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrile.”⁵⁹

Sarnaselt äriregistrile on ka mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri andmed avalikud (igapähele on õigus tutvuda registrikartoteegiga ja avaliku toimikuga ning saada registrikartoteegist ja avalikus toimikus olevast dokumendist ärakirju) ja nendega saab tutvuda ka interneti vahendusel läbi äriregistri teabesüsteemi⁶⁰.

Mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse kantakse üksnes seaduses ettenähtud andmed (MTÜS § 78 lg 1) ning registrikanded on avalikult usaldatavad.

3.3 MAJANDUSTEgevuse REGISTER

Kui äriregister ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste register on seotud eraõiguslike juriidiliste isikute õigusvõime tekkimise ja lõppemisega, siis majandustegevuse register sisaldab andmeid nende juriidiliste isikute kohta, kes tegutsevad erinõuetega tegevusaladel⁶¹.

Erinõudega tegevusala on majandustegevuse registri seaduse⁶² (MTRS) § 2 lg 2 kohaselt määratletud kui majandustegevuse valdkond, millel tegutsemiseks on seaduse alusel vajalik majandustegevuse registri registreering või tegevusloa olemasolu, mille andmete avalikustamine majandustegevuse registris on nõutav. Tegevusluba annab ettevõtjale õiguse tegeleda majandustegevusega, milleks on seaduse alusel nõutav haldusorgani nõusolek; tegevusluba antakse haldusaktiga (MTRS § 16 lg 1).

Majandustegevuse registri eesmärk on erinõudega tegevusaladel tegutsevate ettevõtjate üle avalikkusele kättesaadaval viisil arvestuse pidamine ja järelevalve teostamine. Registrit peetakse ühetasandilise digitaalse andmekoguna (MTRS § 3 lg 2) ning registripidajaks on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Registriandmed on avalikud (välja arvatud andmed, millele on seadusega kehtestatud juurdepääsupiirangud) ning nendega saab tutvuda registri veebilehe kaudu (<http://mtr.mkm.ee/>).

⁵⁹ RKTko 10.09.2002 määrus kohtuasjas nr 3-2-1-97-02, RT III 2002, 22, 257.

⁶⁰ <http://www.rik.ee/e-ariregister>.

⁶¹ Erinõuetega tegevusalade loeteluga, millel tegutsevad ettevõtjad kantakse majandustegevuse registrisse (MTR) on võimalik tutvuda MTR-i veebilehel: http://mtr.mkm.ee/failid/Info/Tegevusalad_jaan2007.doc (12.08.2008).

⁶² Majandustegevuse registri seadus. – RT I 2004, 12, 79; 2008, 8, 58.

3.4 EESTI VÄÄRTPABERITE KESKREGISTER

Eesti väärtpaberite keskregister (EVK) on riigi põhiregister aktsiate, võlakohustuste ja muude Eesti väärt-paberite keskregistri seaduses⁶³ (EVKS) nimetatud õiguste ja nende õigustega tehtavate toimingute registreerimiseks.

Õigused ja kohustused, mis tuleb registreerida EVK-s, on EVKS § 2 lg 1 kohaselt järgmised:

- 1) Eesti Vabariigi, Eesti Vabariigi kohalike omavalitsusüksuste ning muude avalik-õiguslike juriidiliste isikute poolt emiteeritud võlakohustused;
- 2) Eestis registreeritud eraõiguslike juriidiliste isikute poolt emiteeritud võlakohustused, mille avaliku pakku mise prospekt tuleb väärtpaberituru seaduse kohaselt Finantsinspeksioonis registreerida;
- 3) Eestis registreeritud aktsiaseltsi aktsiad;
- 4) Eestis registreeritud investeerimisfondide osakud, millega kaubeldakse reguleeritud väärtpaberiturul;
- 5) Eestis registreeritud pensionifondide osakud;
- 6) aktsiate ja registris registreerimisele kuuluvate avalikult emiteeritud või avalikult pakutavate väärtpaberite märkimisõigused.

Seega puudutab EVK kõiki aktsiaseltse, kuivõrd aktsiate registreerimine on kohustuslik. Osahingu osade registreerimine ei ole kohustuslik, kuid on võimalik.

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS:

- E. Gustavus. Äriühinguõigus. Tallinn – Berliin 2001.
- P. Kama. Kaubandusregister tulekul. *Juridica* 1994/7, lk 167-169.
- R. Kuber jt. Äriõigus. Näidised ja kommentaarid. Käsiraamatute Kirjastus.
- S. Papp, J. Shipova. Juhatuse liikme volituste lõppemine. *Juridica* 3/2007, lk. 173-179.
- V. Peep. Kohturegistrite arengust Eestis. Kinnistusraamatu- ja notaripäevad. Ettekanded. Tallinn 1997, lk 31-39.
- Äriregistri teabesüsteem: <http://www.rik.ee/e-ariregister/teabesusteem>.
- Justiitsministeeriumi veebilehe info registrite kohta: <http://www.just.ee/registrid>.

KÜSIMUSED JA ÜLESANDED

1. Miks peetakse äriregistrit kohtute juures? Kes peab mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrit? Majandustegevuse registrit? Eesti väärtpaberite keskregistrit?
2. Mis on konstitutsiooniline kanne? Tooge näiteid konstitutsioonilistest kannetest.
3. Mis on deklaratiivne kanne? Tooge näiteid deklaratiivsetest kannetest.
4. Selgitage äriregistri kande õiguslikku tähendust.
5. Mille poolest erinevad äriregistri registrikartoteegi A- ja B-osasse kantavad ühingud?
6. Kas äriregistris registreeritakse äriühingu esindaja taotlusel andmeid, mida seadus ette ei näe? Miks?
7. Tutvu erinõuetega tegevusalade loeteluga ja too näiteid, milliste tegevusalade puhul on nõutav tegevusluba.
8. Võrdle MTR veebilehel toodud loetelu Justiitsministeeriumi koostatud litsentseeritavate tegevusalade loeteluga.
9. Tee EVK veebilehe ja EVKS põhjal kindlaks, kas ja kellel on võimalik tutvuda aktsiaseltsi aktsionäride nimekirjaga.
10. Milline eesmärk on aktsiate registreerimisel EVK-s?

⁶³ Eesti väärtpaberite keskregistri seadus. - RT I 2000, 57, 373; 2007, 58, 380.

4. ÄRIÕIGUSE PÕHIMÕISTED

4.1 ETTEVÕTLUS

Eesti õigusaktides on ettevõtluse mõistet käsitletud mõneti erinevalt, seetõttu on raske anda neile ühest definit-siooni. Pigem tuleks vaadelda seda, kuidas on ettevõtluse mõiste sisustatud erinevates õigusharudes.

Äriõiguses puudub ettevõtluse legaaldefiniitsioon; ettevõtluse mõiste sisu on tuletatav ÄS §-st 1 ning selle ko-haselt loetakse ettevõtluseks ettevõtja püsivat tegevust, mille eesmärgiks on kasumi saamine. See, kas tege-likkuses kasumit saadakse, ei oma tegevuse kvalifitseerimisel tähtsust; oluline on tegevuse eesmärk ning see, et sellega tegelevad teatud liiki õigussubjektid, kes on loetletud §-s 1. ÄS ja MTÜS ning SAS regulatsiooni kõrvutades võib järeldada, et äriõiguses ei ole mittetulundusühingu ja sihtasutuse majandustegevus mõiste-tav ettevõtlusena.

Maksuõiguses on ettevõtluse mõiste laiem: tulumaksuseaduse⁶⁴ (TuMS) § 14 lg 2 kohaselt on ettevõtlus isiku iseseisev majandus- või kutsetegevus (sealhulgas ka notari ja kohtutäituri, samuti vandetõlgi seaduse § 9 lõikes 3 nimetatud juhul vandetõlgi kutsetegevus ning vabakutselise loovisiku loometegevus), mille eesmärgiks on tulu saamine kauba tootmisest, müümisest või vahendamisest, teenuse osutamisest või muust tegevusest, kaasa arvatud loominguline või teaduslik tegevus. Seega ei ole tulu maksustamisel oluline, kas maksumaksja tegevus on püsiv, vaid see, et tegevus toimub toimuma tulu saamise eesmärgil.

Käibemaksuseaduse⁶⁵ (KMS) § 2 lg 2 määratleb ettevõtluse mõistet aga järgnevalt:

Ettevõtlus käesoleva seaduse tähenduses on isiku (§ 3) iseseisev majandustegevus, mille käigus võõrandatakse kaupa või osutatakse teenust, olenemata tegevuse eesmärgist või tulemustest. Ettevõtlusena käsitatakse ka notari, kohtutäituri ja vandetõlgi ametitegevust. Ettevõtlusena ei käsitata äriühingu ja tema püsiva tegevuskoha vahelist teenuse osutamist. Riigi-, valla- ja linnaasutuse ning avalik-õigusliku juriidilise isiku tegevust käsitatakse ettevõtlusena üksnes siis, kui see tegevus kujutab endast kuuenda direktiivi lisas D sätestatud majandustegevust või selliseid käesoleva seaduse § 1 lõikes 1 loetletud tehinguid ja toiminguid, mida saavad teha ka teised maksukohus-tuslased ning mille maksustamata jätmine mõjutab oluliselt konkurentsi.

Seda, et maksuõiguse seisukohalt võib ettevõtlusena olla määratletud ka nende isikute majandustegevus, kes ei ole äriseadustikus loetletud ettevõtjatena, on kinnitanud ka Riigikohus:

Riigikohtu halduskolleegium on haldusasjas nr 3-3-1-29-99 märkinud: "Maksuõiguses tuleb ettevõtluseks pidada mitte üksnes ettevõtjate tegevust, vaid ka teiste isikute maksuseadustes sätestatud tingimustele vastavat majan-dustegevust" 66 .

Ettevõtja võib tegutseda tegevusaladel, millel tegutsemine ei ole seadusega keelatud (ÄS § 4 lg 1). Äriregistrisse kandmisel teatab ettevõtja oma kavandatud põhitegevusalala, samuti teatab tegevusalade muutumisest (ÄS § 4 lg 5).

ÄS § 4 lg 2 kohaselt võib seaduses võib sätestada tegevusalasid, milleks on vaja tegevusluba. Tegevusluba nimetatakse ka litsentsiks. Äriseadustik selliseid litsentseeritavaid tegevusalasid ei loetle; litsentsi nõue tu-leneb suurest hulgast eri tegevusvaldkondi reguleerivatest seadustest⁶⁷.

Näiteks on jäätmeseaduse⁶⁸ § 99 lg 1 kohaselt litsents nõutav ohtlike jäätmete käitlemiseks majandus- või kut-setegevuses;

narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse⁶⁹ § 4 lg 11 kohaselt on narkootiliste ja psüh-hotroopsete ainete meditsiinilisel eesmärgil tootmiseks või hulgimüügiks vajalik Ravimiameti luba.

Kuni 01.01.2007 nägi seadus ette, et kui ettevõtja taotles äriregistrisse kande tegemist tegevusala kohta, millel tegutsemiseks oli nõutav tegevusluba, tuli see luba registripidajale eelnevalt esitada. Alates 2007. aastast on see säte kehtetu ning äriregister tegevusloa olemasolu enam ei kontrolli.

⁶⁴ Tulumaksuseadus. - RT I 1999, 101, 903; 2007, 44, 318.

⁶⁵ Käibemaksuseadus. - RT I 2003, 82, 554; 2007, 32, 259.

⁶⁶ RKHKo 22.06.1999 otsus haldusasjas nr 3-3-1-29-99, RT III 1999, 22, 209.

⁶⁷ litsentseeritavate tegevusalade loetelu 22.06.2007 seisuga: <http://www.just.ee/11985> (14.08.2008).

⁶⁸ Jäätmeseadus. - RT I 2004, 9, 52; 2007, 66, 408.

⁶⁹ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. - RT I 1997, 52, 834; 2007, 44, 314.

4.2 ETTEVÕTJA

Sarnaselt ettevõtluse mõistele puudub Eesti õiguses ka üheselt sisustatud ettevõtja mõiste.

Äriõiguses on ettevõtja isik, kelle eesmärgiks on saada oma majandustegevuse kaudu kasumit:

ÄS § 1: Ettevõtja on füüsiline isik, kes pakub oma nimel tasu eest kaupu või teenuseid ning kaupade müük või teenuste osutamine on talle püsivaks tegevuseks, ning seaduses sätestatud äriühing.

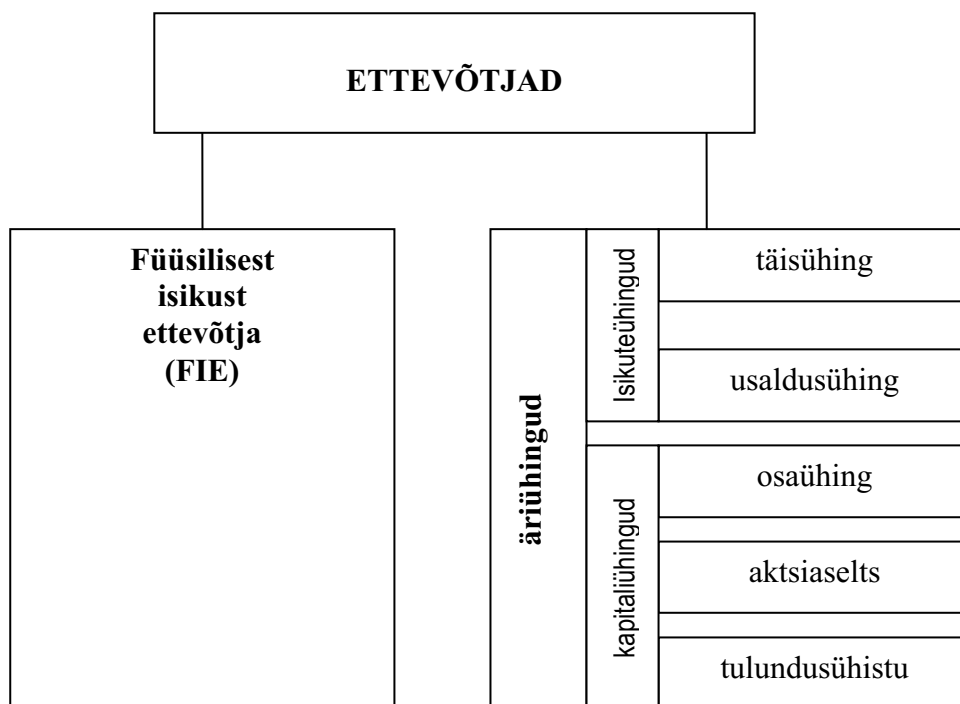
Lisaks iseloomustab ettevõtja mõistet äriõiguses see, et ettevõtjaks loetakse kõik isikud, kes tegutsevad kas füüsilisest isikust ettevõtjana või ÄS §-s 2 lg 1 loetletud äriühingu vormis. Seega kuuluvad kõik ettevõtjad äriseadustiku reguleerimisalasse juba oma õigusliku vormi tõttu, sõltumata sellest, kas majandustegevusega püsivalt tegeletakse või kas sellest saadakse kasumit.

ÄS § 2 lg 1 kohaselt on äriühingud täisühing, usaldusühing, osaühing, aktsiaselts ja tulundusühistu. Seaduses võib ette näha ka teisi äriühinguid.

Euroopa Liidu Nõukogu vastavate määruste rakendamise seadustega⁷⁰ on Eesti õigussüsteemis tunnustatud ka Euroopa ühingud:

- 1) Euroopa äriühing;
- 2) Euroopa majandushuviühing;
- 3) Euroopa ühistu.

Äriühingud jagunevad asutajate vastutuse alusel isikuteühinguteks (TÜ, UÜ) ja kapitaliühinguteks (AS, OÜ ja tulundusühistu). Sellest lähtuvalt kantakse äriühing äriregistris registrikartoteegi A- või B-ossa.

Joonis 3: Ettevõtjad äriseadustiku kohaselt

01.08.2008 seisuga oli äriregistrisse kantud kokku 116 467 ettevõtjat, nendest täisühinguid 400, usaldusühinguid 838, osaühinguid 90 482, aktsiaseltse 5467, tulundusühistuid 637, euroopa äriühinguid 3, füüsilisest isikust ettevõtjaid 18 165 ja välismaa äriühingute filiaale 475.

⁷⁰ Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EÜ) nr 2157/2001 "Euroopa äriühingu (SE) põhikirja kohta" rakendamise seadus (RT I 2004, 81, 543; 2005, 57, 451); Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EMÜ) nr 2137/85 "Euroopa majandushuviühingu kohta" rakendamise seadus (RTI 2000, 53, 342; 2004, 30, 208); Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EÜ) nr 1435/2003 "Euroopa ühistu (SCE) põhikirja kohta" rakendamise seadus (RT I 2005, 71, 543).

Kui äriseadustikus on ettevõtja mõiste seotud isiku juriidilise vormiga, siis mõnedes teistes õigusaktides on ettevõtja mõiste laiem.

Näiteks majandustegevuse registri seaduse § 1 lg 1 kohaselt on majandustegevuse register asutatud erinõuetega tegevusaladel tegutsevate ettevõtjate, seadusega nimetatud asutuste, sihtasutuste ja mittetulundusühingute (edaspidi ettevõtja) üle avalikkusele kättesaadaval viisil arvestuse pidamise ja järelevalve teostamise eesmärgil.

Konkurentsiseaduse⁷¹ (KonkS) § 2 lg 1 sätestab: Ettevõtja käesoleva seaduse tähenduses on äriühing, füüsilisest isikust ettevõtja või muu majandus- või kutsetegevuses osalev isik või juriidiliseks isikuks mitteolev ühendus või ettevõtja huvides tegutsev isik. Sama paragrahvi lg 2 esimesest lausest tuleneb, et kui avalik-õiguslikku funktsiooni täitev isik, riik või kohaliku omavalitsuse üksus osaleb kaubaturul, kohaldatakse neile ettevõtjate kohta käivaid sätteid.

ÄS § 4 lg 2 kohaselt võib seadusega ette näha, et teatud tegevusaladel võivad tegutseda üksnes teatud liiki ettevõtjad.

Näiteks võib kindlustustegevuse seaduse⁷² § 3 lg 2 kohaselt kindlustusandja asutada ainult aktsiaseltsina või Euroopa äriühinguna, kui seadusega ei ole ette nähtud teisiti.

Erakooliseaduse⁷³ § 2 lg 1 näeb ette, et erakool on äriregistrisse kantud aktsiaseltsi, osaühingu või mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse kantud sihtasutuse või mittetulundusühingu (edaspidi pidaja) asutus, mis juhindub oma tegevuses seadustest, nende alusel antud õigusaktidest ning erakooli pidaja põhikirjast ja erakooli põhikirjast.

4.2.1 FÜÜSILISEST ISIKUST ETTEVÕTJA

ÄS § 3 lg 1 sätestab, et füüsilisest isikust ettevõtjaks võib olla iga füüsiline isik.

Füüsiline isik on inimene (TSÜS § 7 lg 1). Kõigil inimestel on ühetaoline ja piiramatu õigusvõime ehk võime omada tsiviilõigusi ja kanda tsiviilkohustusi.

Teovõime on võime iseseisvalt teha kehtivaid tehinguid (TSÜS § 8). Täielik teovõime on 18-aastaseks saanud isikul (täisealisel). Alla 18-aastasel isikul (alaealisel) ja isikul, kes vaimuhaiguse, nõrgamõistuslikkuse või muu psüühikahäire tõttu kestvaalt ei suuda oma tegudest aru saada või neid juhtida, on piiratud teovõime.

TSÜS § 9: Kohus võib vähemalt 15-aastase alaealise piiratud teovõimet laiendada, kui see on alaealise huvides ja alaealise arengutase seda võimaldab. Sel juhul otsustab kohus, milliseid tehinguid võib alaealine teha iseseisvalt.

Füüsilisest isikust ettevõtja (FIE) vastutab oma kohustuste eest kogu oma varaga (ÄS § 78).

FIE on kohustatud enne tegevuse alustamist registreerima end Maksu- ja Tolliameti (MTA) piirkondlikus struktuuriüksuses juhul, kui teda ei kanta äriregistrisse (MKS § 18 lg 1 p 3). Registreerimisel väljastatakse ettevõtjale vastav tõend.

Äriregistrisse kantakse FIE tema nõudel või seaduse alusel.

ÄS § 3 lg 2 kohaselt tuleb FIE kanda äriregistrisse, kui ta on maksukohustuslasena registreeritud Maksu- ja Tolliametis vastavalt käibemaksuseadusele.

KMS § 19 lg 1 järgi tekib isikul kohustus end maksukohustuslasena registreerida, kui maksustatav käive ületab kalendriaasta algusest arvates 250 000 krooni.

Advokatuuriseaduse⁷⁴ § 51 kohaselt võib vandeadvokaat õigusteenust osutada füüsilisest isikust ettevõtjana. Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsev vandeadvokaat peab olema kantud äriregistrisse.

⁷¹Konkurentsiseadus. - RT I 2001, 56, 332; 2007, 66, 408.

⁷²Kindlustustegevuse seadus. - RT I 2004, 90, 616; 2007, 68, 421.

⁷³Erakooliseadus. - RT I 1998, 57, 859; 2007, 45, 320.

Äriregistrisse kantakse FIE mitte tema elukoha, vaid FIE ettevõtte asukoha järgi.

ÄS § 76 kohaselt kohaldatakse füüsilisest isikust ettevõtjale ettevõtja kohta käivaid sätteid, sõltumata sellest, kas ta on kantud äriregistrisse, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Äriregistrisse kandmata füüsilisest isikust ettevõtja võib tegutseda ainult oma ees- ja perekonnanime all. Äriregistrisse kantud FIE-l on õigus kanda registrisse ka oma prokurist.

4.3 ETTEVÕTE

Ettevõtte on majandusüksus, mille kaudu ettevõtja tegutseb. Ettevõtte koosneb asjadest, õigustest ja kohustustest, mis on määratud või olemuselt peaksid olema määratud ettevõtte tegevuseks (ÄS § 5 lg 1).

Kohtuasjas nr 3-2-1-64-03 tehtud Riigikohtu otsuse kohaselt kuulub ettevõtte koosseisu ka kutsehaiguse eest hüvitise maksmise kohustus⁷⁵.

Ettevõtte ei ole juriidiline isik (subjekt), vaid õiguse objekt⁷⁶. Äriõigus reguleerib eelkõige subjektidega ehk ettevõtjatega seonduvat. Nende mõistete eristamine on tähtis ka võlaõiguses.

Ettevõtte ülemineku korral kohaldatakse võlaõigusseaduse sätteid (VÕS 9. peatüki 4. jagu). VÕS § 180 lg 1 kohaselt võib ettevõtte omandajale üle minna nii tehingu kui seaduse alusel⁷⁷.

4.4 KONTSERN

Kontserni all mõistetakse emaettevõtjat koos tütarettevõtjatega.

Kui üks äriühing on teises äriühingus osanik või aktsionär ning omab seal häälteenamust, nimetatakse osalevat ühingut emaettevõtjaks ja ühingut, kus ta osaleb, tütarettevõtjaks. Emaettevõtja tütarettevõtjaks on ka ühing, kus häälteenamuse on teisel tütarettevõtjal või tütarettevõtjatel üksinda või koos emaettevõtjaga. Tütarettevõtjaks on ka ühing, kus teine ühing (emaettevõtja) omab selle osaniku või aktsionärina lepingu alusel või ilma selleta valitsevat mõju.

Riigikohus on kohtuasjas nr 3-2-1-130-04 märkinud, et tütarettevõtte asutamine on käsitav äriühingu eraldumisenä. Kuna äriühingu lõpetamine, ühinemine, jagunemine ja ümberkujundamine puudutavad oluliselt aktsionäride huve, on nende protsesside üle otsustamine ÄS § 298 lg 1 p 8 järgi aktsionäride üldkoosoleku ainupädevuses⁷⁸.

4.5 ÄRINIMI

Ärinimi ehk firma (lad. *'firma'* – kindel) on äriregistrisse kantud nimi, mille all ettevõtja tegutseb (ÄS § 7). Ärinime eesmärk on identifitseerida ettevõtjat ning anda kolmandatele isikutele ka teatud informatsiooni ettevõtja kohta⁷⁹. Selleks peab äriühingu ärinimes sisalduma täiend õigusliku vormi kohta, füüsilisest isikust ettevõtja ärinimi aga peab sisaldama ettevõtja ees- ja perekonnanime (ÄS §§ 8-9).

Äriühingu ärinimi

- 1) peab olema selgesti eristatav teistest Eestis äriregistrisse kantud ärinimedest (ÄS § 11 lg 2);
- 2) ei või olla eksitav ettevõtja õigusliku vormi, tegevusala ega tegevuse ulatuse osas (ÄS § 12 lg 1);
- 3) ei või olla vastuolus heade kommetega (ÄS § 12 lg 2);
- 4) peab olema kirjutatud eesti-ladina tähestikus (ÄS § 12 lg 8).

⁷⁴ Advokatuuriseadus. - RT I 2001, 36, 201; 2008, 30, 191.

⁷⁵ RKTko 14.05.2003 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-64-03, RT III 2003, 19, 181.

⁷⁶ mõistet „ettevõtte“ on seadusandluses kohati kasutatud ka ettevõtja tähenduses, nt töölepingu seaduse (TLS) § 5.

⁷⁷ üksikasjalikumalt vt P.Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Juura, Tallinn 2006, kommentaarid 9. ptk 4. jao kohta.

⁷⁸ RKTko 03.12.2004 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-130-04, RT III 2004, 36, 376.

⁷⁹ E. Gustavus (viide 56), lk 17.

Riigikohtu tsiviilkolleegium on otsuses 3-2-1-157-05 leidnud, et ärinime selgesti eristatavus ÄS § 11 lg 2 mõttes ei tähenda üksnes seda, et äriühing ei või tegutseda teise äriühinguga identse nime all. Ärinimi ei ole selgesti eristatav ka juhul, kui see ei ole küll teise registrisse kantud ärinimega samane, kuid on sellega eksitavalt sarnane⁸⁰.

Piiratud on sõna „Eesti” ning kohanimede kasutamine (ÄS § 12 lg 4 ja lg 5), samuti sõnade "riigi" või "linna" või "valla" või muid riigi või kohaliku omavalitsusüksuse osalusele viitavate sõnade kasutamine (ÄS § 12 lg 7).

Samuti ei või ärinimes kasutada Eestis kaubamärgina kaitstavat sõnalist, tähelist või numbrilist tähist või nende kombinatsiooni ilma kaubamärgi omaniku notariaalselt kinnitatud nõusolekuta, välja arvatud juhul, kui ettevõtja tegutseb tegevusaladel, mille suhtes kaubamärk ei ole kaitstud (ÄS § 12 lg 3).

Kohtuvaidluses ärinime Vibe Promotions OÜ registreerimise lubatavuse üle leidis Riigikohus, et ärinime reistree-
rimiseks on ÄS § 12 lg 3 järgi vajalik kaubamärgi omaniku nõusolek ning kaubamärgi õiguskaitse tekib registreerimistaotluse saabumise kuupäevast üksnes juhul, kui kaubamärk on registrisse kantud⁸¹.

4.6 PROKUURA

Prokuura on volitus, mis annab ettevõtja esindajale (prokuristile) õiguse esindada ettevõtjat kõigis majandustegevusega seotud õigustoimingutes (ÄS § 16 lg 1).

Lahendis nr 3-2-1-14-01 leidis Riigikohtu tsiviilkolleegium, et ettevõtja majandustegevusega seotud õigustoiming ÄS § 16 mõttes on ka äriühingu esindamine kohtus vaidluses, mis on seotud ettevõtja majandustegevusega⁸². Esindus võib olla tehinguline (volitus) või seadusest tulenev (näiteks juriidilise isiku juhatuse esindusõigus, alaealise lapse vanema esindusõigus). Tehingulise esinduse puhul tuleneb esindaja esindusõiguse sisu volitusest, seadusest tuleneva esindusõiguse puhul on esindaja esindusõiguse sisu sätestatud seaduses.

Prokuura on omalaadne tehingulise ja seadusest tuleneva esindusõiguse vahevorm, kuivõrd prokuura antakse tehinguga, kuid prokuristi esindusõiguse sisu sätestab seadus.

Prokuura võib anda ainult füüsilisele isikule (ÄS § 17 lg 2) ning seda ei saa üle anda (ÄS § 20).

Prokuura piirangud:

- 1) kinnisasja võõrandamise ja koormamise õigus on prokuristil siis, kui selle kohta on tehtud kanne äriregistrisse (ÄS § 16 lg 2);
- 2) ühisprokuura kanne (ÄS § 21 lg 2).

Prokuura piirangud kehtivad kolmandate isikute suhtes vaid siis, kui need on kantud äriregistrisse.

Näide: Kui osäühingu prokuristil on lubatud teha tehinguid summas üle 200 000 krooni üksnes osanike nõusolekul, siis prokuristi poolt tehtud 220 000 väärtusega tehing on kehtiv ning prokurist vastutab sisesuhte alusel.

4.7 VÄLISMAA ÄRIÜHINGU FILIAAL

Filiaal on välismaa äriühingu esindus. Äriseadustiku § 384 lg 1 sätestab:

Kui välismaa äriühing tahab oma nimel Eestis püsivalt pakkuda kaupu või teenuseid, peab ta äriregistrisse kandma filiaali.

Filiaal ei ole juriidiline isik ning äriühing vastutab filiaali tegevusest tulenevate kohustuste eest (ÄS § 384 lg 2).

2003. aastal ei kvalifitseeritud Oracle Eastern and Central Europa Limited Eesti filiaali Tallinna linna finantsjuhtimise infosüsteemi riigihankes taotlejana põhjendusega, et riigihangete seaduse⁸³ (RHS) § 29 lg 1 alusel võib taotlejaks või pakkujaks olla eraõiguslik juriidiline isik, vastavalt äriseadustiku § 384 lg-2 ei ole

⁸⁰ RKTko 02.02.2006 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-157-05, RT III 2006, 6, 53.

⁸¹ RKTko 25.03.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-32-02, RT III 2002, 11, 116.

⁸² RKTko 07.02.2001 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-14-01, RT III 2001, 5, 61.

⁸³ RKHko määrus 30.10.2003 kohtuasjas nr 3-3-1-68-03, RT III 2003, 33, 334.

filiaal aga juriidiline isik, mistõttu filiaal ei saa olla taotlejaks või pakkujaks RHS § 29 lg 1 mõttes. OECE Ltd Eesti filiaal esitas Tallinna Halduskohtule kaebuse Tallinna linnasekretäri 23. jaanuari 2003. a käskkirja osalise tühistamise ja Riigihangete Ameti 12. veebruari 2003. a otsuse tühistamise nõudes. Kohus jättis kaebuse rahuldamata, põhjendusega, et seadused ei anna filiaalile õigust esindada välismaa äriühingut riigihanke pakkumismenetluses ilma volitusega.

Riigikohtu halduskolleegium on selles kohtuasjas (kohtuasi nr 3-3-1-68-03) tehtud määruses märkinud: „Õigus pöörduda halduskohtusse on tagatud igaihele, kelle õigusi ja vabadusi on rikutud haldussuhetes avaliku võimu kandja poolt. /---/ Samas ei ole tsiviilõigussuhete ja haldusõigussuhete subjektide ring täielikult kattuvad. Kõrvuti füüsiliste ja juriidiliste isikutega, kelle määratlus tuleneb tsiviilõigusest, võivad haldussuhetes osaleda ka teised subjektid, kelle vastav õigusvõime tuleneb teistest õigustloovatest aktidest. Nii on ka välismaa äriühingute Eesti filiaalid kehtiva õiguse kohaselt iseseisvateks haldusõigussuhete subjektideks mitmetes valdkondades (näiteks krediidisuhetes ja maksusuhetes), kandes seadusega sätestatud kohustusi ning omades vastavaid õigusi. Haldusprotsessiõigusvõimet omavateks tuleb lugeda kõiki subjekte, kes saavad osaleda vastavates materiaalsoigulikes haldussuhetes. Seetõttu ei saa välistada ka välismaa äriühingu Eesti filiaali haldusprotsessiõigusvõimet üksnes põhjusel, et tegemist ei ole juriidilise isikuga”⁸⁴.

Välismaa äriühingu filiaali ärinimi koosneb äriühingu ärinimest ja sõnadest "Eesti filiaal" (ÄS § 14).

Filiaal kantakse äriregistrisse filiaali juhataja esitatud avalduse alusel (ÄS § 386) ning registris avatakse filiaali kohta kas A-osa või B-osa registrikaart, sõltuvalt sellest, kas välismaa äriühing sarnaneb pigem isikuteühingule või kapitaliühingule. Äriregistrisse kandmisel saab filiaal kordumatu registrikoodi.

Filiaali juhataja (ÄS § 385) peab vastama samadele tingimustele mis äriühingu juhataja – ta peab olema teovõimeline füüsiline isik ning vähemalt ühe juhataja elukoht peab olema Eestis, mõnes teises Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsis. Juhataja juhib ja esindab filiaali ning korraldab filiaali raamatupidamist. Juhataja võib anda prokuura. Mitme juhataja olemasolu korral võib filiaali esindada igaüks neist, kui ei ole määratud, et filiaali võivad esindada juhatajad või mõned neist ühiselt

Välismaa äriühing peab filiaali kohta pidama **eraldi raamatupidamist**. Raamatupidamist tuleb filiaali kohta pidada vastavalt raamatupidamise seaduse nõuetele (§ 388 lg 1). Kui filiaali asutaja on asukohamaal tütarettevõtja, võib ta aastaaruande esitamise asemel esitada emaettevõtja kontserniaruande lihtärakirja, kui samaaegselt esitatakse emaettevõtja juhtorgani poolt allakirjutatud öiend selle kohta, et tütarettevõtja ei pea äriühingu asukohamaa seaduse kohaselt aastaaruannet koostama ja äriühingu bilanss ning kasum kajastuvad emaettevõtja kontserniaruandes (ÄS § 388 lg 3).

Filiaal kustutatakse registrist, kui äriühing on lõppenud või kui äriühing taotleb kustutamist, samuti siis, kui filiaalil ei ole juhatajat ja teda ei määrata kolme kuu jooksul registripidaja poolt hoiatuse tegemisest. Samuti kustutakse filiaal registris siis, kui filiaali juhataja ei esita seaduses toodud tähtaegade kestel nõutavat aastaaruannet ja filiaali aruannet ning ei tee seda ka registripidaja määratud lisatähtaja jooksul või kui esinevad muud seaduses toodud alused (nt ÄS § 390 lg 2).

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS:

- E. Gustavus. Äriühinguõigus. Tallinn – Berliin 2001.
- P.Varul, A. Kaljurand, A. Mailend, H. Pikmets, L. Tolstov. Äriühingu juhtorganid. Äriühingu juhtorganite liikmete õigused, kohustused ja vastutus. Äripäeva Kirjastus, 2005.
- A. Kalbus. Avalik huvi ettevõtlusvabaduse piiramise alusena. Juridica 2003/6.
- R. Kull. Ebakohti eesti õigusterminoloogias (1), Õiguskeel 1999/3.
- K. Lind. Ettevõtte ja asutus Eesti seadustes. Õiguskeel 2001/3.
- A. Mitt. Ettevõtlusvabaduse õiguslik olemus. Juridica 2006/6.
- V. Peep. Ärinime teooriast ja praktikast. Juridica 1996/6.
- M. Tamme. Ettevõtte tehingulise ülemineku mõningaid aspekte. Juridica 2006/3.
- R. Vahimets. Veelikord kontsernidest. Juridica 1997/3.
- M. Vutt. Ärinimi. Juridica 1995/4.

KÜSIMUSED JA ÜLESANDED

1. Keda loetakse äriseadustiku kohaselt ettevõtjaks?
2. Mis on ettevõtte?
3. Mis on tegevusluba.

⁸⁴ RKHko määrus 30.10.2003 kohtuasjas nr 3-3-1-68-03, RT III 2003, 33, 334.

4. Mis on tegutsemisluba?
5. Millistele tingimustele peab vastama ärinimi?
6. Võrdle ärinime kohta sätestatud tingimusi mittetulundusühingu ja sihtasutuse nime kohta sätestatud tingimustega. Millised on erinevused?
7. Kes on prokurist? Mille poolest prokuristi esindusõigus erineb juhatuse liikme esindusõigusest?
8. Kas füüsilisest isikust ettevõtja võib nõuda enda registreerimist äriregistris, kui tema käive ei ületa käibe maksuseaduses sätestatud määra?
9. Mis on kontsern? Nimeta mõni käesoleval ajal Eestis tegutsev kontsern.
10. Mis on filiaal?
11. Kas filiaali kohta avatakse äriregistris A- või B-osa registrikaart?

5. TÄISÜHING

5.1 TÄISÜHINGU MÕISTE

Täisühing on isikuteühing, mille mõiste on toodud ÄS §-s 79:

Täisühing on äriühing, milles kaks või enam osanikku tegutsevad ühise ärinime all ja vastutavad ühingu kohustuste eest solidaarselt kogu oma varaga.

Mitmetes riikides ei loeta täisühingut (nagu ka usaldusühingut) juriidiliseks isikuks; Eesti õiguses on seda tehtud õigussüsteemi lihtsuse eesmärgil⁸⁵ ning tasub meenutada, et eelpool loetletud juriidilise isiku mõningatele tunnustele vastab täisühing (samuti usaldusühing) teatavate mõõndustega.

Täisühingus on ühendatud äri- ja isiklik moment: täisühingu osanikel on nii õigus kui kohustus osaleda täisühingu juhtimises ning kui võlausaldajate nõuete rahuldamiseks täisühingu varast ei piisa, vastutavad täisühingu osanikud täiendavalt oma varaga.

01.08.2008 seisuga oli äriregistrisse kantud 400 täisühingut⁸⁶.

5.2 TÄISÜHINGU ASUTAMINE

Täisühingu asutamiseks tuleb sõlmida asutamisleping (ÄS § 82 lg 1). Leping on vormivaba (siiski oleks ilmselt soovitav võimalike hilisemate vaidluste vältimiseks sõlmida leping kirjalikus vormis) ning selle muutmine on võimalik üksnes kõigi osanike nõusolekul (kui lepingus endas ei ole ette nähtud küsimusi, millal lepingut võib muuta häälteenamusega).

Täisühingul ei ole põhikirja, ühinguga seotud küsimused on reguleeritud seaduses ja ühingulepingus.

Ühingulepingus nähakse ette osanike sissemaksete suurus ja tasumise aeg, kui viimast pole lepinguga täpsustatud, tuleb sissemakse tasuda viivitamatult pärast ühingulepingu sõlmimist (ÄS § 87). Sissemaksete suurus või nende laekumist äriregistris ei kontrollita, kuna täisühingu puhul ei ole sätestatud kohustusliku kapitali miinimumnõuet.

Osanikud esitavad täisühingu äriregistrisse kandmise avalduse, millele kirjutavad alla kõik osanikud (ÄS § 83 lg 1).

5.3 TÄISÜHINGU OSANIKUD

Täisühingul peab olema vähemalt kaks osanikku, kelleks võivad olla nii füüsilised kui juriidilised isikud. Riik või kohalik omavalitsus täisühingu osanikuks olla ei saa (ÄS § 80 lg 2). Osanike omavaheline tihe seotus ilmneb nõudest, et uue osaniku võib täisühingusse võtta vaid kõigi osanike nõusolekul (ÄS § 80 lg 3). Muude avalik-õiguslike juriidiliste isikute puhul tuleks täisühingu osanikuks olemise küsimuses lähtuda TsÜS § 25 lg 4 sätestatud põhimõttest, et avalik-õiguslik juriidiline isik ei või omada tsiviilõigusi ja kohustusi, mis on vastuolus tema eesmärgiga.

⁸⁵ P. Kama, A. Siibak, K. Siibak, M. Vutt. Majandustegevuse õiguslikust keskkonnast Eestis. Tartu Ülikooli Kirjastus 1997, lk 52.

⁸⁶ http://www.rik.ee/stat/8_8tg.phtml.

Osanike omavahelistes suhetes kehtib põhimõte, et osanikke tuleb võrdsetel asjaoludel kohelda võrdselt (ÄS § 85). See tähendab eelkõige seda, et kui ühingulepinguga ei ole osanikele ette nähtud näiteks erineva suurusega sissemakseid või erinevaid tähtaegu sissemaksete tegemiseks, peavad kõikide osanike sissemaksed olema võrdse suurusega ning tasumise tähtaeg peab olema kõigi jaoks sama.

Osanike õigused ja kohustused võib jagada varalisteks ja mittevaralisteks.

Osanike varalised kohustused puudutavad eelkõige sissemaksete tasumist: see on kohustus, mis on ette nähtud seadusega (ÄS § 86). Sissemaksed võivad olla nii rahalised kui mitterahalised, sealjuures on mitterahalise sissemaksena aktsepteeritud ka ühingule teenuse osutamine (kapitaliühingute puhul see kõne alla ei tule). Varaline kohustus on ka osanike täiendav solidaarne vastutus täisühingu kohustuste eest (ÄS § 101 lg 2).

Täisühingu osaniku olulisimad varalised õigused on seotud kasumi jaotamisega (ÄS 97), hüvitisega osaniku väljaarvamise korral (ÄS § 111) ning täisühingu lõpetamisel peale võlausaldajate nõuete rahuldamist allesjäänud vara jaotamisega (ÄS § 119).

Täisühingu osanike mittevaralised õigused on eelkõige õigus osaleda täisühingu juhtimises (mis on samal ajal ka kohustus, ÄS § 88 lg 1) ning teabe saamise ja täisühingu dokumentidega tutvumise õigus (ÄS § 94). Lisaks on täisühingu osanik kohustatud hoiduma täisühingule konkurentsi osutamisest (st tegutseda täisühinguga samal tegevusalal, ÄS § 95).

5.4 TÄISÜHINGU JUHTIMINE JA ESINDAMINE

Täisühingu regulatsioonis ei ole ette nähtud nn võõrjuhtimise põhimõtet: erinevalt kapitaliühingutest ei näe seadus täisühingule ette kohustuslikku organisatsioonilist struktuuri (üldkoosolek – juhatus), seetõttu on täisühingu juhtimise ja esindamise küsimused, mis juhatuse olemasolul kuuluksid juhatuse pädevusse, reguleeritud eraldi.

ÄS § 88 lg 1 kohaselt on täisühingu igal osanikul õigus ja kohustus osaleda täisühingu juhtimises (samamoodi esindamise kohustust ette ei nähta), ent ühingulepinguga võib juhtimise õiguse anda ühele või mitmele osanikule. Juhtima õigustatud osanikud võivad täisühingu juhtimise õiguse anda ka kolmandale isikule.

Otsuste vastuvõtmine täisühingus toimub häälteenamusega: osanike otsus on vastu võetud, kui selle poolt on antud üle poole kõigi osanike häältest, kui seaduse või ühingulepinguga ei ole ette nähtud suurema häälteenamuse nõuet (ÄS § 93 lg 1). Osaniku häälte arv tuleneb tema sissemakse suurusest, kui ühinguleping ei näe ette teisiti. Hääletamisest tuleb kõigile osanikele eelnevalt teatada (teatamise kohustuslikku vormi või aega ei ole ette nähtud). Kapitaliühingutele omast koosoleku nõuet täisühingu puhul sätestatud ei ole.

Täisühingu esindamise õigus kõigis õigustoimingutes on kõikidel täisühingu osanikel, eeldusel, et ühingulepinguga pole ette nähtud teisiti (§ 98 lg 1). Iga osanik võib täisühingut esindada üksinda, ühingulepinguga võib ette näha ka nõude, et esindada võivad mõned või kõik osanikud ühiselt. Selline ühise esinduse piirang kehtib kolmandate isikute suhtes üksnes siis, kui see on kantud äriregistrisse (ÄS § 98 lg 2).

Täisühingut võib esindada ka prokurist, kelle määravad kõik juhtima õigustatud osanikud ühiselt. Prokuurat tühistada võib aga iga juhtima õigustatud osanik (ÄS § 99).

5.5 TÄISÜHINGU LÕPETAMINE JA OSANIKU LAHKUMINE

Täisühingu lõpetamise alused on sätestatud ÄS §-s 103 lg 1:

- 1) osanike otsus;
- 2) kohtuotsus;
- 3) tähtaja möödumine või eesmärgi saavutamine;
- 4) muu seaduses ettenähtud alus (mis võib olla ette nähtud ühingulepingus - nt § 103 lg 2 toodud loetelu).

Täisühingu lõpetamisel toimub selle likvideerimine, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (ÄS § 113).

Likvideerimismenetlust iseloomustavad järgmised etapid:

- 1) likvideerijate määramine ja äriregistrisse kandmine;

- 2) võlausaldajate nõuete rahuldamine (kui nõuded ületavad täisühingu vara, vastutavad osanikud täisühingu kohustuse eest solidaarselt);
- 3) pärast võlausaldajate nõuete rahuldamist allesjäänud vara jaotamine;
- 4) äriregistrist kustutamine.

Kui osanik soovib täisühingust lahkuda, võib ta seda teha majandusaasta lõpul, teatades sellest vähemalt kuus kuud ette, kui ühingulepinguga ei ole ette nähtud lühemat tähtaega (ÄS § 107). Kui osanik on tänud täitmata olulise kohustuse või selle täitmine on võimatu, võib kohus teiste osanike nõudel otsustada selle osaniku ühingu väljaarvamise (ÄS § 105, § 108). Füüsilisest isikust osaniku surma korral on õigus täisühingusse astuda tema pärijatel, kui see on ühingulepinguga ette nähtud või kui sellega on nõus kõik osanikud (ÄS § 106 lg 1).

6. USALDUSÜHING

6.1 USALDUSÜHINGU MÕISTE

Usaldusühingu mõiste on sätestatud ÄS §-s 125 lg 1:

Usaldusühing on äriühing, milles kaks või enam isikut tegutsevad ühise ärinime all ja vähemalt üks neist isikutest (täisosanik) vastutab ühingu kohustuste eest kogu oma varaga ning vähemalt üks neist isikutest (usaldusosanik) vastutab ühingu kohustuste eest oma sissemakse ulatuses.

01.08.2008 seisuga oli äriregistris registreeritud 838 usaldusühingut⁸⁷.

ÄS § 125 lg 2 kohaselt kohaldatakse usaldusühingule täisühingu kohta käivaid sätteid, kui seadustiku V osas sätestatud ei tulene teisiti.

6.2 USALDUSÜHINGU ERINEVUSED TÄISÜHINGUST

Täis- ja usaldusühingu esimene ja olulisim erinevus tuleneb juba usaldusühingu mõistest: see on usaldusosaniku ja täisosaniku erinev vastutus.

Lisaks erineb usaldusühing täisühingust selle poolest, et usaldusosanikul puudub reeglina õigus usaldusühingut juhtida ning esindada (ÄS § 128 lg 1 ja § 131 lg 1), kui ühingulepinguga ei ole ette nähtud teisiti (sellisel juhul tuleb usaldusosaniku esindusõigus kanda ka äriregistrisse, ÄS § 131 lg 2). Juhul, kui usaldusosanikule on ühingulepinguga antud õigus osaleda usaldusühingu juhtimises, laieneb talle ka konkurentsi-keeld (ÄS § 129).

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS

- E. Gustavus. Äriühinguõigus. Tallinn – Berliin 2001.
- P. Kama, A. Siibak, K. Siibak, M. Vutt. Majandustegevuse õiguslikust keskkonnast Eestis. Tartu Ülikooli Kirjastus 1997.
- M. Vutt. Osanikevahelised suhted täisühingus. Juridica 1996/10.

KÜSIMUSED JA ÜLESANDED

1. Selgita, mille poolest erinevad juriidilise isiku juhtimine ja esindamine.
2. Selgita, mida tähendab täisosaniku isiklik vastutus täisühingu kohustuste eest.
3. Põhjenda, miks ei või riik osaleda täis- ega usaldusühingus.

⁸⁷ http://www.rik.ee/stat/8_8tg.phtml.

7. OSAÜHING

7.1 OSAÜHINGU MÕISTE

Osäühing on äriühing, millel on osadeks jaotatud osakapital (ÄS § 135 lg 1).

Osakapital peab olema vähemalt 40 000 krooni (ÄS § 136).

Osäühing on kapitaliühing (osanikud ei vastuta isiklikult osäühingu kohustuste eest), mis on sobiv eelkõige väiksemate ühingute puhul, kus osanikke on vähem ning neil on soov hoida oma pideva kontrolli all nii ühingu juhtimise küsimused kui ka osanike ring.

Osäühingu regulatsioon äriseadustikus ei ole nii range kui aktsiaseltsi puhul; osäühingut reguleerivaid norme on vähem ning nende hulgas on rohkem dispositiivsed sätteid kui aktsiaseltsi kohta käivates paragrahvides.

01.08.2008 seisuga oli registreeritud 90 482 osäühingut⁸⁸, mis tähendab, et osäühing on Eestis enim kasutatav ühinguvorm.

7.2 OSAÜHINGU ASUTAMINE

Osäühingu asutajaid võib olla üks või mitu ning need võivad olla nii füüsilised kui juriidilised isikud (ÄS § 137 lg 1 ja lg 2).

Asutamiseks tuleb:

- 1) sõlmida asutamisleping või vastu võtta asutamisosus (ÄS § 138) ja kinnitada osäühingu põhikiri (ÄS § 139);
- 2) teha sissemaksed (ÄS §§ 140-143);
- 3) esitada äriregistrisse kandmise avaldus (ÄS § 144).

Osäühingu asutamisleping (ühe asutaja puhul asutamisosus) peab ÄS § 138 lg 2 kohaselt sisaldama järgmisi andmeid:

- 1) asutatava osäühingu ärinimi, asukoht ja aadress;
- 2) asutajate nimed ja elu- või asukohad;
- 3) osakapitali kavandatud suurus;
- 4) osade nimiväärtused ja arv, samuti nende jaotus asutajate vahel;
- 5) kui palju tuleb osade eest tasuda, tasumise kord, aeg ja koht;
- 6) kui osa eest tasutakse mitterahalise sissemaksega - mitterahalise sissemakse ese ja selle hindamise kord;
- 7) juhatuse ja, kui moodustatakse nõukogu, selle liikmete andmed;
- 8) prokuristi või audiitori määramise korral nende andmed;
- 9) asutamiskulude eeldatav suurus ja nende kandmise kord.

Asutamisleping (-otsus) peab olema notariaalselt tõestatud. Notariaalse tõestamise nõudega tagatakse asutajate isikusamasuse kontroll ning asutamislepingu vastavus seadusele ja asutajate tegelikule tahtele⁸⁹.

Asutamisleping on tähtajaline ja kehtib üks aasta, kuivõrd ÄS § 144 lg 4 kohaselt ei kanta osäühingut äriregistrisse, kui äriregistrisse kandmise avaldus esitatakse pärast ühe aasta möödumist asutamislepingu sõlmimisest.

Osäühingu põhikirjas tuleb ÄS § 139 lg 1 kohaselt märkida:

- 1) osäühingu ärinimi ja asukoht;
- 2) osakapitali suurus, mis võib olla määratud kindla suurusena või miinimum- ja maksimumkapitalina, kusjuures miinimumkapitali suurus peab olema vähemalt 1/4 maksimumkapitali suurusest;
- 3) osade eest tasumise kord; osaga seotud õiguste või osaniku õiguste erisused;
- 4) kui osa eest tasutakse mitterahalise sissemaksega - mitterahalise sissemakse hindamise kord;
- 5) reservkapitali suurus;
- 6) juhatuse ning nõukogu olemasolu korral ka selle liikmete arv, mis võib olla väljendatud kindla suurusena või ülem- ja alammäärana ning vajadusel juhatuse liikmete esindusõiguse erisused;
- 7) muud seaduses sätestatud kohustuslikud tingimused.

⁸⁸ http://www.rik.ee/stat/8_8tg.phtml.

⁸⁹ seega ei saa näiteks seltsing olla osäühingu asutajaks, kuna seltsing ei ole juriidiline isik.

⁹⁰ Peep. Eesti äriõiguse ja ühinguõiguse muudatused. Kinnistusraamatu- ja notaripäevad. Ettekanded. EV Justiitsministeerium 1998, lk 125-134.

Osa eest tasumiseks on kaks võimalust:

- 1) rahaline sissemaks;
- 2) mitterahaline sissemaks.

ÄS § 140 lg 2 kohaselt peab osa eest olema tasutud täielikult enne osauhinngu äriregistrisse kandmise avalduse esitamist, kui asutamislepinguga ei ole ette nähtud varasemat tähtpäeva. Erinevalt näiteks täis- või usaldusühingust ei või osa eest tasutatavat summat tasaarvestada töötasu, honorari ega teiste sarnaste väljamaksetega asutatavast osauhingust ega muude nõuetega asutatava osauhinngu vastu (ÄS § 140 lg 3). Sissemaks suurus sõltub reeglina iga osaniku osa nimiväärtusest (ÄS § 155 lg 1).

Rahalised sissemaksed tuleb tasuda asutamisel oleva osauhinngu nimel avatud pangakontole (ÄS § 141). Osauhinngu äriregistrisse kandmise avaldusele lisatakse muude dokumentide seas ka panga teatis osakapitali sissemaksmise kohta (ÄS § 144 lg 1 p 3). Nimetatud kontolt ei saa teha mingeid väljamakseid enne, kui osauhing on kantud äriregistrisse.

Mitterahaline sissemaks peab vastama järgmistele tunnustele (ÄS 124 lg 1):

- 1) see on asi või õigus;
- 2) see on rahaliselt hinnatav;
- 3) see on osauhingule üleantav;
- 4) sellele on võimalik pöörata sissenõuet⁹¹.

Mitterahalise sissemaks tegemine tähendab loodavale osauhingule asjade või õiguste võõrandamist; see omakorda tähendab, et kinnisasjade, registrisse kantavate vallasjade (näiteks mootorsõidukid) ja õiguste (aktsiad) võõrandamisel märgitakse vastavasse registrisse omanikuks asutamisel olev osauhing.

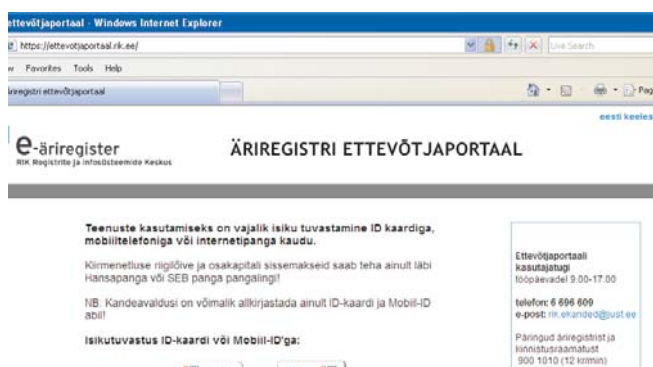
Mitterahaliseks sissemaks ei või olla osauhingule osutatav teenus ega tehtav töö ega ka asutajate tegevus osauhinngu asutamisel (ÄS § 142 lg 2).

Mitterahalise sissemaks väärtust hindavad osanikud ise; kui mõne sissemaks eseme liigi puhul on olemas tunnustatud eksperdid, siis peab eseme väärtust hindama ekspert (ÄS § 143 lg 1). Hindamist peab kontrollima audiitor, kui mitterahalise sissemaks väärtus ületab 40 000 krooni või kui kõik mitterahalised sissemaks moodustavad kokku üle poole osakapitalist (ÄS § 143 lg 3).

Hindamisel võetakse aluseks asja või õiguse harilik väärtus (ÄS § 143 lg 2), mis TsÜS § 65 kohaselt tähendab eseme kohalikku keskmist müügihinda (turuhinda).

Peale sissemaksete tasumist esitab loodava osauhinngu juhatus äriregistrile avalduse, mis peab sisaldama ÄS §-s 145 loetletud andmeid ning olema kõikide juhatuse liikmete poolt allkirjastatud (ÄS § 144 lg 1). Avaldusele peavad olema lisatud ÄS § 144 lg 1 loetletud dokumendid.

2007. aasta algusest on võimalik osauhingut asutada ka nn kiirmenetluses, mis tähendab asutamist interneti teel, kasutades äriregistri ettevõtjaportaali⁹².

ÄS § 147 näeb ette osauhinngu asutajate solidaarse vastutuse tehingute eest, mis on loodava osauhinngu nimel tehtud enne selle äriregistrisse kandmist.

⁹¹ vt täitemenetluse seadustik (RT I 2005, 27, 198; 2007, 25, 130).

⁹² <https://ettevotjaportaal.rik.ee/>.

7.3 OSA

Osa väikseim nimiväärtus võib olla 100 krooni. Kui see on suurem, peab see olema 100 krooni täiskordne (ÄS § 148 lg 1 ja lg 2). Osa iga 100 krooni annab ühe hääle (põhikirjaga võib ette näha ka teisiti, ÄS § 169 lg 2) ning osaniku hääle arv peab olema võrdeline tema osa suurusega (ÄS § 169 lg 1).

Igal osanikul on üks osa. Kui osanik omandab teise osaniku käest tema osa, siis ei ole omandajal mitte kaks osa, vaid tema osa nimiväärtus suureneb vastavalt (ÄS § 148 lg 4).

Osaühingu osad võib registreerida Eesti väärtpaberite keskregistris (EVK)⁹³ (ÄS § 148 lg 7). Väärtpaberit osa kohta välja anda ei või (ÄS § 148 lg 6).

Osanikke tuleb võrdsetel asjaoludel kohelda võrdselt (ÄS § 154 lg 1).

Osaniku õigused:

- 1) õigus osaleda osaühingu kasumi jaotamisel (§ 148 lg 5; § 157);
- 2) õigus osaleda osaühingu lõpetamisel allesjäänud vara jaotamisel (§148 lg 5);
- 3) õigus osaleda osaühingu juhtimises (§ 168);
- 4) õigus tutvuda osanike nimekirjaga (§ 182 lg 2);
- 5) õigus teabele (§ 166);
- 6) muud seadusest ja põhikirjast tulenevad õigused (näiteks õigus vaidlustada osanike otsust, õigus nõuda erikontrolli jms).

Õigus osaleda kasumi jaotamisel on teisisõnu õigus saada **dividendi**. ÄS § 157 lg 2 kohaselt makstakse osanikule osa kasumist (dividend) võrdeliselt tema osa nimiväärtusega, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud teisiti. Väljamakseid osanikele võib teha puhaskasumist või eelmiste majandusaastate jaotamata kasumist, millest on maha arvatud eelmiste aastate katmata kahjum, kinnitatud aastabilansi alusel (ÄS § 157 lg 1).

Reeglina makstakse dividend välja rahas, kuid osaniku nõusolekul ka muus varas (§ 157 lg 5). Dividendide väljamaksmisel võetakse aluseks osanike nimekiri (ÄS § 182).

Aktsiaseltsi aktsionäriaga võrreldes märksa ulatuslikum on osaniku õigus teabele (ÄS § 166). Nimelt on osanikul on õigus saada juhatuselt teavet osaühingu tegevuse kohta ja tutvuda osaühingu dokumentidega, samal ajal kui aktsionäril on õigus üldkoosolekul saada juhatuselt teavet aktsiaseltsi tegevuse kohta (ÄS § 287 lg 1), st et aktsionär ei saa nõuda teabe esitamist igal ajal ning talle ei ole ka tagatud võimalus dokumentidega tutvuda.

Nagu öeldud, sobib osaühingu vorm sellisel juhul, kui osanikud soovivad hoida kontrolli osanike ringi üle, kuivõrd äriseadustik näeb ette, et vabalt võõrandada saab osa üksnes teisele osanikule (§ 149 lg 1). Osa võõrandamisel kolmandatele isikutele on teistel osanikel ühe kuu jooksul võõrandamislepingu esitamisest ostueesõigus (ÄS § 149 lg 2), mida erinevalt varasemast (kuni 01.01.2006 kehtinud) regulatsioonist põhikirjaga täielikult välistada ei saa, küll aga on võimalik seda välistada 2/3 osanike otsusega (ÄS § 140 lg 3).

Lisaks võimaldab kontrolli osanike ringi üle teostada ÄS § 153, mille kohaselt võib põhikirjas ette näha, et surnud osaniku osa ei lähe üle pärijale (st pärija ei saa osaühingu osanikuks). Taolise klausli kehtivuse tingimuseks on pärijatele hüvitise maksmine (ÄS § 153 lg 2).

Osa võib ka pantida, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud teisiti (ÄS § 151).

Nii võõrandamise kui pantimise kohustustehing ja käsutustehing peavad olema notariaalselt tõestatud, välja arvatud siis, kui osad on registreeritud Eesti väärtpaberite keskregistris (ÄS §§ 149, 151).

⁹³ 14.08.2008 seisuga oli EVK-s registreeritud 1784 osaühingu osa, http://statistics.e-register.ee/vaartpaberite_nimekiri/vp.php?tyyp=GR&grupp=O&T1=&T2=&st=O&lang=et.

7.4 OSAÜHINGU JUHTIMINE

Osaühingu juhtimine on reeglina kahetasandiline: osanikud ning juhatus. Seaduses või põhikirjas ettenähtud juhtudel võib osaühingul olla ka nõukogu.

Osanike pädevuses on (ÄS § 168 lg 1):

- 1) põhikirja muutmine;
- 2) osakapitali suurendamine ja vähendamine;
- 3) nõukogu liikmete valimine ja tagasikutsumine;
- 4) kui ühingul ei ole nõukogu - juhatuse liikmete valimine ja tagasikutsumine, samuti tehingute tegemise otsustamine juhatuse liikmetega ja nendeks tehinguteks osaühingu esindaja määramine;
- 5) majandusaasta aruande kinnitamine ja kasumi jaotamine;
- 6) osa jagamine;
- 7) audiitori valimine;
- 8) erikontrolli määramine;
- 9) kui ühingul ei ole nõukogu - prokuristi nimetamine ja tagasikutsumine;
- 10) juhatuse või nõukogu liikmega tehingu tegemise otsustamine, tehingu tingimuste määramine, õigusvaid luse pidamise otsustamine ning selles tehingus või vaidluses osaühingu esindaja määramine;
- 11) osaühingu lõpetamise, ühinemise, jagunemise ja ümberkujundamise otsustamine;
- 12) muude seaduse või põhikirjaga osanike pädevusse antud küsimuste otsustamine.

Toodud loetelu viimasest punktist nähtub, et osanike pädevust on võimalik põhikirjaga ka laiendada.

ÄS § 168 lg 2 näeb ette, et osanikud võivad võtta vastu otsuseid ka juhatuse ja nõukogu pädevusse kuuluvates küsimustes. Sellisel juhul vastutavad osanikud nagu juhatuse või nõukogu liikmed. (NB! Juhatuse pädevusse kuuluvates küsimustes otsuste vastuvõtmine ei tähenda tehingute tegemise õigust!)

Osanikud võivad otsuseid vastu võtta:

- 1) osanike koosolekul;
- 2) kirja teel hääletades;
- 3) kirjaliku otsuse vormistamisega.

Osanike koosoleku kutsub kokku juhatus (ÄS § 171 lg 1), kes määrab ka koosoleku päevakorra (ÄS § 171 lg 1). Osanike koosoleku kokkukutsumise õigus on ka osanikel endil, audiitoril või nõukogul (ÄS § 171 lg 1). Osanike koosoleku kokkukutsumisel tuleb järgida ÄS §-s 172 sätestatud korda, vastasel korral on osanike koosoleku otsused tühised, välja arvatud siis, kui koosolekul osalevad või on esindatud kõik osanikud. (ÄS § 172).

Hääletamine kirja teel on sätestatud ÄS §-s 173. Otsuse kirjalik vormistamine ilma osanike koosoleku või kirjaliku hääletamiseta tuleb kõne alla siis, kui osaühingul on üks osanik või kui lisaks temale on osanikuks vaid osaühing ise (ÄS § 173 lg 6) või juhul, kui osanikke on rohkem, kuid tingimusel, et nad kõik otsusega nõustuvad ja selle allkirjastavad (ÄS § 173 lg 7).

Kui osanike otsus rikub osaühingu võlausaldajate kaitseks või muu avaliku huvi tõttu kehtestatud seaduse sätet või ei vasta headele kommetele, samuti kui rikuti otsuse teinud osanike koosoleku kokkukutsumise korda, on osanike otsus tühine (ÄS § 177). Vastuolu korral muu seadusesättega või põhikirjaga võib kohus tunnistada osanike koosoleku kehtetuks (ÄS § 178).

Äriseadustik näeb ette ka osaniku vastutuse osaühingule, teisele osanikule või kolmandale isikule süüliselt tekitatud kahju eest (ÄS § 188 lg 1).

Osaühingu juhatus juhib ja esindab osaühingut (ÄS § 180 lg 1). Juhatuses võib olla üks või mitu liiget; kui juhatus koosneb vaid ühest liikmest, nimetatakse teda juhatajaks.

Juhatuses ei pea olema osanik. Seadusega on sätestatud tingimused, millele juhatuse liige peab vastama:

- 1) ta peab olema teovõimeline füüsiline isik (ÄS § 180 lg 2);
- 2) vähemalt poolte juhatuse liikmete elukoht peab olema Eestis, mõnes teises Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsis (ÄS § 180 lg 2).

Äriseadustik sisaldab ka viiteid selle kohta, kes ei või olla juhatuse liikmeks:

- 1) kui osühingul on nõukogu, siis ei tohi nõukogu liige olla samal ajal ka juhatuse liige (ÄS § 180 lg 3);
- 2) juhatuse liikmeks ei või olla isik, kelle suhtes kohus on vastavalt karistusseadustiku §-le 49 kohaldanud juhatuse liikmena tegutsemise keeldu;
- 3) samuti isik, kellel on keelatud tegutseda samal tegevusalal, millel tegutseb osühing, või kellel on keelatud olla juhatuse liige seaduse või kohtulahendi alusel (ÄS § 180 lg 31).

Osühingu põhikirjas võib ette näha ka muid isikuid, kes ei või olla juhatuse liikmeks.

Osühingut võib kõigis õigustoimingutes esindada iga juhatuse liige, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud, et juhatuse liikmed esindavad osühingut mitmekesi või ühiselt. Kolmandate isikute suhtes kehtib ühine esindus ainult siis, kui see on kantud äriregistrisse (ÄS § 181 lg 1).

Juhatuse liikmed on osühingu nimel tehingute tegemisel kohustatud osühingu suhtes järgima põhikirjas ettenähtud või osanike, nõukogu või juhatuse kehtestatud piiranguid. Esindusõiguse piiramine ei kehti kolmandate isikute suhtes (ÄS § 181 lg 2).

Näide: Osühingu põhikirjas on ette nähtud, et juhatus võib osühingule kuuluvat kinnisvara võõrandada või koor-mata üksnes osanike eelneval nõusolekul. Juhatus võtab pangast laenu ning laenu tagamiseks seatakse panga ka-suks hüpoteek osühingule kuuluvale kinnistule, kusjuures osanike eelnev nõusolek puudub. Hüpoteeegi seadmise tehing on kehtiv, kuna antud esindusõiguse piirang ei kehti kolmandate isikute suhtes.

Juhatuse liikme õigussuhe osühinguga on käsundilaadne suhe ning seetõttu kohaldatakse juhatuse liikme lep- ingule võlaõigusseaduse käsunduslepingu sätteid⁹⁴.

Juhatuse liikme volitused algavad tema nimetamisest osanike või nõukogu poolt, mitte aga äriregistrisse kande tegemisest. Juhatuse liige valitakse tähtajaliselt kuni kolmeks aastaks, kui põhikirjas ei ole ette nähtud muud tähtaega, mis ei või siiski olla pikem kui viis aastat (ÄS § 184 lg 2) ning tema volitused lõpevad tema tagasikut- sumisega, tähtaja möödumisega või tagasiastumisega; tulenevalt VÕS käsunduslepingu sätetest lõpevad voli- tused ka juhatuse liikme surma korral (VÕS § 633 lg 1).

Juhatuse liikme tagasikutsumiseks ei ole vaja mingit mõjuvat põhjust (ÄS § 184 lg 3). Samas näeb seadus ette, et juhatuse liige võib juhatusest tagasi astuda mõjuval põhjusel (ÄS § 184 lg 7).

Käsundussuhte alusel on käsundisaaja põhilised kohustused hoolsuskohustus ja lojaalsuskohustus. Äriseadustik täpsustab juhatuse liikme hoolsuskohustust, märkides, et juhatuse liige peab oma kohustusi täitma korraliku ettevõtja hoolsusega (ÄS § 187 lg 1). Lojaalsuskohustuse sisuks on juhatuse liikme puhul konkurentsikeeld (ÄS § 185) ja ärisaladuse hoidmise kohustus (ÄS § 186).

Kui juhatuse liige rikub oma kohustusi ning tekitab sellega osühingule kahju, on tegemist lepingulise suhte rikkumisega, mis tähendab, et õiguskaitsevahendina kahju hüvitamise nõude saab osühing esitada siis, kui esinevad võlaõigusseaduses sätestatud kahju hüvitamise nõude eeldused.

Kuivõrd tegemist on lepingulise suhtega, siis ei oma juhatuse liikme kohustuste rikkumise puhul tähtsust see, kas kohustust rikuti süüliselt või mitte. Nagu muude lepingute puhul, võib ka juhatuse liikmega sõlmitavas lep- ingus ette näha vastutuse piirangud (VÕS § 106).

Kui oma kohustusi on rikkunud mitu juhatuse liiget, vastutavad nad kahju hüvitamise eest solidaarselt (ÄS § 187 lg 2).

Osühingul peab olema nõukogu, kui (ÄS § 189 lg 1):

- 1) osakapital on üle 400 000 krooni ja juhatuses on vähem kui kolm liiget;
- 2) see on ette nähtud osühingu põhikirjas.

Osühingu nõukogule kohaldatakse aktsiaseltsi nõukogu reguleerivaid sätteid. Kui osühingu osakapital vastab aktsiaseltsi minimaalsele aktsiakapitali suurusele (400 000 krooni) või kui see on ette nähtud seaduses⁹⁵ või osa- ühingu põhikirjas, peab osühingul olema audiitor (ÄS § 190).

⁹⁴ RKTko 11.05.2005 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-41-05, RT III 2005, 17, 181.

⁹⁵ näiteks peab erakooliseaduse § 5 lg 5 p 12 kohaselt olema audiitor osühingul, mis on ülikooli, rakenduskõrgkooli või kutseõppeasutuse pidaja.

Nagu nõukogu puhul, kohaldatakse ka audiitoriga seotud küsimustes äriseadustiku aktsiaseltsi osas sisalduvaid norme.

Osanikel, kelle hääletega on esindatud vähemalt 1/10 osakapitalist, on võimalik osauhinngu juhtimisest või varalisest seisundist ülevaate saamiseks nõuda erikontrolli läbiviimist (ÄS § 191).

7.5 OSAKAPITAL

Osakapital on osauhinngule kuluv vara, mida ei tohi osanikele tagasi maksta⁹⁶. Erinevalt täis- ja usaldusühingust, kus osanikud vastutavad ühinngu kohustuste eest isiklikult, sisaldab kapitaliühingute regulatsioon mitmeid sätteid, mille eesmärk on osakapitali (või aktsiakapitali) säilitamine ning osanikele või aktsionäridele ebaseaduslike väljamaksete tegemise takistamine⁹⁷.

Osauhinngu minimaalne osakapital peab olema vähemalt 40 000 krooni (ÄS § 136). Samas võib eriseadustega ette näha ka kõrgema osakapitali suuruse.

Näiteks sätestab erakooliseaduse § 21 lg 1 ülilkooli pidava osauhinngu minimaalseks osakapitaliks kümme miljonit krooni.

Äriseadustik näeb ette reservkapitali moodustamise kohustuse (ÄS § 160), mis peab olema vähemalt 1/10 osakapitalist ning mida võib osanike otsusel kasutada kahjumi katmiseks või osakapitali suurendamiseks (ÄS § 161).

Osakapitali suurendamine võib toimuda:

- 1) täiendavate sissemaksete tegemisega (nii rahalised kui mitterahalised);
 - a. uute osade väljalaskmisega (ÄS § 1921 p1);
 - b. osade nimiväärtuse suurendamisega (ÄS § 1921 p2);
- 2) täiendavate sissemakseteta (fondiemissioon, ÄS § 195 lg 1).

Osakapitali suurendamise otsuse teevad osanikud (ÄS § 168 lg 1 p 2).

Osakapitali suurendamine kantakse äriregistrisse ning seejuures on tegemist konstitutiivse kandega, kuna Osakapital loetakse suurendatuks ja uuest või suurendatavast osast tulenevad õigused tekkinuks alates kande tegemisest äriregistrisse (ÄS § 196 lg 4).

Osakapitali vähendamine võib toimuda:

- 1) osade nimiväärtuse vähendamisega;
- 2) (mõnede) osade tühistamisega

Osakapitali vähendamisel võib teha osanikele väljamakseid (ÄS § 1991), või viia vähendamine läbi lihtsustatud korras (ÄS § 1992).

7.6 OSAÜHINGU LÕPETAMINE

Osauhinngu lõpetamise aluseks võib olla (ÄS § 201):

- 1) osanike otsus;
- 2) kohtulahend;
- 3) osauhinngu pankroti väljakuulutamise;
- 4) osauhinngu pankrotimenetluse raugemine enne pankroti väljakuulutamist;
- 5) muud seaduses või põhikirjas ettenähtud alus.

Kui osanikud soovivad osauhinngut lõpetada, peab juhatus esitama osanikele eelmise majandusaasta aruande ja ülevaate osauhinngu käesoleva aasta majandustegevusest (ÄS § 202 lg 2). Tulenevalt osauhinngu majanduslikust seisust tuleb otsustada kas likvideerimismenetluse läbiviimine (juhul kui osauhinngu varad ületavad tema kohustusi) või pankrotiavalduse esitamine (kui kohustused ületavad varasid).

Likvideerimismenetluse käigus määratakse likvideerijad (nende kohta tehakse kanne äriregistrisse), kes teavitavad võlausaldajaid likvideerimismenetlusest ametlikus väljaandes

⁹⁶E. Gustavus (viide 56), lk 76.

⁹⁷ näiteks ÄS §-s 157 toodud reeglid osanikele väljamaksete tegemise kohta; oma osa omandamise või tagatiseks võtmise keeld (ÄS § 162); ÄS §-s 159 sätestatud laenukeeld.

Ametlikud Teadaanded⁹⁸ (ÄS § 212), lõpetavad osaühingu tegevuse, nõuavad sisse võlad, müüvad vara ja rahuldavad võlausaldajate nõuded (ÄS § 209 lg 2) ning vajadusel esitavad pankrotiavalduse (ÄS § 210). Pärast võlausaldajate kõigi nõuete rahuldamist või tagamist ja raha hoiustamist allesjäänud vara jaotatakse osanike vahel likvideerijate poolt koostatud vara jaotusplaani kohaselt vastavalt nende osade nimiväärtustele, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud teisiti (ÄS § 216 lg 1). Viimaseks esitatakse äriregistrile avaldus osaühingu äriregistrist kustutamiseks (ÄS § 218 lg 1). Äriregistrist kustutamiseks lõpeb osaühingu õigusvõime.

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS:

- E. Gustavus. Äriühinguõigus. Tallinn – Berliin 2001.
- R. Kuber jt. Äriõigus. Näidised ja kommentaarid. Käsiraamatute Kirjastus.
- M. Ots. Juhtorgani liikme kaudne vastutus äriühingu võlausaldaja ees. Juridica 2006/2.
- S. Papp, J. Shipova. Juhatuse liikme volituste lõppemine. Juridica 2007/3.
- K. Tamm. Äriühingu juhtorgani liikme deliktiline vastutus äriühinguga seotud kuritarvituste korral. Juridica 2006/6.
- T. Tiivel. Piiratud vastutusega äriühingu juhatuse liikme lojaalsuskohustus. Juridica 2001/4.
- T. Tiivel. Äriühingu juhtorgani liikme hoolsuskohustus. Juridica 2005/9.
- P. Varul, A. Kaljurand, A. Mailend, H. Pikmets, L. Tolstov. Äriühingu juhtorganid. Äriühingu juhtorganite liikmete õigused, kohustused ja vastutus. Äripäeva Kirjastus, 2005.
- A. Vutt. Äriühingu organi otsuste vaidlustamisega seotud probleeme. Juridica 2005/1.
- A. Vutt. Netovara säilitamise põhimõte ja selle praktiline rakendamine. Juridica 1996/10.

KÜSIMUSED JA ÜLESANDED

1. Milliseid andmeid peab sisaldama osaühingu asutamisleping? Põhikiri?
2. Millistele tunnustele peab vastama mitterahaline sissemaks?
3. Mis saab/ei saa olla mitterahaliseks sissemaks?
4. Selgita osa võõrandamise korda.
5. Mis on ostueesõigus?
6. Loetle äriseadustikus toodud võimalusi osakapitali reaalsuse tagamiseks.
7. Miks ei või osaühing omandada oma osa?
8. Milline on osaühingu juhtimisskeem?
9. Milline on osanike pädevus ja vastutus osaühingu juhtimisel?
10. Millised on osanike koosoleku kokkukutsumise korra rikkumise tagajärjed?
11. Mis hetkest algab ja millal lõpeb juhatuse liikme esindusõigus?
12. Millised on osaühingu juhatuse kohustused?
13. Millal kehtivad osaühingu juhatuse liikmete esindusõiguse piirangud kolmandate isikute suhtes?
14. Millal peab osaühingul olema nõukogu?
15. Kuidas toimub dividendide maksmine osaühingus?

8. AKTSIASELTS

8.1 AKTSIASELTSI MÕISTE

Aktsiaselts on äriühing, millel on aktsiateks jaotatud aktsiakapital (ÄS § 221).

Aktsiakapital peab olema vähemalt 400 000 krooni (ÄS § 222).

Aktsiaselts on kapitaliühing, mis oma keerukama juhtimisstruktuuri ja rangema reguleerituse tõttu⁹⁹ sobib suurematele kapitalikoosluste ning suurema hulga aktsionäride puhul, kelle huvi ei ole suunatud mitte eeskätt äriühingu igapäevase juhtimise kuivõrd aktsia kui investeeringu omamise vastu¹⁰⁰.

01.08.2008 seisuga oli Eestis registreeritud 5467 aktsiaseltsi¹⁰¹.

⁹⁸ vt <http://www.ametlikudteadaanded.ee/>.

⁹⁹ võrreldes osaühingu regulatsiooni aktsiaseltsi sätetega, on aktsiaseltsi reguleerivate sätete hulgas märksa vähem dispositiivseid norme.

¹⁰⁰ vt ka E. Gustavus (viide 56), lk 117-188.

¹⁰¹ http://www.rik.ee/stat/8_8tg.phtml.

8.2 AKTSIASELTSI ASUTAMINE

Analoogselt osauhingule võib ka aktsiaseltsi asutajaid olla üks või mitu ning asutajateks võivad olla nii juriidilised kui füüsilised isikud (ÄS § 242).

Asutajad sõlmivad asutamislepingu (ÄS § 243) ning selle lisana kinnitatakse põhikiri (ÄS § 244). Mõlemad peavad olema notariaalselt tõestatud (ÄS § 243 lg 4).

Peale asutamislepingu sõlmimist toimub aktsiate eest tasumine kas rahaliste või mitterahaliste sissemaksetena (ÄS §§ 246-249). Erinevalt osauhingu regulatsioonist näeb seadus ette, et kui aktsiaseltsi asutamisel tehakse mitterahalisi sissemakseid, peab nende väärtuse hindamist kontrollima audiitor (ÄS § 249 lg 3).

Kõikide aktsiaseltside aktsiad peavad olema registreeritud Eesti väärtpaberite keskregistris ning asutatava aktsiaseltsi aktsiad tuleb registreerida enne aktsiaseltsi äriregistrisse kandmist (ÄS § 228 lg 1).

Seejärel esitatakse äriregistrile aktsiaseltsi registrisse kandmise avaldus (ÄS § 250). Enne aktsiaseltsi äriregistrisse kandmist tehtud tehingutest tulenevate kohustuste eest vastutavad tehingud teinud isikud solidaarselt (ÄS § 253).

Erinevalt osauhingust ei ole aktsiaseltsi võimalik asutada kiirmenetluse teel.

8.3 AKTSIA

Aktsiat võib määratleda kui mõttelist osa aktsiakapitalist, mis annab selle omajale, aktsionärile teatud hulga (nii varalisi kui mittevaralisi) õigusi.

Aktsia väikseim nimiväärtus on 10 krooni; suurema nimiväärtuse puhul peab see olema 10 krooni täiskordne (ÄS § 223).

Erinevalt osast on aktsia jagamatu (ÄS § 224). Aktsiate splittimine (aktsiate nimiväärtuse vähendamine aktsiakapitali suuruse muutmiseta) ei ole aktsia jagamine. Aktsiate splittimist kasutavad äriühingud, kelle väärtpaberid on suure nimiväärtusega ja vähe kaubeldavad¹⁰².

Kui osanikul saab alati olla vaid üks osa, siis aktsiaid võib aktsionäril olla mitu.

Aktsiad on nimelised¹⁰³ ning need on registreeritud Eesti väärtpaberite keskregistris (ÄS § 228).

Erinevalt osadest on aktsiad vabalt võõrandatavad (ÄS § 229 lg 1). Põhikirjaga võib ette näha, et aktsia võõrandamisel kolmandatele isikutele on teistel aktsionäridel ostueesõigus (ÄS § 229 lg 2). Aktsiaseltsi taotlusel kantakse Eesti väärtpaberite keskregistrisse ostueesõiguse kohta märge. Aktsia käsutamine pärast märke kandmist registrisse on tühine osas, milles see ostueesõiguse teostamist kahjustab või piirab (ÄS § 229 lg 22).

Aktsiat on võimalik ka pantida; sellisel juhul teostab aktsiast tulenevaid õigusi pantija (ÄS § 232). Pantimise kohta tehakse märge Eesti väärtpaberite keskregistrisse.

Iga aktsia annab eraldi hääleõiguse, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (§ 236).

Aktsiaseltsi põhikirjaga võib ette näha mitut liiki aktsiaid, millest võivad tuleneda erinevad õigused vastavalt põhikirjale kasumi jaotamisel või aktsiaseltsi likvideerimisel järelejääva vara jaotamisel:

- 1) lihtaktsiad;
- 2) eelisaktsiad (ÄS § 237).

Eelisaktsiad on hääleõiguseta aktsiaid, mis annavad eesõiguse dividendi saamisel ja aktsiaseltsi lõpetamisel alles jääva vara jaotamisel.

Äriseadustik sätestab aktsionäride võrdsuse põhimõtte: aktsionäre tuleb võrdsetel asjaoludel kohelda võrdselt (§ 272).

¹⁰² <https://www.e-register.ee/index.php?id=1439> (12.08.2008).

¹⁰³ äriseadustiku jõustumisel nähti ette ka esitajaaktsiate olemasolu, kuid vastav säte kaotas kehtivuse 01.01.2001 (RT I 2000, 57, 373).

See tähendab muuhulgas, et aktsionäride õigused ja kohustused võivad tulenevalt asjaoludest olla erinevad, - näiteks kui aktsionär on ise andnud nõusoleku teha proportsionaalselt suurema sissemaks (ÄS § 273). Samuti sõltuvad aktsionäri õigused sellest, kui suur on tema osalusprotsent.

Aktsiast tulenevad õigused:

- 1) õigus osaleda AS-i kasumi jaotamisel (ÄS § 226; §§ 277-279);
- 2) õigus osaleda AS-i lõpetamisel allesjäänud vara jaotamisel (§ 226);
- 3) õigus osaleda aktsionäride üldkoosolekul (§ 290 jj);
- 4) õigus teabele (§ 287);
- 5) muud õigused (näiteks õigus vaidlustada üldkoosoleku otsuseid, õigus nõuda erikontrolli läbiviimist jms).

Aktsionäriale makstakse osa kasumist (dividend) vastavalt tema aktsiate nimiväärtusele. Põhikirjaga võib ette näha, et eri liiki aktsiatest tulenevad erinevad õigused kasumi jaotamisel (ÄS § 276 lg 2). Dividendi võib maksta kinnitatud majandusaasta aruande alusel ning maksmise kord nähakse ette põhikirjas või üldkoosoleku otsusega (ÄS § 277).

Riigikohtu tsiviilkolleegium on otsuses 3-2-1-16-04 selgitanud, et ÄS § 277 lõikes 2 sätestatu lubab põhikirjas ette näha või üldkoosolekul otsustada, et dividend makstakse välja ühekorraga, kuid lubab ka otsustada, et dividend makstakse välja osamaksetena kindlaksmääratud perioodi, nt ühe aasta jooksul¹⁰⁴.

Juhatus teeb ettepaneku dividendi suuruse kohta, ettepanek tuleb kooskõlastada nõukoguga ning esitada üldkoosolekule kinnitamiseks (ÄS § 278). Dividend makstakse välja rahas, kuid aktsionäri nõusolekul võib dividendi maksta ka muu varaga (ÄS § 279).

Analoogselt osauhinngu osaniku vastutusega näeb äriseadustik ette ka aktsionäri vastutuse aktsiaseltsile, teisele aktsionäri või kolmandale isikule süüliselt tekitatud kahju eest (ÄS § 289). ÄS §-s 2892 sisalduv eriregulatsioon kohustab isikut, kes on ära kasutades oma mõju aktsiaseltsile (näiteks suuraktsionär) mõjutanud juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi aktsiaseltsi kahjuks tegutsema, hüvitama aktsiaseltsile sellega tekitatud kahju.

8.4 AKTSIASELTSI JUHTIMINE

Aktsiaseltsi kõrgeim juhtimisorgan on aktsionäride üldkoosolek (ÄS § 290 lg 2). Kuna üldkoosolek on aktsionäride jaoks ainus võimalus teostada oma hääleõigust ning saada juhatusele teavet, on üldkoosolekut puudutav regulatsioon küllaltki detailne ning range ja üldkoosoleku kokkukutsumise korra rikkumise tagajärjeks võib olla üldkoosoleku otsuste tühisus (ÄS § 296).

Korraline aktsionäride üldkoosolek toimub üks kord aastas ning selle kutsub kokku juhatus (ÄS § 291), kes saadab üldkoosoleku kokkukutsumise teate kõigile aktsionäridele. Aktsiaselts, millel on üle 50 aktsionäri, võib kõikidele aktsionäridele teate saatmise asemel avaldada teate üleriigilise levikuga päevalehes (ÄS § 294 lg 1). Üldkoosoleku kokkukutsumise teade peab olema saadetud selliselt, et see tavalise edastamise korral jõuaks adreessaadini hiljemalt seaduses nimetatud tähtpäevaks (korralise üldkoosoleku puhul kolm nädalat ja erakorralise üldkoosoleku korral üks nädal enne koosoleku toimumist).

Üldkoosoleku pädevuses on (§ 298 lg 1):

- 1) põhikirja muutmine;
- 2) aktsiakapitali suurendamine ja vähendamine;
- 3) vahetusvõlakirjade väljalaskmine;
- 4) nõukogu liikmete valimine ja tagasikutsumine;
- 5) audiitori valimine;
- 6) erikontrolli määramine;
- 7) majandusaasta aruande kinnitamine ja kasumi jaotamine;
- 8) aktsiaseltsi lõpetamise, ühinemise, jagunemise ja ümberkujundamise otsustamine;
- 9) nõukogu liikmega tehingu tegemise otsustamine, tehingu tingimuste määramine, õigusvaidluse pidamise otsustamine ning selles tehingus või vaidluses aktsiaseltsi esindaja määramine;
- 10) muude seadusega üldkoosoleku pädevusse antud küsimuste otsustamine.

Viimane punkt viitab sellele, et aktsiaseltsi põhikirjaga ei ole võimalik üldkoosoleku pädevust laiendada.

¹⁰⁴ RKTko 10.02.2004 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-16-04, RT III 2004, 6, 64.

Üldkoosolekul osalevad need aktsionärid (või nende esindajad), kes on aktsionäridena kantud aktsiaraamatusse ning õigustatud aktsionäride ring määratakse seisuga 10 päeva enne üldkoosoleku toimumist, kui seaduses või põhikirjas ei ole ette nähtud teisiti (§ 297 lg 5).

Üldkoosolekul võetakse otsuseid vastu lihthälteenamusega, välja arvatud kui seadus või põhikiri näeb teatud otsuste vastuvõtmiseks ette suurema hälteenamuse nõude (ÄS § 299 lg 1).

Äriseadustiku § 3011 kohaselt on aktsiaseltsi üldkoosoleku otsus tühine, kui:

- 1) otsus rikub aktsiaseltsi võlausaldajate kaitseks või muu avaliku huvi tõttu kehtestatud seaduse sätet;
- 2) otsus ei vasta headele kommetele;
- 3) otsuse teinud üldkoosoleku protokoll ei ole seaduses ettenähtud juhul notariaalselt tõestatud;
- 4) otsuse teinud üldkoosoleku kokkukutsumisel rikuti kokkukutsumise korda;
- 5) seda näeb ette muu seadusesäte.

Näiteks on Riigikohtu tsiviilkolleegium otsuses 3-2-1-16-04 märkinud, et „sõltuvalt olukorrast võib osutada heade kommete või hea usu põhimõttega vastuolus olevaks otsus, millega dividend makstakse aktsionäridele välja näiteks 10 aasta jooksul. Sel juhul võib dividend kaotada oma seaduses ettenähtud tähenduses.”¹⁰⁵

TsÜS § 38 lg 2 viimase lause kohaselt saab huvitatud isik otsuse tühisusele tugineda, kui kohus on otsuse tühisuse tuvastanud. Äriseadustik sisaldab aktsionäride üldkoosoleku suhtes erinormi, mis näeb ette, et isik, kes soovib tugineda üldkoosoleku otsuse tühisusele, peab esitama kohtule tehingu tühisuse tuvastamise hagi või esitama sellesisulise vastuväite (ÄS § 3011 lg 3).

Kehtetuks võib kohus tunnistada aktsionäride üldkoosoleku otsuse, mis on vastuolus seaduse või põhikirjaga (ÄS § 302 lg 1).

Aktsiaseltsi juhatus on aktsiaseltsi juhtimisorgan, mis esindab ja juhib aktsiaseltsi ning korraldab aktsiaseltsi raamatupidamist (ÄS § 306 lg 1 ja lg 4). Juhatusel on ka aktsionäride üldkoosoleku kokkukutsumise kohustus ning aruandekohustus nõukogu ees, samuti on juhatuse ülesanne esitada äriregistrile seaduses ette nähtud avaldusi ning teateid.

Juhatus võib koosneda ühest (juhataja) või mitmest liikmest ning juhatuse liige ei pea olema aktsionär. Juhatuse liige peab olema teovõimeline füüsiline isik ning vähemalt poolte juhatuse liikmete elukoht peab olema Eestis, mõnes teises Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsis (ÄS § 308 lg 4).

Juhatusel ei või olla (ÄS § 308):

- 1) nõukogu liige;
- 2) isik, kelle suhtes kohus on vastavalt karistusseadustiku §-le 49 kohaldanud juhatuse liikmena tegutsemise keeldu;
- 3) isik, kellel on keelatud tegutseda samal tegevusalal, millel tegutseb aktsiaselts;
- 4) kellel on keelatud olla juhatuse liige seaduse¹⁰⁶ või kohtulahendi alusel.

Põhikirjas võib ette näha muid isikuid, kes ei või olla juhatuse liikmeks.

Juhatusel võib olla üks või mitu liikmed (ÄS § 309 lg 1). Nagu juba eelnevalt märgitud, on juhatuse liikmete volituste tekkimine ja lõppemine seotud nende nimetamise või tagasikutsumisega, mitte aga äriregistri kandega selle kohta.

Aktsiaseltsi võib kõigis õigustoimingutes esindada iga juhatuse liige, kui põhikirjas ei ole ette nähtud, et juhatuse liikmed või mõned neist võivad esindada aktsiaseltsi ühiselt. Kolmandate isikute suhtes kehtib ühine esindus ainult siis, kui see on kantud äriregistrisse (§ 307 lg 1).

Juhatusel võib olla üks või mitu liikmed (ÄS § 309 lg 1). Nagu juba eelnevalt märgitud, on juhatuse liikmete volituste tekkimine ja lõppemine seotud nende nimetamise või tagasikutsumisega, mitte aga äriregistri kandega selle kohta.

¹⁰⁵ RKTko 10.02.2004 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-16-04, RT III 2004, 6, 64.

¹⁰⁶ vt näiteks avaliku teenistuse seaduse (RT I 1995, 16, 228; 2008, 8, 57) § 69 lg 1.

Teisisõnu, kui juhatuse liikmed kolmandate isikutega tehingute tegemisel ei pea kinni neile aktsiaseltsi siseselt sätestatud piirangutest, siis ei mõjuta see tehingu kehtivust, küll aga võib kaasa tuua juhatuse liikmete vastutuse aktsiaseltsi ees (ÄS § 315).

Aktsiaseltsi juhatuse liikme kohustused ja vastutus on reguleeritud analoogselt osaühinguga.

Aktsiaseltsi nõukogu planeerib aktsiaseltsi tegevust ja korraldab aktsiaseltsi juhtimist ning teostab järelevalvet juhatuse tegevuse üle (ÄS § 316) ja annab juhatusele korraldusi aktsiaseltsi juhtimise korraldamisel (ÄS § 317 lg 1). Nõukogu ei saa juhatusele üle võtta selle pädevust aktsiaseltsi esindamisel tehingute tegemisel või õigusvaidlustes¹⁰⁷.

Nõukogul peab olema vähemalt kolm liiget. Nõukogu liige ei pea olema aktsianär (ÄS § 318 lg 1, lg 2). Nõukogu liikmed valib ja kutsub tagasi üldkoosolek (ÄS § 319 lg 1).

Aktsiaseltsi igapäevase majandustegevuse raamest väljuvate tehingute tegemiseks peab juhatusel olema nõukogu eelnev nõusolek. Sellisteks tehinguteks loeb seadus eelkõige tehingud, millega kaasneb (ÄS § 317 lg 1):

- 1) osaluse omandamine ja lõppemine teistes ühingutes või
- 2) tütarettevõtja asutamine või lõpetamine või
- 3) ettevõtte omandamine, võõrandamine või selle tegevuse lõpetamine või
- 4) kinnisasjade ja registreeritud kantud vallasasjade võõrandamine ja koormamine või
- 5) välisfiliaalide asutamine ja sulgemine või
- 6) investeringute tegemine, mis ületavad selleks majandusaastaks ettenähtud kulutuste summa, või
- 7) laenude ja võlakohustuste võtmine, mis ületavad selleks majandusaastaks ettenähtud summa, või
- 8) laenude andmine ja võlakohustuste tagamine, kui see väljub igapäevase majandustegevuse raamest.

Seda loetelu võib põhikirjaga pikendada või lühendada, samuti võib põhikirjaga anda nõukogule õiguse otsustada ka muid küsimusi, mille otsustamine ei kuulu vastavalt seadusele või põhikirjale juhatuse või üldkoosoleku pädevusse (ÄS § 317 lg 2).

Nimetatud piirangute puhul on oluline teada, et need ei kehti kolmandate isikute suhtes (ÄS § 317 lg 4). See tähendab, et kui juhatusele ei ole mingi tehingu tegemiseks saanud selleks vajalikku nõukogu eelnevat nõusolekut, siis ei mõjuta nõusoleku puudumine tehingu kehtivust.

Näide: likvideerimisel oleva aktsiaseltsi juhatuse liige müüs V.N.-ile arvuti- ja kontoritehnikat, omamata selleks nõukogu eelnevat nõusolekut. Ehkki tehing väljus igapäevase majandustegevuse raamest, kuna oli suunatud aktsiaseltsi tegevuse lõpetamisele, on see tehing kehtiv ÄS § 317 lg 4 alusel¹⁰⁸.

Nagu juhatuse liikme puhul, on ka nõukogu liikmega sõlmitavale lepingule kohaldatavad võlaõigusseaduse käsunduslepingu sätted ning nõukogu liikmele on seadusega pandud nõue täita oma kohustusi korraliku ettevõtja hoolsusega ning sätestatud konkurentsikeeld ja ärisaladuse hoidmise kohustus (ÄS §§ 324, 325, 327).

Aktsiaseltsil peab olema audiitor, kelle nimetab üldkoosolek (ÄS § 328). Audiitori andmed tuleb esitada ärireistrile.

Audiitor:

- 1) kontrollib mitterahalise sissemakse hindamist (ÄS § 249 lg 3);
- 2) kontrollib majandusaasta aruannet (ÄS § 332);
- 3) võib läbi viia erikontrolli (ÄS § 330 lg 3);
- 4) kontrollib ülevõtmisaruanne (ÄS § 3634 lg 2);
- 5) kontrollib ühinemislepingut (ÄS § 418) ja jagunemislepingut (ÄS § 462).

Äriseadustik näeb aktsiaseltsi juhatuse tegevuse kontrollimise võimalusena ette erikontrolli (ÄS § 330), mis on vähemusaktsionäride huvide kaitseks mõeldud abinõu¹⁰⁹.

¹⁰⁷ RKTKo 23.12.1997 määrus kohtuasjas nr 2-3-1-139-97, RT III 1998, 4, 41.

¹⁰⁸ RKTKo 04.03.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-26-02, RT III 2002, 9, 94.

¹⁰⁹ P. Kama jt (viide 85), lk 90.

Erikontrolli läbiviimist saavad nõuda aktsionärid, kelle aktsiatega on esindatud vähemalt 1/10 aktsiakapitalist ning selle otsustab kas üldkoosolek või kohus. Erikontrolli läbiviijad koostavad erikontrolli tulemuste kohta aruande, mille esitavad aktsionäride üldkoosolekule (ÄS § 330 lg 5), kuivõrd erikontrolli eesmärk on aktsionäridele teabe andmine¹¹⁰.

8.5 AKTSIAKAPITAL

Analoogselt osühingu osakapitaliga saab ka aktsiaseltsi aktsiakapitali määratleda kui aktsiaseltsi vara, mida ei või aktsionäridele välja maksta. Aktsiakapitali suurus peab olema vähemalt 400 000 krooni (ÄS § 222).

Aktsiakapitali eesmärk on kaitsta aktsiaseltsi võlausaldajate huve; - mida suurem on aktsiakapital, seda suurem peaks olema võlausaldajate kindlustunne, et nende võimalikud nõuded rahuldatakse ning seda usaldusväärsem on aktsiaselts. Lisaks võlausaldajatele kaitseb aktsiakapital ka muude isikute huve (aktsionärid, töötajad). Seetõttu näeb äriseadustik ette ühelt poolt ranged reeglid aktsiakapitali moodustamise kohta ning teisalt sätestab mitmed piirangud, mille eesmärgiks on tagada aktsiakapitali olemasolu ja takistada ebaseaduslike väljamaksete tegemist.

Aktsiakapitali kaitse meetmed:

- 1) netovara säilitamise põhimõte (ÄS § 171 lg 2 p 1);
- 2) reservkapitali moodustamise kohustus (ÄS § 336);
- 3) dividendide maksmise piirangud (ÄS § 277);
- 4) aktsionäri vara omandamise piirangud (ÄS § 255);
- 5) laenukeeld (ÄS § 281);
- 6) oma aktsiate omandamise keeld (ÄS § 283 lg 1).

Aktsiakapitali suurendamine võib toimuda

- 1) täiendavate sissemaksete tegemisega;
- 2) ilma sissemakseteta (fondi emissioon, ÄS § 350).

Aktsiakapitali on võimalik suurendada ka tingimuslikult (ÄS § 351).

Aktsiakapitali suurendamise otsustab aktsionäride üldkoosolek ning otsuse vastuvõtmiseks on vajalik vähemalt 2/3 koosolekul esindatud häältest (ÄS § 341 lg 1). Põhikirjaga võib anda nõukogule kuni kolmeks aastaks õiguse suurendada aktsiakapitali sissemaksete tegemisega (ÄS § 349). Aktsiakapitali suurendamise kohta tehakse kanne äriregistrisse ning see on konstitutiivne kanne: aktsiakapital loetakse suurendatuks ja uutest või suurendatud nimiväärtusega aktsiatest tulenevad õigused tekkinuks kanne tegemisest äriregistrisse (ÄS § 343 lg 5).

Aktsiakapitali vähendamine võib toimuda

- 1) aktsionäridele väljamaksete tegemisega (ÄS § 361);
- 2) väljamakseteta (vähendamine lihtsustatud korras, ÄS § 362).

8.6 AKTSIASELTSI LÕPETAMINE

Aktsiaseltsi lõpetamise alused (ÄS § 364):

- 1) üldkoosoleku otsus (ÄS § 365);
- 2) kohtulahend
 - a. sundlõpetamise alused: ÄS § 366;
 - b. sundlõpetamise alused: TsÜS § 40;
- 3) aktsiaseltsi pankroti väljakuulutamise;
- 4) aktsiaseltsi pankrotimenetluse raugemine enne pankroti väljakuulutamist;
- 5) muud seaduse või põhikirjaga ettenähtud alused.

Aktsiaseltsi lõpetamisel toimub likvideerimismenetlus (ÄS § 368). Selleks määratakse likvideerijad (reeglina juhatuse liikmed) ning tehakse nende kohta kanne ka äriregistrisse.

¹¹⁰ R. Kuber jt. Äriõigus. Näidised ja kommentaarid. Käsiraamatute kirjastus, lk 641.

Likvideerijad teavitavad võlausaldajaid likvideerimisest ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded¹¹¹ (ÄS § 375), lõpetavad aktsiaseltsi tegevuse, nõuavad sisse võlad, müüvad vara ja rahuldavad võlausaldajate nõuded (ÄS § 272 lg 2).

Pärast kõigi võlausaldajate nõuete rahuldamist ja raha deponeerimist koostavad likvideerijad lõppbilansi ja likvideerimisel järelejäänud vara jaotusplaani, mille kohaselt jaotatakse allesjäänud vara aktsionäride vahel vastavalt nende aktsiate nimiväärtusele, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud teisiti (ÄS § 378, § 379).

Kui likvideeritava aktsiaseltsi varast ei jätku võlausaldajate kõigi nõuete rahuldamiseks, peavad likvideerijad esitava pankrotiavalduse (ÄS § 373).

Pärast likvideerimise lõpetamist esitavad likvideerijad avalduse aktsiaseltsi kustutamiseks äriregistrist.

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS:

- **T. Bartels.** Tühjaks pigistamise seadustamisest Eesti äriõiguses. *Juridica* 2004/2.
- **E. Gustavus.** Äriühinguõigus. Tallinn – Berliin 2001.
- **P. Kama, A. Siibak, K. Siibak, M. Vutt.** Majandustegevuse õiguslikust keskkonnast Eestis. Tartu Ülikooli Kirjastus 1997.
- **R. Kuber** jt. Äriõigus. Näidised ja kommentaarid. Käsiraamatute Kirjastus.
- **M. Ots.** Juhtorgani liikme kaudne vastutus äriühingu võlausaldaja ees. *Juridica* 2006/2.
- **K. Tamm.** Äriühingu juhtorgani liikme deliktiline vastutus äriühinguga seotud kuritarvituste korral. *Juridica* 2006/6.
- **T. Tiivel.** Aktsiaseltsi juhatuse liikme vastutuse piiramine. *Juridica* 2001/10.
- **T. Tiivel.** Piiratud vastutusega äriühingu juhatuse liikme lojaalsuskohustus. *Juridica* 2001/4.
- **T. Tiivel.** Äriühingu juhtorgani liikme hoolsuskohustus. *Juridica* 2005/9.
- **A. Vutt.** Aktsiakapitali õiguslik reguleerimine: olevik ja tulevik. *Juridica* 2005/9.
- **A. Vutt.** Audiitortegevuse õiguslikust reguleerimisest. *Juridica* 1999/8, lk 395-399.
- **A. Vutt.** Äriühingu organi otsuste vaidlustamisega seotud probleeme. *Juridica* 2005/1.
- **A. Vutt.** Netovara säilitamise põhimõte ja selle praktiline rakendamine. *Juridica* 1996/10.

KÜSIMUSED JA ÜLESANDED

1. Selgita peamisi erinevusi osa ja aktsia vahel.
2. Selgita osa ja aktsia võõrandamise korra erinevusi.
3. Mille poolest erinevad aktsionäri ja osaniku õigused?
4. Selgita aktsiaseltsi juhtimisskeemi.
5. Kes ja kuidas saab piirata juhatuse ning nõukogu pädevust? Kelle suhtes ja millistel tingimustel need piirangud kehtivad?
6. Mille poolest erineb juhatuse ja nõukogu pädevus?
7. Millised on juhtorgani liikme kohustused ja vastutus?
8. Kas, millistel tingimustel ja kelle ees vastutab aktsionär AS-ile tekitatud kahju eest?
9. Miks on osäühinguid üle kümne korra rohkem kui aktsiaseltse?

9. TULUNDUSÜHISTU

9.1 TULUNDUSÜHISTU MÕISTE

Tulundusühistu mõiste sisaldub tulundusühistu seaduse¹¹² (TuS) §-s 1.

Tulundusühistu on äriühing, mille eesmärgiks on toetada ja soodustada oma liikmete majanduslikke huve läbi ühise majandustegevuse, milles liikmed osalevad:

- 1) tarbijate või muude hüvede kasutajatena;
- 2) hankijatena;
- 3) tööpanuse kaudu;
- 4) teenuste kasutamise kaudu;
- 5) mõnel muul sarnasel viisil.

¹¹¹ vt <http://www.ametlikudteadaanded.ee/>.

¹¹² Tulundusühistuseadus. - RT I 2002, 3, 6; 2008, 27, 177.

Tulundusühistu vastutab oma kohustuste eest oma varaga ning ühistu liige ei vastuta isiklikult ühistu kohustuste eest, seega on tegemist kapitaliühinguga. Samas lubab seadus (TulS § 1 lg 2) põhikirjaga ette näha, et liikmed vastutavad ühistu kohustuste eest solidaarselt kogu oma varaga (täielik isiklik vastutus) või põhikirjaga kindlaksmääratud ulatuses (lisavastutus).

Tulundusühistu vormis tegutsevad näiteks tarbijate ühistud, põllumajandustootjate ühistud (piimaühistud, põllumajandusühistud) jms.

Tulundusühistu eriliik on hooneühistu, mille eesmärk hooneühistuseaduse¹¹³ § 1 lg 1 kohaselt on toetada ja soodustada oma liikmete majanduslikke huve läbi ühise majandustegevuse kinnisasja või hoonestusõiguse ning selle osaks oleva hoone omamisel ja valitsemisel, võimaldades hooneühistu liikmetel hoone kindlaksmääratud osade ainukasutust.

Tulundusühistu eriliik on ka hoiu-laenuühistu, mis hoiu-laenuühistu seaduse¹¹⁴ § 3 lg 1 kohaselt on fiinantseerimisasutus, mille peamiseks ja püsivaks tegevuseks on käesoleva seaduse paragrahvis 6 nimetatud tehingute ja toimingute teostamine hoiu-laenuühistu tegevuspiirkonnas elavate või seal kinnisasja omavate füüsiliste isikute ja samas tegevuspiirkonnas asuvate juriidiliste isikute teenindamiseks.

Küsimustes, mida tulundusühistuseadus ei reguleeri, kohaldatakse ühistute puhul äriseadustiku osaühingu sätteid (TulS § 3).

01.08.2008 seisuga oli äriregistris registreeritud 637 tulundusühistut¹¹⁵.

9.2 TULUNDUSÜHISTU ASUTAMINE

Tulundusühistu asutajaid peab olema vähemalt viis. Asutajateks võivad olla nii füüsilised kui juriidilised isikud (TulS § 4).

Tulundusühistu asutamiseks tuleb sõlmida asutamisleping ning koostada põhikiri; mõlemad peavad olema notariaalselt tõestatud (TulS § 5). Seejärel esitatakse äriregistrisse kandmise avaldus.

Juhul, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud ühistu liikmete isiklikku vastutust ühistu kohustuste eest, on nõutav, et ühistu osakapitali suurus oleks vähemalt 40 000 krooni (TulS § 1 lg 3). Osakapitali kavandatav suurus peab olema kirjas asutamislepingus ning põhikirjas tuleb ära näidata liikmete osamaksu suurus ja tasumise kord, kuid äriregistrile esitatava avalduse juurde ei ole vaja esitada dokumente osamaksete tegeliku laekumise tõendamiseks.

9.3 TULUNDUSÜHISTU LIIKMED

Tulundusühistu liikmeteks võivad olla nii füüsilised kui juriidilised isikud, sealjuures on seaduses märgitud, et riik ühistu liikmeks olla ei saa (TulS § 1 lg 4). Ühistu liikmete arv peab olema vähemalt viis (või vähemalt kolm, kui need on ühistud). Kui ühistu liikmete arv on kuue kuu jooksul olnud väiksem, peab üldkoosolek otsustama ühistu lõpetamise (TulS § 74).

Keskühistu on selline tulundusühistu, mille kõik liikmed on ühistud (TulS § 2 lg 2). Ühe tuntuma keskühistuna võib näiteks tuua Eesti Tarbijate Keskühistu (ETK)¹¹⁶.

Tulundusühistu liikmeks vastuvõtmise otsustab juhatus; põhikirjaga võib selle õiguse anda ka nõukogule või üldkoosolekule (TulS § 13 lg 1).

Kui põhikirjaga on ette nähtud ühistu liikmete täielik isiklik vastutus või lisavastutus, kantakse ühistu liikmed TulS § 8 lg 7 kohaselt äriregistrisse.

Liige võib tulundusühistust välja astuda omal soovil, kusjuures ühistu põhikirjaga on lubatud sätestada mõistlikke piiranguid väljaastumisele (TulS §§ 17-18).

¹¹³ Hooneühistuseadus. - RT I 2004, 53, 368; 2006, 43, 326.

¹¹⁴ Hoiu-laenuühistuseadus. - RT I 1999, 24, 357; 2002, 53, 336.

¹¹⁵ http://www.rik.ee/stat/8_8tg.phtml.

¹¹⁶ www.etk.ee.

Üldkoosoleku otsusega on võimalik ühistu liige ühistust ka välja arvata. Füüsilisest isikust liikme surma korral liikmesus lõpeb, kui põhikirjaga ei ole ette nähtud võimalust, et liikmesus läheb üle pärijatele (TulS § 22). Hooneühistu liikme surma korral läheb liikmesus alati üle pärijale (HüS § 10 lg 1).

Ühistu liikmeid tuleb võrdsetel asjaoludel kohelda võrdselt (TulS § 25). Liikmete mittevaralised õigused on seotud õigusega teabele, mida on võimalik saada üldkoosolekul, ning õigusega tutvuda majandusaasta aruandega (TulS §§ 27-28). Tulundusühistu varalised õigused puudutavad dividende, lahkumisel makstavat hüvitust (TulS § 33) ning ühistu lõpetamisel pärast võlausaldajate nõuete rahuldamist allesjääva vara jaotamist (TulS § 89).

9.4 TULUNDUSÜHISTU JUHTIMINE

Tulundusühistu kõrgeim organ on ühistu liikmete **üldkoosolek** (TulS § 38), kus igal liikmel on üks hääl ning mis toimub üks kord aastas. Kui ühistul on üle 200 liikme, võib üldkoosoleku pädevuse osaliselt või täielikult anda volinike koosolekule. Üldkoosoleku pädevuses on ühistu jaoks olulisemate otsuste tegemine, nagu põhikirja muutmine, ühistu ühinemise, jagunemise, ümberkujundamise¹¹⁷ ja lõpetamise otsustamine ning majandusaasta aruande kinnitamine ja kasumi või kahjumi jaotamine. Lisaks valib ja kutsub üldkoosolek tagasi juhatuse liikmed, kui ühistul on nõukogu, siis aga nõukogu liikmed (juhatuse liikmed valib sel juhul nõukogu) ning otsustab revidendi või audiitori valimine ja tagasikutsumise ja muud seaduse või põhikirjaga üldkoosoleku pädevusse antud küsimused (TulS § 39).

Ühistu juhtimisorgan, mis esindab ja juhib ühistut, on **juhatuse**. Sarnaselt osaühingu ja aktsiaseltsiga võib juhatusel olla üks liige (juhataja) või mitu liiget ning juhatuse liige ei pea olema ühistu liige. Juhatuse liige peab olema teovõimeline füüsiline isik ja vähemalt poolte juhatuse liikmete elukoht peab olema Eestis, mõnes teises Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsis (TulS § 55).

Nõukogu peab tulundusühistel olema juhul, kui

- 1) ühistul on üle 200 liikme, või
- 2) ühistu osakapital on üle 400 000 krooni või
- 3) see on ette nähtud põhikirjaga.

Ühistu majandustegevuse kontrollimiseks nimetab üldkoosolek **revidendi**; kui ühistu osakapital on üle 400 000 krooni või kui see on ettenähtud seaduse või põhikirjaga, peab ühistul olema **audiitor**, kelle nimetab üldkoosolek. Vähemalt 1/10 ühistu liikmetest või võivad nõuda ühistu juhtimise või varalise seisundiga seotud küsimustes **erikontrolli** korraldamise otsustamist ja erikontrolli tegija määramist üldkoosoleku poolt.

9.5 TULUNDUSÜHISTU LÕPETAMINE

Tulundusühistu lõpetamise alused sisalduvad seaduses või ühistu põhikirjas; lõpetamine võib toimuda üldkoosoleku otsusega või kohtulahendi alusel. Üheks iseloomulikuks aluseks, millal üldkoosolek peab otsustama ühistu lõpetamise, on olukord, kus ühistu liikmete arv on kuue kuu jooksul olnud väiksem kui viis (TulS § 4, § 74).

Lõpetamisel ühistu likvideeritakse, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti (TulS § 78). Kui ühistu põhikirjaga on ette nähtud, et ühistu lõpetamisel antakse ühistu vara üle kohalikule omavalitsusele ühistegevuse jätkamiseks või muudes avalikes huvides kasutamiseks, võib üldkoosolek otsustada ühistu lõpetamise likvideerimismenetluseta (TulS § 90 lg 1).

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS:

- P. Kama, A. Siibak, K. Siibak, M. Vutt. Majandustegevuse õiguslikust keskkonnast Eestis. Tartu Ülikooli Kirjastus 1997.

KÜSIMUSED JA ÜLESANDED

1. Tutvu äriregistri teabesüsteemis registreeritud tulundusühistute nimekirjaga ja valikuliselt mõne tulundusühistu B-kaardi andmetega.
2. Selgita tulundusühistu peamist erinevust teistest äriühingutest.
3. Tee äriregistri teabesüsteemis otsing keskühistute kohta.

¹¹⁷ Samas on ÄS § 478 lg 1 sätestatud, et tulundusühistu ümberkujundamine, samuti tulundusühistuks ümberkujundamine ei ole lubatud.

10. ÄRIÜHINGUTE ÜHINEMINE, JAGUNEMINE JA ÜMBERKUJUNDAMINE

10.1 ÜHINEMINE

Äriühingud võivad ühineda kahel viisil:

- 1) ühendav ühing A + ühendatav ühing B = ühing A, st et ühendatav ühing lõpeb;
- 2) ühinev ühing A + ühinev ühing B = ühing C, st et mõlemad ühinevad ühingud lõpevad ja moodustub uus ühing.

Ühinemisel läheb ühendatava ühingu vara¹¹⁸, sealhulgas kohustused, üle ühendavale ühingule. Uue ühingu asutamisel läheb ühinevate ühingute vara, sealhulgas kohustused, sellele üle (ÄS § 391 lg 4).

Ühinevateks ühinguteks võivad olla sama või eri liiki Eesti äriregistrisse kantud äriühingud, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (ÄS § 391 lg 6).

Ühinemise etapid on järgmised:

- 1) ühinevate ühingute juhatused (või juhtimisõiguslikud osanikud) sõlmivad ühinemislepingu (ÄS § 392 lg 1);
seaduses ettenähtud juhtudel peab ühinemislepingut kontrollima audiitor (nt aktsiaseltsi puhul)
- 2) juhatused (või juhtimisõiguslikud osanikud) koostavad ühinemisaruande (ÄS § 393);
- 3) ühinevad ühingud kiidavad heaks ühinemisaruande ja võtavad vastu ühinemisotsuse (ÄS § 397);
- 4) ühendav ühing esitab äriregistrile avalduse (ÄS § 400);
- 5) ühendav ühing avaldab ühinemisteate väljaandes Ametlikud Teadaanded (ÄS § 399)

Ühinevad äriühingud peavad arvestama ka konkurentsiseaduses sätestatuga, mille kohaselt ettevõtjate ühinemist loetakse koondumiseks (KonkS § 19 lg 1 p 1) ning konkurentsiamet kontrollib koondumist, kui koondumise osaliste eelnenud majandusaasta käibed Eestis kokku ületavad 100 miljonit krooni ja vähemalt kahe koondumise osalise käibed Eestis ületavad kummalgi 30 miljonit krooni (KonkS § 21 lg 1).

10.2 JAGUNEMINE

Jagunemisel osalevateks ühinguteks võivad olla sama või eri liiki äriühingud, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (ÄS § 434 lg 7).

Jagunemise viisid on:

- 1) jaotumine;
- 2) eraldumine.

Jaotumisel annab jagunev ühing oma vara üle omandavatele ühingutele. Omandav ühing võib olla olemasolev või uus ühing. Jaotumisel jagunev ühing loetakse lõppenuks. Jaotumisel saavad jaguneva ühingu osanikud või aktsionärid omandava ühingu osanikeks või aktsionärideks (ÄS § 434 lg 2, lg 3).

Eraldumisel annab jagunev ühing osa oma varast üle ühele või mitmele omandavale ühingule. Omandav ühing võib olla olemasolev või uus ühing. Eraldumisel saavad omandava ühingu osanikeks või aktsionärideks jaguneva ühingu osanikud või aktsionärid või ainsaks osanikuks või aktsionäriks saab jagunev ühing (ÄS § 434 lg 4, lg 5).

Riigikohus on märkinud, et tütarettevõtte asutamine on käsitatav äriühingu eraldumisena¹¹⁹.

Jagunemise etapid on järgmised:

- 1) jagunemislepingu sõlmimine (ÄS § 435)
seaduses sätestatud juhul jagunemislepingu audiitorkontroll
- 2) jagunemisaruanne (ÄS § 436)
- 3) jagunemisotsus (ÄS § 440)
- 4) avaldus äriregistrile (ÄS § 443)
- 5) jagunemise teade (ÄS § 447 lg 21) väljaandes Ametlikud Teadaanded.

¹¹⁸Vara on isikule kuuluvate rahaliselt hinnatavate õiguste ja kohustuste kogum, kui seadusest ei tulene teisiti (TsÜS § 66).

¹¹⁹RKTKo 03.12.2004 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-130-04, RT III 2004, 36, 376.

10.3 ÜMBERKUJUNDAMINE

Ümberkujundamine tähendab äriühingu vormi muutmist. Äriühingu võib ümber kujundada teist liiki ühinguks, kusjuures tulundusühistu ümberkujundamine, samuti tulundusühistuks ümberkujundamine ei ole lubatud (ÄS § 478 lg 1).

Ümberkujundatava ühingu osanikud või aktsionärid saavad uue ühingu osanikeks või aktsionärideks (ÄS § 478 lg 2).

Ümberkujundamise etapid:

- 1) ümberkujundamise aruanne (ÄS § 479)
 - 2) ümberkujundamisotsus ja uue ühingu põhikiri (või ühinguleping) (ÄS § 480)
 - 3) avalduse esitamine äriregistrisse
 - 4) ümberkujundamise teade (ÄS § 483) väljaandes Ametlikud Teadaanded;
- välja arvatud siis, kui osauhing või aktsiaselts kujundatakse ümber täis- või usaldusühinguks.

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS:

- E. Gustavus. Äriühinguõigus. Tallinn – Berliin 2001.
- P. Kama, A. Siibak, K. Siibak, M. Vutt. Majandustegevuse õiguslikust keskkonnast Eestis. Tartu Ülikooli Kirjastus 1997.
- R. Kuber jt. Äriõigus. Näidised ja kommentaarid. Käsiraamatute Kirjastus.

KÜSIMUSED JA ÜLESANDED:

1. Selgita, miks võib olla vajalik äriühingute ühinemine, jagunemine või ümberkujundamine.
2. Selgita, miks on ühinemise, jagunemise või ümberkujundamise korral vajalik avaldada vastavasisuline teade Ametlikes Teadaannetes.
3. Tutvu Ametlikes Teadaannetes esitatud teadetega ühinemise, jagunemise või ümberkujundamise kohta.

11. MITTETULUNDUSÜHENDUSED

11.1 MITTETULUNDUSÜHENDUSTEST ÜLDISELT

Organiseerunud ühiskonna võib jagada kolmeks sektoriks:

- 1) riiklik ehk avalik sektor (üleriigilisel ja kohalikul tasandil üldiste ja rahvuslike hüvede kaitsmisega tegelev sektor)
- 2) ärisektor (ettevõtjad);
- 3) kolmas sektor, (valitsusväline sektor ehk mittetulundussektor, kodanikualgatusel baseeruvad ühendused)¹²⁰

Eesti mittetulundussektoris tegutsevaid kooslusi (mittetulundusühendusi) võib nende juriidilise vormi alusel jagada kolmeks:

- 1) mittetulundusühingud (MTÜ);
- 2) sihtasutused (SA);
- 3) seltsingud.

Mittetulundusühingud ja sihtasutused on juriidilised isikud ning nende moodustamine, toimimine ja lõpetamine on reguleeritud eraldi seadustega. Seltsing on aga isikute lepinguline ühendus, mida õiguskord juriidilise isikuna ei tunnista. Seltsinguleping on eraldi lepinguliigina reguleeritud võlaõigusseaduses.

Nii mittetulundusühingu kui sihtasutuse asutajateks võivad olla nii füüsilised kui juriidilised isikud, näiteks äriühingud, aga ka riik või kohaliku omavalitsuse üksus. Mittetulundusühendusi iseloomustab see, et nende peamiseks eesmärgiks ei ole liikmetele või asutajatele kasu teenimine¹²¹.

¹²⁰ http://et.wikipedia.org/wiki/Kolmas_sektor, 03.08.2008.

¹²¹ seltsingu puhul tuleb pidada, et seltsingu eesmärk võib olla ka tulu saamine, vt P. Varul, I. Kull jt (koost.). Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2007, lk 635.

Nii mittetulundusühing kui sihtasutus võivad tegeleda majandustegevusega ning saada sellest ka tulu, kuid erinevalt äriühingutest ei või seda tulu dividendidena välja jagada, vaid seda võib kasutada üksnes põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks (MTÜS § 1 lg 2, SAS § 2 lg 3).

Riigikohtu halduskolleegium on haldusajajas nr 3-3-1-12-01 tehtud otsuses leidnud, et MTÜS ei välista olukorda, kus mittetulundusühing tegeleb ettevõtlusega ja saab tulu. Mittetulundusühingute seadus ei sätesta, et sellise ühingu ettevõtlus ei saa toimuda valdkonnas, mis langeb kokku ühingu mittetulundusliku tegevusega. Selline piirang ei tulene ka nimetatud seaduse mõttest¹²².

Mittetulundusühing ja sihtasutus võivad tulu saada ka näiteks äriühingutes osalemisest.

Erinevalt äriühingutest ei või mittetulundusühinguid ning sihtasutusi ümber kujundada teist liiki juriidilisteks isikuteks (MTÜS § 1 lg 4, SAS § 1 lg 3). Samuti on mittetulundusühingul lubatud ühineda ainult teise mittetulundusühinguga (MTÜS § 56) ning sihtasutus võib ühineda ainult teise sihtasutusega (SAS § 61 lg 5), mittetulundusühing võib jaguneda ainult mittetulundusühinguteks ning osaleda ainult mittetulundusühingu jagunemisel (MTÜS § 65 lg 5) ja sihtasutus võib jaguneda ainult sihtasutusteks ning osaleda ainult sihtasutuse jagunemisel (SAS § 70 lg 4). Selliste piirangute eesmärgiks on vältida olukorda, kus mittetulundusühingu või sihtasutuse vormi kasutatakse tulundusliku tegevusega tegelemiseks ning sisuliselt äriühingu asutamiformaalsustest kõrvalehiilimiseks.

Ebaausa konkurentsi vältimiseks kuulub mittetulundusühingu ja sihtasutuse majandustegevus maksustamisele analoogselt äriühingutega, vastasel juhul oleks mittetulundusühendused turul soodsamas seisus kui äriühingud.

11.2 MITTETULUNDUSÜHING

11.2.1 MITTETULUNDUSÜHINGU MÕISTE

Mittetulundusühingu mõiste sisaldub mittetulundusühingute seaduse (MTÜS) §-s 1:

Mittetulundusühing on isikute vabatahtlik ühendus, mille eesmärgiks või põhitegevuseks ei või olla majandustegevuse kaudu tulu saamine.

01.08.2008 seisuga oli mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris registreeritud 26568 mittetulundusühingut¹²³.

Kehtiv õiguskord tunneb mitmeid mittetulundusühingute alaliike, mida reguleeritakse lisaks mittetulundusühingute seadusele ka eriseadustega (MTÜS on nende suhtes üldnormiks), näiteks:

- 1) korteriühistud - korteriühistuseaduse¹²⁴ § 2 lg 1 kohaselt on korteriühistu korteriomandiseaduses sätes tatud korteriomanike loodud mittetulundusühistu, mille eesmärgiks on korteriomandite eseme osaks olevate ehitiste ja maatüki mõtteliste osade ühine majandamine ja korteriühistu liikmete ühiste huvide esindamine;
- 2) erakonnad ehk parteid - erakonnaseaduse¹²⁵ § 1 lg näeb ette, et erakond on Eesti kodanike vabatahtlik poliitiline ühendus, mille eesmärgiks on oma liikmete ja toetajaskonna poliitiliste huvide väljendamine ning riigivõimu ja kohaliku omavalitsuse teostamine;
- 3) ametiühingud - ametiühingute seaduse¹²⁶ § 2 lg 1 kohaselt on ametiühing iseseisev omaalgatuslik ja vabatahtlik isikute ühendus, mille eesmärgiks on töötajate töö-, teenistus- ja kutsealaste, majanduslike ning sotsiaalsete õiguste ja huvide esindamine ning kaitsmine;
- 4) usulised ühendused - kirikute ja koguduste seaduse¹²⁷ § 2 lg 1 sätestab, et usulised ühendused on kirikud, kogudused, koguduste liidud ja kloostrid;
- 5) loomeliidud - loovisikute ja loomeliitude seaduses¹²⁸ sätestatud korrast tunnustatud mittetulundusühingud, mille eesmärk on edendada vastavat loomeala ja toetada oma liikmeks olevate loovisikute loometegevust (loovisikute ja loomeliitude seaduse § 4);
- 6) kohaliku omavalitsuste üksuste liidud - kohaliku omavalitsuse üksuste liitude seaduse¹²⁹ § 2 lg 2 kohaselt on maakondliku liidu eesmärgiks maakonna kohaliku omavalitsuse üksuste ühistegevuse kaudu maakonna

¹²³ http://www.rik.ee/stat/8_8tg.phtml.

¹²⁴ Korteriühistuseadus. - RT I 1995, 61, 1025; 2006, 61, 456.

¹²⁵ Erakonnaseadus. - RT I 1994, 40, 654; 2007, 24, 126.

¹²⁶ Ametiühingute seadus. - RT I 2000, 57, 372; 2007, 2, 6.

¹²⁷ Kirikute ja koguduste seadus. - RT I 2002, 24, 135; 2006, 61, 456.

¹²⁸ Loovisikute ja loomeliitude seadus. - RT I 2005, 57, 451; 2007, 12, 66.

¹²⁹ Kohaliku omavalitsuse üksuste liitude seadus. - RT I 2002, 96, 565.

tasakaalustatud ja jätkusuutlikule arengule kaasaaitamine, maakonna kultuuritraditsioonide säilitamine ja edendamine, maakonna ja oma liikmete esindamine ja liikmete ühiste huvide kaitsmine, samuti maakonna kohaliku omavalitsuse üksuste koostöö edendamine ja liikmetele seadusega ettenähtud ülesannete paremaks täitmiseks võimaluste loomine; § 3 kohaselt võivad kohaliku omavalitsuse üksused moodustada üleriigilise kohaliku omavalitsuse üksuste liidu, mille eesmärgiks on kohaliku omavalitsuse üksuste ühistegevuse kaudu kohaliku omavalitsuse üldisele arengule kaasaaitamine, oma liikmete esindamine ja nende ühiste huvide kaitsmine, samuti liikmete koostöö edendamine ja liikmetele seadusega ettenähtud ülesannete paremaks täitmiseks võimaluste loomine.

Toodud loetelu ei ole ammendav; lisaks ülanimetatutele nähakse seadustes ette ka muid ühendusi, mis võivad tegutseda mittetulundusühingu vormis, nagu näiteks noorteühing, aretusühing, maaparandusühistu jms¹³⁰

11.2.2 MITTETULUNDUSÜHINGU ASUTAMINE

Mittetulundusühingu asutajaid peab olema vähemalt kaks. Asutajad võivad olla nii füüsilised kui juriidilised isikud (MTÜS § 5).

Näiteks võib aktsiaselts kui eraõiguslik juriidiline isik olla mittetulundusühingu liikmeks. Samuti võivad mittetulundusühingu liikmeteks avalik-õiguslikud juriidilised isikud - riik ja kohaliku omavalitsuse üksus.

MTÜ nime valikul tuleb lähtuda üldjoontes sarnastest piirangutest nagu ärinime puhul, ehkki MTÜS selles küsimuses nii rangeid nõudeid ette ei näe kui ärinime puhul (näiteks puudub piirang sõna „Eesti” ja kohanimede kasutamisel). MTÜS § 4 lg 6 kohaselt peab mittetulundusühingu nimi sisaldama eestikeelset täiendit, mis viitab asjaolule, et tegemist on isikute ühendusega. Teisisõnu, täiend ei pea tingimata olema sõna „mittetulundusühing”; praktikas kasutatavate täiendite puhul viitavad mittetulundusühingu vormile näiteks sõnad klubi, liit, selts, ühendus jms.

MTÜ asutamiseks tuleb sõlmida asutamisleping (MTÜS § 6) ning selle lisana kinnitatakse MTÜ põhikiri (MTÜS § 7).

Riigikohtu tsiviilkolleegium on otsuses 3-2-1-101-06 märkinud, et mittetulundusühingu asutamisleping võib olla iseenesest vormistatud ka asutamiskoosoleku protokollina, kui see vastab muudele asutamislepingu kohta seaduses sätestatud nõuetele. Asutamislepingu poolteks saab sellisel juhul lugeda üksnes mittetulundusühingu asutamise poolt hääletanud isikuid¹³¹.

Põhikiri peab olema kirjalik ning MTÜS § 7 lg kohaselt peab selles olema kirjas:

- 1) mittetulundusühingu nimi;
- 2) mittetulundusühingu asukoht;
- 3) mittetulundusühingu eesmärk;
- 4) mittetulundusühingu liikmeks vastuvõtmise ning mittetulundusühingust väljaastumise ja väljaarvamise tingimused ja kord;
- 5) liikmete õigused;
- 6) liikmete kohustused või kord, kuidas võib liikmetele kohustusi kehtestada;
- 7) osakondade olemasolu korral nende õigused ja kohustused;
- 8) üldkoosoleku kokkukutsumise tingimused ja kord, samuti otsuste vastuvõtmise kord;
- 9) juhatuse liikmete arv või nende ülem- ja alammäär;
- 10) mittetulundusühingu vara jaotus ühingu lõpetamise korral;
- 11) muud seaduses sätestatud tingimused.

Asutamislepingu sõlmimise järel saab esitada avalduse MTÜ kandmiseks mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse.

Analoogselt äriühingutega vastutavad ka MTÜ asutajad enne MTÜ registrisse kandmist tehtud tehingutest tulenevate kohustuste eest solidaarselt (MTÜS § 11 lg 1).

¹³⁰ detailsemat loetelu vt K. Merusk, V. Olle, V. Saarmets. Kodanikuühenduste seadusandlike küsimuste analüüs. Siseministeerium 2003, http://www.siseministeerium.ee/public/kodanikeyhenduste_seadusandlus_kys_analys.rtf.

¹³¹ RKTKo 16.11.2006 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-101-06, RT III 2006, 43, 365.

11.2.3 MITTETULUNDUSÜHINGU LIIKMED

Nõuded mittetulundusühingu liikmetele pannakse paika MTÜ põhikirjaga. Seadus näeb vaid ette, et liikmeks võib olla füüsiline või juriidiline isik ning liikmeid peab olema vähemalt kaks (MTÜS § 12 lg 1).

Eriseadused võivad MTÜ liikmete ja nende kohustusliku arvu suhtes ette näha ka rangemaid nõudeid.

Näiteks:

Erakonnaseaduse (ERS) § 5 lg 1 sätestab: Erakonna liikmeks võib olla vähemalt 18-aastane teovõimeline Eesti kodanik. Erakonna liikmeks võib olla ka vähemalt 18-aastane teovõimeline Euroopa Liidu kodanik, kes ei ole Eesti kodanik, kuid kes elab püsivalt Eestis. Üheaegselt võib kuuluda ainult ühte Eestis registreeritud erakonda. ERS § 5 lg 3 aga loetleb isikud, kes ei või olla erakonna liikmeks. Erakond registreeritakse, kui tal on vähemalt 1000 liiget.

Ametiühingu võivad asutada vähemalt viis töötajat (AÜS § 7 lg 1).

Korteriühistuseaduse § 5 lg 1 kohaselt on korteriühistu liikmeteks kõik ühe või mitme korteriomanditeks jagatud kinnisasja korteriomaniikud.

MTÜ liikmeks vastuvõtmise otsustab juhatus. Juhatus peab ka arvet liikmete üle ning registripidaja võib igal ajal nõuda juhatuselt teavet MTÜ liikmete arvu kohta (MTÜS § 12 lg 2).

Erakondadel tuleb registripidajale esitada kord aastas erakonna liikmete nimekiri, mis kuulub avaldamisele registri veebipäringusüsteemis (ERS § 8¹).

Liikmete arvu vähenemisel alla seaduses või põhikirjas sätestatud arvu peab MTÜ juhatus kolme kuu jooksul esitama mittetulundusühingu lõpetamise avalduse; kui seda ei tehta, algatab registripidaja mittetulundusühingu sundlõpetamise (MTÜS § 12 lg 3).

Mittetulundusühingu liikmete varalised ja muud kohustused mittetulundusühingu suhtes määratakse kindlaks põhikirjaga ning liikmetele võib panna kohustusi ainult põhikirjas ettenähtud korras (MTÜS § 12 lg 4). Sagedasemaks kohustuseks, mis liikmetele põhikirjaga pannakse, on näiteks liikmemaksu tasumise kohustus (korteriühistu liikme vastav kohustus tuleneb aga seadusest, mitte põhikirjast – KoÜhS § 7 lg 1).

Liikmelisus mittetulundusühingus annab õiguse hääletada üldkoosolekul (MTÜS § 18) ning õiguse olla valitud volinikuks juhul, kui põhikirjaga on ette nähtud volinike koosolek (MTÜS § 25). Samuti on liikmel õigus nõuda juhatuselt teavet mittetulundusühingu juhtimise kohta (MTÜS § 28 lg 5) ning osaleda mittetulundusühingu lõpetamisel allesjääva vara jaotamisel. Põhikirjaga võib täpsustada isikute ringi, kes on õigustatud osalema allesjäänud vara jaotamisel (MTÜS § 50).

Liikmelisus ja liikmeõiguste teostamine mittetulundusühingus ei ole reeglina üleantav ega pärandatav, välja arvatud juhul, kui see on seaduses ette nähtud (MTÜS § 14 lg 1).

Näiteks näeb korteriühistuseaduse § 51 ette, et korteriühistu olemasolul lähevad korteriomandi võõrandamisel või pärimisel korteriomandi võõrandajale või pärandajale kuuluvad korteriühistu liikme õigused ja kohustused üle korteriomandi omandajale korteriomandi ülemineku hetkest.

Liikmelisus mittetulundusühingus lõpeb füüsilisest isikust liikme surma ning juriidilisest isikust liikme lõppemisel (MTÜS § 14 lg 1), liikme väljaastumisel (MTÜS § 15) või väljaarvamisel (MTÜS § 16). Liikme võib välja arvata põhikirjaga sätestatud alustel, samuti siis, kui liige ei täida mittetulundusühingu põhikirja sätteid või kahjustab mittetulundusühingut olulisel määral (MTÜS § 16 lg 2).

11.2.4 MITTETULUNDUSÜHINGU JUHTIMINE

Mittetulundusühingu kõrgeim organ on **liikmete üldkoosolek**, kus võivad osaleda kõik liikmed, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti (MTÜS § 18 lg 1).

Üldkoosoleku pädevuses on (MTÜS § 19):

- 4) põhikirja muutmine;
- 5) eesmärgi muutmine;

- 6) juhatuse liikmete määramine, kui põhikirjas ei ole ette nähtud teisiti;
- 7) muude põhikirjaga ettenähtud organite liikmete valimine, kui põhikirjas ei ole ette nähtud teisiti;
- 8) juhatuse või muu organi liikmega tehingu tegemise või tema vastu nõude esitamise otsustamine ja selles tehingus või nõudes mittetulundusühingu esindaja määramine;
- 9) muude küsimuste otsustamine, mida ei ole seaduse või põhikirjaga antud teiste organite pädevusse.

Üldkoosolek otsustab mittetulundusühingu majandusaasta aruande kinnitamise. 10.07.2008 jõustunud seadusega¹³² lisati mittetulundusühingute seadusesse ka MTÜ juhatuse kohustus esitada majandusaasta aastaaruanne registrile (MTÜS § 36 lg 5).

Üldkoosolek teostab ka järelevalvet mittetulundusühingu teiste organite tegevuse üle (MTÜS § 34).

Üldkoosolek on otsustusvõimeline siis, kui selle kokkukutsumisel on järgitud kõiki seadusest ja põhikirjast tulenevaid nõudeid (MTÜS § 21 lg 1). Nimetatud nõuete rikkumisel on üldkoosolek siiski õigustatud otsuseid vastu võtma juhul, kui osalevad kõik liikmed või nende esindajad (MTÜS § 21 lg 3).

Nagu äriühingute puhul, võib ka mittetulundusühingu organite otsuste suhtes nõuda kas nende tühisuse tuvastamist või kehtetuks tunnistamist.

Mittetulundusühingu üldkoosoleku otsus on MTÜS § 241 kohaselt tühine, kui:

- 3) selle vastuvõtmisel rikuti üldkoosoleku kokkukutsumise korda,
- 4) otsus rikub mittetulundusühingu võlausaldajate kaitseks või muu avaliku huvi tõttu kehtestatud seaduse sätet
- 5) otsus ei vasta headele kommetele;
- 6) otsus on tühine seaduses sätestatud muul juhul.

Üldkoosoleku otsuse kehtetuks tunnistamist võib nõuda juhul kui see on vastuolus seaduse või põhikirjaga (MTÜS § 24).

Riigikohtu tsiviilkolleegium on otsuses 3-2-1-63-05 väljendanud seisukohta, et KÜS § 15 lg-s 2 ja MTÜS § 36 lg-s 2 nimetatud informatsiooni andmise kohustuse rikkumine (korterühistu liikmetel ei võimaldatud seaduses ettenähtud tähtaja jooksul enne üldkoosoleku toimumist tutvuda revisjonikomisjoni arvamusega, ühistu majandusaasta aruande jm dokumentidega) on aluseks üldkoosoleku otsuse kehtetuks tunnistamisele¹³³.

Seadus lubab üldkoosoleku ülesanded põhikirjaga määratud ulatuses panna mittetulundusühingu liikmete poolt ja nende seast valitud volinike koosolekule (MTÜS § 25). Volinike koosoleku olemasolu on õigustatud eelkõige siis, kui liikmete arv on suur.

Juhatus on mittetulundusühingut juhtiv ja esindav ning selle raamatupidamist korraldav organ, mis võib koosneda ühest (juhataja) või mitmest liikmest. Juhatusel võib olla teovõimeline füüsiline isik ning vähemalt poolte juhatuse liikmete elukoht peab olema Eestis, mõnes teises Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsis (MTÜS § 26). Juhatusel on kantakse registrisse.

Igal juhatuse liikmel on õigus esindada mittetulundusühingut kõikides õigustoimingutes, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (MTÜS § 27 lg 1). Kolmandate isikute suhtes kehtivad vaid järgmised esinduspiirangud, mis on kantakse registrisse:

- 1) ühine esindus (MTÜS § 27 lg 2);
- 2) kinnisasjade ja registrisse kantud vallasajade võõrandamise või asjaõigusega koormamise õigus üksnes üldkoosoleku otsusel (MTÜS § 27 lg 4)¹³⁴.

¹³² Äriseadustiku, mittetulundusühingute seaduse ja nendega seonduvate teiste seaduste muutmise seadus, RT I 2008, 27, 177.

¹³³ RKTKo 15.06.2005 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-63-05, RT III 2005, 25, 256.

¹³⁴ NB! Äriühingute ega sihtasutuse regulatsioon sellise piirangu registrissekandmist ei võimalda.

Juhatuse liikme kanne on deklaratiivne kanne:

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on kohtuasjas nr 3-4-1-13-02 märkinud: „Mittetulundusühingute seaduse §-st 80 tuleneb, et registrikanded mittetulundusühingu juhatuse liikme kohta on õigusi loova toimeta. Juhatuse liikme volituste lõpetamine ja uue juhatuse valimine hakkab kehtima hetkest, mil selline otsus on vastu võetud.”¹³⁵

Kui äriühingute puhul ei ole juhatuse liikme tagasikutsumist vaja põhjendada, siis MTÜS § 28 lg 3 lubab mittetulundusühingu põhikirjaga ette näha, et juhatuse liikme võib tagasi kutsuda üksnes mõjuval põhjusel (näiteks kohustuste olulisel määral täitmata jätmise või võimetuse korral mittetulundusühingut juhtida). MTÜS § 28 lg 4 tõlgendades võib jõuda järeldusele, et erinevalt äriühingutest on MTÜ juhatuse liikmel võimalik panna oma kohustuste täitmine kolmandale isikule, kui on olemas sellekohane põhikirja säte või üldkoosoleku otsus.

Mittetulundusühingu põhikirjas võib ette näha ka **muid organeid**, mille pädevus ja moodustamise kord nähakse ette põhikirjas (MTÜS § 31), samuti võib põhikirjas sätestada, et mittetulundusühingul on osakonnad (MTÜS § 33).

Juhatuse, samuti muu organi liikmed, kes on oma kohustuse rikkumisega tekitanud kahju mittetulundusühingule, vastutavad tekitatud kahju hüvitamise eest solidaarselt (MTÜS § 32 lg 1).

11.2.5 MITTETULUNDUSÜHINGU LÕPETAMINE

Mittetulundusühingu lõpetamise alused (MTÜS § 37):

- 1) üldkoosoleku otsus;
- 2) pankrot või pankrotimenetluse raugemine enne pankroti väljakuulutamist;
- 3) liikmete arvu vähenemine alla seaduses või põhikirjas näidatud suuruse;
- 4) üldkoosoleku võimetuse määrata seaduses või põhikirjaga ettenähtud organite liikmed;
- 5) tähtaja möödumine, kui mittetulundusühing oli tähtajaline;
- 6) muu seaduses või põhikirjaga ettenähtud alus.

Siseministri või muu huvitatud isiku nõudel toimub MTÜ sundlõpetamine (MTÜS § 40) kohtumäärusega, kui:

- 1) mittetulundusühingu eesmärk või tegevus on vastuolus seaduse, põhiseadusliku korra või heade kommetega;
- 2) mittetulundusühingu tegevus ei vasta tema põhikirjalistele eesmärkidele;
- 3) mittetulundusühingu põhitegevuseks saab majandustegevus;
- 4) juhatuse ei esita seaduses sätestatud lõpetamise avaldust;
- 5) muudel seaduses sätestatud juhtudel.

Riigikohus on kohtuasjas 3-2-1-101-06 leidnud, et vallasasjaks oleva ehitise kaasomanike asutatud mittetulundusühingu nimetamine põhikirjas korteriühistuks ei kujuta endast olulist vastuolu seadusega TsÜS § 40 lg 1 p 3 tähenduses, sest mittetulundusühing saab oma nime viia seadusega kooskõlla, muutes põhikirja. Küll aga võib olla tegemist korteriühistu sundlõpetamist kohustava olukorraga, kui korteriühistu asutamisel rikuti oluliselt seadust (avaldajad väitsid, et korteriühistu asutamisel rikuti seadust sellega, et korteriühistu asutamiskoosolekul osalejate nimekirjal olevad allkirjad ja koosoleku protokoll on võltsitud ning korteriühistu asutati omanike tahte vastaselt, kasutades selleks võltsitud allkirju) või esines asutamislepingu sõlmimisel või asutamisoatsuse tegemisel asjaolu, mis toob kaasa lepingu või otsuse kehtetuse, ja rikkumist ei saa hiljem kõrvaldada (TsÜS § 40 lg 1 p 2). Kui rikkumisi saab kõrvaldada, ei tohi maakohus korteriühistut sundlõpetada enne, kui ta on andnud tähtaja puuduste kõrvaldamiseks ja puudusi ei ole tähtajaks kõrvaldatud¹³⁶.

Nagu muude juriidiliste isikute puhul, toimub ka mittetulundusühingu lõpetamisel likvideerimismenetlus (MTÜS § 42): juhatuse liikmed või kohtu määratud likvideerijad (sundlõpetamise korral) lõpetavad mittetulundusühingu tegevuse, nõuavad sisse võlad, müüvad vara, rahuldavad võlausaldajate nõuded ja jaotavad pärast võlausaldajate nõuete rahuldamist allesjäänud vara selleks õigustatud isikute vahel. Likvideerimismenetluse teade tuleb saata teada olevatele võlausaldajatele ning avaldada väljaandes Ametlikud Teadaanded¹³⁷.

Kui mittetulundusühing sundlõpetatakse seetõttu, et selle eesmärk või tegevus on vastuolus seaduse, põhiseadusliku korra või heade kommetega, läheb mittetulundusühingu vara üle riigile (MTÜS § 50 lg 5).

¹³⁵ 01.10.2002 otsus kohtuasjas nr 3-4-1-13-02, RT III 2002, 24, 268, p.11.

¹³⁶ RKTko 16.11.2006 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-101-06, RT III 2006, 43, 365, p 12.

¹³⁷ www.ametlikudteadaanded.ee.

11.3 SIHTASUTUS

11.3.1 SIHTASUTUSE MÕISTE

Sihtasutustega seonduvaid küsimusi reguleerib sihtasutuste seadus (SAS), mille § 1 lg 1 sätestab sihtasutuse mõiste:

Sihtasutus on eraõiguslik juriidiline isik, millel ei ole liikmeid ning mis on loodud vara valitsemiseks ja kasutamiseks põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks.

Sihtasutus ei ole ühing, vaid varakogum, mis tähendab, et sihtasutusel ei ole liikmeid. Sihtasutust tuleb eristada avalik-õiguslikust fondist, mis asutatakse seadusega (näiteks Eesti Kultuurkapital).

Sarnaselt mittetulundusühinguga võib ka sihtasutus tegeleda majandustegevusega; lisaks nõudele, et saadud tulu võib kasutada vaid põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks näeb SAS ette ka lisapiirangud väljamaksete tegemisele: sihtasutus ei või anda laenu ega seda tagada sihtasutuse asutajale, juhatuse ega nõukogu liikmele, samuti nendega võrdset majanduslikku huvi omavatele isikutele, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (SAS § 2 lg 2).

01.08.2008 seisuga oli mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris registreeritud 804 sihtasutust¹³⁸.

11.3.2 SIHTASUTUSE ASUTAMINE

Sihtasutuse asutajaid võib olla üks või mitu füüsilist või juriidilist isikut (SAS § 5).

Näiteks asutasid 2001. aastal kümme äriühingut sihtasutuse Vaata Maailma, eesmärgiga tõsta internetikasutajate arvu¹³⁹.

Sihtasutuse võib asutada tähtajaliselt või määramata tähtajaks.

Sihtasutuse nime valikul kehtivad üldjoontes sarnased põhimõtted mis ärinime puhul (ehkki piiranguid on vähem): see ei tohi olla eksitav ega heade kommete vastane, peab olema kirjutatud eesti-ladina tähestikus ning peab sisaldama õiguslikule vormile viitavat täiendit „sihtasutus“ (SAS § 3).

Sihtasutuse asutamiseks tuleb vastu võtta asutamisositus (asutamiskoosoleku nõuet ei ole) ja selle lisana kinnitada sihtasutuse põhikiri. Asutamisositus koos põhikirjaga tuleb notariaalselt kinnitada.

Sihtasutuse võib asutada ka testamendiga, sellisel juhul peab asutamisositus sisalduma notariaalselt tõestatud testamendis (SAS § 7).

Sihtasutuse põhikirjas märgitakse (SAS § 8):

- 1) sihtasutuse nimi;
- 2) sihtasutuse asukoht;
- 3) sihtasutuse eesmärk;
- 4) sihtasutusele vara üleandmise kord;
- 5) soodustatud isikute ring, välja arvatud siis, kui soodustatud on kõik isikud, kellel on õigus saada väljamakseid, lähtudes sihtasutuse eesmärgist;
- 6) sihtasutuse tähtaeg, kui see asutatakse tähtajaliselt;
- 7) sihtasutuse vara jaotus sihtasutuse lõpetamise korral;
- 8) juhatuse liikmete määramise ja tagasikutsumise kord, samuti nende volituste kestus;
- 9) nõukogu liikmete määramise ja tagasikutsumise kord, samuti nende volituste kestus;
- 10) audiitori määramise ja tagasikutsumise kord, samuti tema volituste kestus;
- 11) põhikirja muutmise kord;
- 12) kas ja millistel tingimustel on asutajal õigus sihtasutust lõpetada;
- 13) juhatuse ja nõukogu liikmete tasustamise kord;
- 14) vara kasutamise ja käsutamise kord;
- 15) muud seaduses sätestatud tingimused.

¹³⁸ http://www.rik.ee/stat/8_8tg.phtml.

¹³⁹ <http://www.vaatamaailma.ee/>

Kohustusliku põhikapitali nõuet seadus ette ei näe, kuid SAS § 46 lg 1 p 3 kohaselt on võimalik sihtasutus sundlõpetada juhul kui sihtasutuse vara on eesmärgi saavutamiseks ilmselt ebapiisav ja piisava vara omandamine lähitulevikus on ebatõenäoline.

Peale asutamisosuse ja põhikirja notariaalset tõestamist ning juhatuse liikmete allkirjanäidiste notariaalset kinnitamist esitatakse avaldus sihtasutuse kandmiseks mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse (SAS § 11).

Peale sihtasutuse registrisse kandmist võivad asutaja(d) või nõukogu põhikirja muuta üksnes muutunud asjaolude arvessevõtmiseks, järgides sihtasutuse eesmärki (SAS § 41 lg 3).

Enne sihtasutuse registrisse kandmist tehtud tehingutest tulenevate kohustuste eest vastutavad tehingu teinud isikud solidaarselt (SAS § 15).

11.3.3 SIHTASUTUSE JUHTIMINE

Juhatus on sihtasutuse juhtorgan, mis juhib ja esindab sihtasutust (SAS § 17). Juhatusel võib olla üks või mitu liiget, kes peavad olema teovõimelised füüsilised isikud ning vähemalt poolte juhatuse liikmete elukoht peab olema Eestis, mõnes teises Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või Šveitsis. Juhatuse liige ei või olla sihtasutuse nõukogu liige või pankrotivõlgnik. Põhikirjaga võib ette näha ka muid piiranguid. Lisaks sellele näeb sihtasutuste seadus ette, et juhul, kui põhikirjaga on ette nähtud soodustatud isikute ring, ei või juhatuse liikmeks olla soodustatud isik või temaga võrdset majanduslikku huvi omav isik.

Juhatuse liikmed määratakse asutamisosusega; hilisemaid muudatusi juhatuse koosseisus võib teha nõukogu, kelle ees juhatuse on aruandekohustuslik (SAS § 19).

Iga juhatuse liige võib sihtasutust esindada kõikides õigustoimingutes. Esindusõigust võib piirata nii põhikirja kui nõukogu otsusega, kuid need piirangud ei kehti kolmandate isikute suhtes. Ainus piirang, mis kolmandate isikute suhtes kehtib, on ühine esindus eeldusel, et see on kantud registrisse (SAS § 18 lg 2).

Seadus näeb ette juhatuse liikmete solidaarse vastutuse sihtasutusele tekitatud kahju hüvitamise eest (SAS § 23).

Nõukogu on organ, mis kavandab sihtasutuse tegevust ning korraldab sihtasutuse juhtimist ja teostab järelevalvet sihtasutuse tegevuse üle (SAS § 24). Nõukogu olemasolu on kohustuslik, kuivõrd sihtasutusel pole liikmeskonna ja seega ka üldkoosoleku puudumise tõttu võimalik juhatuse tegevust muul viisil kontrollida.

Nõukogul peab olema vähemalt kolm liiget (põhikiri võib ette näha ka suurema liikmete arvu). Nõukogu liige peab olema teovõimeline füüsiline isik; nõukogu liikmeks ei või olla juhatuse liige ega audiitor ega nendega võrdset majanduslikku huvi omav isik ega pankrotivõlgnik (SAS § 26).

Nõukogu nõusolek on vajalik tehinguteks, mis väljuvad igapäevase majandustegevuse raamest, eelkõige siis, kui tehingutega kaasneb (SAS § 25 lg 1):

- 1) osaluse omandamine ja lõppemine äriühingus;
- 2) kinnisasjade, samuti registrisse kantud vallasasjade võõrandamine või asjaõigusega koormamine.

Sihtasutuse põhikirjaga võib toodud loetelu pikendada või lühendada. Kui juhatuse teeb igapäevase majandustegevuse raamest välja teingu ilma nõukogu nõusolekuta, ei mõjuta nõusoleku puudumine teingu kehtivust, kuna seadus näeb ette, et ülalnimetatud piirang ei kehti kolmandate isikute suhtes (SAS § 25 lg 3). Äriühingutes osalemisele on seatud piirangud, mille kohaselt sihtasutus ei või olla täisühingu osanik ega usaldusühingu täisosanik ega juhtida täis- ega usaldusühingut (SAS § 2 lg 4).

Sihtasutuste seadus näeb ette ka selle, millal nõukogu otsused võivad olla tühised (SAS § 301 lg 5) või vaidlustatavad (st et saab nõuda nende kehtetuks tunnistamist kohtu poolt, SAS § 301 lg 1).

Sihtasutuse tegevuse kontrollimiseks peab sihtasutusel olema ka **audiitor** (SAS § 35). Sihtasutuse juhatuse või nõukogu, juhatuse või nõukogu liige või muu huvitatud isik on ka õigustatud nõudma, et kohus otsustaks sihtasutuse juhtimise või varalise seisundiga seotud küsimustes erikontrolli korraldamise (SAS § 38).

Lisaks näeb sihtasutuste seadus ühe kontrollivõimalusena ette ka soodustatud isiku või muu selleks õigustatud huvi omava isiku õiguse nõuda sihtasutuselt teavet sihtasutuse eesmärgi täitmise kohta. Ta võib tutvuda sihtasutuse raamatupidamise aastaaruande ja juhatuse tegevuse aruandega, samuti audiitori järeldusotsuse, raamatupidamisdokumentide, asutamisositsuse ja põhikirjaga (SAS § 39).

11.3.4 SIHTASUTUSE LÕPETAMINE

Sihtasutuse lõpetamise alused (SAS § 43):

- 1) nõukogu otsus;
- 2) asutajate otsus, kui see asutajate õigus on ette nähtud põhikirjas;
- 3) sihtasutuse eesmärgi saavutamine;
- 4) tähtaja möödumine, kui sihtasutus oli tähtajaline;
- 5) sihtasutuse pankrot või pankrotimenetluse raugemine enne pankroti väljakuulutamist;
- 6) muu seaduses või põhikirjaga ettenähtud alus.

Sihtasutuse puhul võib toimuda sundlõpetamine (SAS § 46) juhul kui:

- 1) sihtasutuse eesmärk või tegevus on vastuolus seaduse, põhiseadusliku korra või heade kommetega;
- 2) sihtasutuse tegevus ei vasta seaduses sätestatud nõuetele või tema põhikirjalistele eesmärkidele;
- 3) sihtasutuse vara on eesmärgi saavutamiseks ilmselt ebapiisav ja piisava vara omandamine lähitulevikus on ebatõenäoline;
- 4) nõukogu ei tee põhikirjas ettenähtud juhul lõpetamisotsust või juhatus ei esita seaduses ettenähtud lõpetamise avaldust;
- 5) muud seaduses sätestatud juhud.

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS:

- **M. Ernits.** Erakond Eesti põhiseaduses ja erakonnaseaduses. *Juridica* 2003 eriväljaanne, lk 5-18.
- **V. Kõve,** Mittetulundusühingute ja sihtasutuste seadustest, *Juridica* 1996/10, lk 555-559.
- **M.Lagerspetz,** Kodanikuühiskonna lühisõnastik, Siseministeerium, 2006, arvutivõrgus: <http://www.siseministeerium.ee/failid/KYsonaraamatWEB.pdf> .
- **K. Paal.** Korteriomandiseaduse väljatöötamise alustest. *Juridica* 2001/4, lk 268-274.
- **K. Põlluveer.** Valitsusväliste organisatsioonide kaasamine õigusloomeprotsessi. *Juridica* 2004/6, lk lk. 393-400.
- **K. Pärnits.** Ametiühing – töötajate esindusorganisatsioon. *Juridica* 1998/1, lk 13-20.
- Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu veebileht: <http://www.ngo.ee/>.
- **K. Merusk, V. Olle, V. Saarmets,** Kodanikuühenduste seadusandlike küsimuste analüüs, Siseministeerium, 2003, arvutivõrgus: www.siseministeerium.ee/public/kodanikeyhenduste_seadusandlus_kys_analyys.rtf.

KÜSIMUSED JA ÜLESANDED

1. Milline on mittetulundusühingute ja sihtasutuste põhimõtteline erinevus aktsiaseltsidest ning osäühingutest?
2. Millised on mittetulundusühingute ja sihtasutuste peamised erinevused?
3. Milliste mittetulundusühingute kohta kehtivad eriseadused?
4. Kas mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri kanded omavad samaselt äriregistrile juriidilist jõudu?
5. Kas mittetulundusühingu eesmärki saab muuta?
6. Miks ei või mittetulundusühingut ümber kujundada teist liiki juriidiliseks isikuks?
7. Kui suur peab olema mittetulundusühingu algkapital?
8. Kas sihtasutuse eesmärki saab muuta?
9. Kas mittetulundusühing ja sihtasutus võivad tegeleda majandustegevusega?
10. Kas aktsiaselts saab olla mittetulundusühingu või sihtasutuse asutajaks?
11. Kas mittetulundusühing saab olla aktsiaseltsi asutajaks?
12. Kellel on õigus muuta mittetulundusühingu põhikirja?
13. Kuidas toimub sihtasutuse juhtimine? Mittetulundusühingu juhtimine?
14. Milline on mittetulundusühingu seaduslik esindusorgan?
15. Millised on mittetulundusühingu juhatuse liikmete õigused? Kas neid õigusi saab piirata? Kas piirangud kehtivad kolmandate isikute suhtes?
16. Kes ja kuidas saab nõuda mittetulundusühingu liikmete üldkoosoleku otsuse kehtetuks tunnistamist?
17. Tutvuge Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2006. a määrusega nr 279 tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja koostamise kord ning asjatundjate komisjoni moodustamise kord ja töökorralduse kohta (RT I 2006, 61, si464).

12. RIIGI OSALEMINE ERAÕIGUSLIKES JURIIDILISTES ISIKUTES

12.1 RIIGI ERAÕIGUSLIKES JURIIDILISTES ISIKUTES OSALEMISE EESMÄRGID JA REGULATSIOON

Põhjuseid, miks riik osaleb eraõiguslikes juriidilistes isikutes, võib olla mitmeid. Kuni 16.04.2004 kehtinud riigi poolt eraõiguslike juriidiliste isikute asutamise ja nendes osalemise seaduse¹⁴⁰ § 1 lg 2 sätestas, et riigi poolt eraõiguslike juriidiliste isikute asutamise ja nendes osalemise eesmärgiks on eelkõige riigi funktsioonide parema täitmise ja riikliku majanduspoliitika elluviimise kindlustamine. Kehtivas seadusandluses on riigi eraõiguslikes juriidilistes isikutes osalemise eesmärkide *expressis verbis* sätestamisest loobutud.

Riigi osalemisel äriühingutes võib üldiselt välja tuua järgmised eesmärgid:

- 1) strateegiline osalus;
- 2) turutõrgete leevendamine;
- 3) investeerimine.

Käesoleval ajal reguleerib riigi eraõiguslikes juriidilistes isikutes osalemisega seotud erisusi riigi eraõiguslikes juriidilistes isikutes osalemise seadus (REOS)¹⁴¹.

Nendeks eraõiguslikeks juriidilisteks isikuteks, milles riik osaleb¹⁴², võivad olla:

- 1) aktsiaselts;
- 2) osaühing;
- 3) mittetulundusühing;
- 4) sihtasutus.

Nimetatud eraõiguslike juriidiliste isikute asutamise, juhtimise, lõpetamise jm küsimustes tuleb lähtuda vastavatest seadustest: äriseadustikust, mittetulundusühingute seadusest ja sihtasutuste seadusest; REOS kehtib nende suhtes erinormina.

Riigi osamine eraõiguslikus juriidilises isikus ei muuda antud isikut veel avalik-õiguslikuks, seda isegi juhul, kui riigi osaluse määraks on 100%. Samuti ei ole riigi osalusega juriidilise isiku töötajad riigiametnikud.

Äriühingutes osaleb riik nii asutamisel kui osade ja aktsiate valitsemisel läbi ministeeriumide, mille määramisel arvestab valitsus vastava ministeeriumi pädevust ja sobivust aktsia või osa valitseja õiguste ja kohustuste parimal teostamisel ning eesmärki vältida huvide konflikti (REOS § 5 lg 1).

REOS-e ettevalmistamisel kaaluti ka võimalust, et riigi osaluste valitsemine tsentraliseeritakse ühe ministeeriumi kätte või luuakse hoopis nn. *holding* tüüpi äriühing, kuid eelnõu aruteludes otsustati lõpuks siiski jääda detsentraliseeritud süsteemi juurde¹⁴³.

Riigi asutaja- või liikmeõiguste teostaja sihtasutustes ja mittetulundusühingutes võib olla (REOS § 12 lg 1):

- 1) ministeerium,
- 2) maavalitsus,
- 3) Riigikantselei,
- 4) põhiseaduslik institutsioon:
 - ▶ Riigikogu,
 - ▶ Vabariigi President,
 - ▶ Riigikontroll,
 - ▶ õiguskantsler
 - ▶ Riigikohus.

¹⁴⁰ RT I 1996, 48, 942; 2002, 32, 188.

¹⁴¹ RT I 2004, 24, 166.

¹⁴² loeteluga eraõiguslikest juriidilistest isikutest, milles riik osaleb, saab tutvuda Rahandusministeeriumi veebilehel (<http://www.fin.ee>).

¹⁴³ vt riigi eraõiguslikes juriidilistes isikutes osalemise seaduse eelnõu (236 SE I) seletuskiri, <http://web.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mget-doc?itemid=040220017&login=proov&password=&system=ems&server=ragne11>.

Põhiseadusliku institutsiooni või Riigikantselei kaudu võib riik asutada sihtasutusi ja mittetulundusühinguid ning osaleda nende tegevuses riigieelarves sihtotstarbeliselt selleks ettenähtud vahendite arvel (REOS § 12 lg 2).

Riigikontrolli seaduse¹⁴⁴ § 7 lg 1 p 5 ja p 6 alusel teostab Riigikontroll kontrolli sihtasutuste ja mittetulundusühingute üle kelle asutajaks või liikmeks on riik või avalik-õiguslik juriidiline isik ning äriühingute üle, kus riigil või avalik-õiguslikel juriidilistel isikutel või eelnimetatud nimetatud sihtasutustel on kas üksi või ühiselt valitsev mõju enamusosaluse kaudu või muul viisil, samuti nende äriühingute tütarettevõtjate üle.

12.2 RIIGI OSALUSEGA ERAÕIGUSLIKU JURIIDILISE ISIKU ASUTAMISE ERISUSED

Riigi äriühingu (aktsiaseltsi, mille kõik aktsiad kuuluvad riigile, või osahingu, mille ainuke osa kuulub riigile, REOS § 3 p 1) asutamise otsustab Vabariigi Valitsus (REOS § 7 lg 1).

Kui riigi osalus äriühingus on väiksem, esindab riiki asutamisprotsessis Vabariigi Valitsuse volituse alusel osalust valitsev minister (REOS § 7 lg 2 p 1).

Riigi osalusega äriühingu asutamisel ei või riigi osalus olla vähemusotsustusõigust andvast osalusest väiksem (REOS § 8 lg 2).

Kui sihtasutuse või mittetulundusühingu asutamisel teostab asutajaõigusi põhiseaduslik institutsioon, võib sihtasutuse asutamiseotsuse vastu võtta või mittetulundusühingu asutamisel hääletada üksnes Riigikogu määratud komisjoni volitusel (REOS § 15).

Riigi sihtasutuse (sihtasutus, mille ainuasutaja on riik, REOS § 3 p 8) mille asutajaõiguste teostamist taotleb ministeerium, maavalitsus või Riigikantselei, asutamise otsustab Vabariigi Valitsus (REOS § 16 lg 1).

Kui riik on üks mitmest sihtasutuse asutajast ning asutajaõigusi teotab ministeerium, maavalitsus või Riigikantselei, on õiguste teostajal otsuse vastuvõtmiseks vaja Vabariigi Valitsuse volitust (REOS § 16 lg 2). Sama põhimõtte (valitsuse volituse nõue) kehtib ka mittetulundusühingu puhul.

Muudes küsimustes (juriidilise isiku nime valik, asutamiseotsuse või –lepingu vorminõuded, asutamiseprotsess jms) tuleb lähtuda vastavalt äriseadustikust, sihtasutuste seadusest ja mittetulundusühingute seadusest.

Kui riik eraõigusliku juriidilise isiku asutamisel teeb mitterahalise sissemakse, tähendab see riigivara võõrandamist loodavale juriidilisele isikule ning seda reguleerib täpsemalt REOS-e 5. peatükk.

Selle kohaselt ei või põhiseaduslike institutsioonide kaudu asutatud eraõigusliku juriidilise isiku omandisse üle anda põhiseadusliku institutsiooni valitsemisel olevat riigivara (§ 30 lg 2). Ministeeriumide, maavalitsuste ja Riigikantselei valitsemisel oleva riigivara üleandmine mitterahalise sissemaksena on lubatud Vabariigi Valitsuse otsuse alusel (§ 30 lg 1), millele eelneb äriühingu aktsiate või osa valitseja, asutaja- või liikmeõiguste teostaja või valitsemise või liikme- või asutajaõiguste teostamise taotleja vastav ettepanek Vabariigi Valitsuse korralduse eelnõu vormis koos seaduses nõutud dokumentidega (§§ 31-32). Riigivara üleandmise vajalikkust tuleb põhjendada vastavalt §-le 33.

Nagu kõik muud eraõiguslikud juriidilised isikud, omandab ka riigi osalusega eraõiguslik juriidiline isik vastavasse registrisse kandmisega täieliku õigusvõime, ehk teisisõnu, ta on iseseisev isik, kes ise ega kelle vara ei saa kuuluda kellelegi teisele (näiteks riigile).

12.3 AKTSIATE JA OSA VALITSEMINE ÄRIÜHINGUTES

Riigile kuuluvaid aktsiaid või osa (nimetatud osa või aktsiate puhul on tegemist riigivaraga¹⁴⁵) valitseb ministeerium, mille määrab Vabariigi Valitsus. Äriühingu, milles riigil on vähemusosalus, osa või aktsiate valitsejaks on Rahandusministeerium. Riigile kuuluvad aktsiad kantakse riigivara registrisse¹⁴⁶.

¹⁴⁴ Riigikontrolli seadus. - RT I 2002, 21, 117; 2008, 1, 5.

¹⁴⁵ riigivaraseaduse (RT I 1995, 22, 327; 2007, 16, 77) § 2 lg 1: Riigivara on riigile kuuluv kinnis- ja vallasvara, s.o. asjad ning rahaliselt hinnatavad õigused ja kohustused.

¹⁴⁶ <http://tvr.fin.ee/>.

REOS § 4 lg 2 kohaselt on osa või aktsiaid valitseval ministril kõik seadusest tulenevad aktsionäri, osaniku või asutaja õigused ja kohustused (vt konspekti ptk 5 ja 6 ning ÄS). Minister esindab riiki ka aktsionäride üldkoosolekul või osanike koosolekul; kui riigi osalus ei anna äriühingus vähemusotsustusõigust, siis võib koosolekul osaleda ministri volitatud ministeeriumiametnik (REOS § 6). Seaduses sätestatud küsimustes (REOS § 7) otsustamiseks on ministril vajalik Vabariigi Valitsuse volitus.

Osalust valitsev minister teeb taotluse äriühingus makstava dividendisumma või –määra kohta rahandusministrile, kelle ettepanekul valitsus nimetatud summa või –määra kinnitab (REOS § 10).

Igal aastal esitab äriühingu riigile kuuluvaid aktsiaid või osa valitsev ministeerium Rahandusministeeriumile aruande riigi osaluste valitsemise kohta. Rahandusministeerium koostab nende aruannete põhjal koondaruande¹⁴⁷ (REOS § 35).

The screenshot shows a web browser window displaying the website of the Ministry of Economic Affairs of Estonia. The page title is "Rahandusministeerium" and the main heading is "Riigi osalusega äriühingute ja sihtasutuste koondaruanded". Below the heading is a table with the following data:

Kuupäev	Pealkiri	Suurus	Tüüp
09.04.08	2006. aasta koondaruanne koos lisadega	4.4 MB	rtf
21.12.06	2005. aasta koondaruanne	634.0 KB	doc
21.12.06	2005. aasta koondaruande lisad	409.0 KB	xls
21.12.06	Ülevaade 2005. aasta koondaruandest	33.0 KB	doc
13.01.06	2004. aasta koondaruanne	606.0 KB	doc
13.01.06	2004. aasta koondaruande lisad	292.0 KB	xls

12.4 RIIGI OSALUSEGA ERAÕIGUSLIKU JURIIDILISE ISIKU JUHTIMISE ERISUSED

REOS näeb ette nõuded riigi esindajale eraõigusliku juriidilise isiku juhtorganis, mille all seadus peab eelkõige silmas äriühingu või sihtasutuse nõukogu¹⁴⁸ ning mittetulundusühingu juhtorgani liiget. Riigi esindaja ei pea tingimata olema riigiametnik¹⁴⁹; selleks võib olla ka mõni muu asjatundja, kellel on oma ülesannete täitmiseks vajalikud teadmised ja kogemused. Seadus sätestab ka mitmeid piiranguid riigi esindajatele (REOS § 19 lg 3-7).

Riigi esindaja hoolsuskohustust on täpsustatud REOS-e §-s 19 lg 2:

Riigi esindajad eraõigusliku juriidilise isiku juhtorganis on kohustatud tegutsema nendelt oodatava hoolsusega ning vastavalt nende ametikohale esitatavatele nõuetele, lähtudes eraõigusliku juriidilise isiku eesmärkidest ja huvidest ning vajadusest tagada riigi kui aktsionäri, osaniku, asutaja või liikme huvide tõhus kaitse.

Riigi esindaja peab järgima osalust valitseva ministri juhiseid ning informeerima ministrit nõukogu koosolekute päevakorrast ning vastuvõetud otsustest (REOS § 22).

Riigi äriühingu või sellise äriühingu, milles riigil on vähemalt otsustusõigus, nõukogu liikmete arvu määramisel tuleb lähtuda äriühingu suuruselt ja majanduslikust olukorrast ning vajadusest tagada äriseadustiku §-s 316¹⁵⁰ sätestatud nõukogu ülesannete efektiivne täitmine (REOS 28 lg 3).

¹⁴⁸ Õiguskantsleri seisukoha kohta Riigikogu saadikute osalemise kohta riigi äriühingute nõukogude töös vt T. Mattson. Jõks: parlamendi liige ei tohi riigi äriühingu nõukogusse kuuluda. Postimees 12.04.2004, internetis kättesaadav aadressil http://www.postimees.ee/120404/esileht/siseuudised/131375_1.php.

¹⁴⁹ ATS § 69 lg 1: Riigiametnik ei või kuuluda tulundusühenduse alaliselt tegutsevasse juhtorganisse, kontroll- ega revisjoniorganisse, välja arvatud riigi esindajana riigi või avalik-õigusliku isiku osalusega ettevõtte juhtimis- või järelevalveorganisse.

¹⁵⁰ ÄS § 316: Nõukogu planeerib aktsiaseltsi tegevust ja korraldab aktsiaseltsi juhtimist ning teostab järelevalvet juhatuse tegevuse üle. Kontrolli tulemused teeb nõukogu teatavaks üldkoosolekule.

Riigi sihtasutuse nõukogu liikmete arvu määramisel tuleb lähtuda sihtasutuse eesmärkidest, varade mahust ja majanduslikust olukorrast ning vajadusest tagada nõukogu ülesannete efektiivne täitmine sihtasutuse tegevuse kavandamisel, korraldamisel ja juhatuse tegevuse üle järelevalve teostamisel (REOS 29 p 1).

REOS § 28 näeb ette, et riigi äriühingu ja sellise äriühingu, kus riigil on vähemalt otsustusõigus, põhikirjaga ei või piirata äriseadustiku § 317 lõikes 1 sätestatud nõukogu pädevust (REOS § 28 lg 1).

Näiteks ei võiks seetõttu riigi otsustusõigusega äriühingu põhikirjas ette näha, et nõukogu nõuolek ei ole vajalik kinnisasjade koormamiseks (ehkki AS § 317 lg 2 sellise võimaluse annaks).

Osäühingul, kus riigil on vähemalt otsustusõigus, peab olema nõukogu (REOS § 28 lg 2).

Nõukogu liikme tasu suuruse ja maksmise korra otsustab osalust valitsev minister (riigi äriühingu puhul) või äriühingu üldkoosolek (äriühingus, kus riigil on vähemalt otsustusõigus). Sihtasutuse nõukogu liikme tasustamise otsustab asutajaõigusi teostav isik (riigi sihtasutuses) või asutajad ühiselt (kui riik on üks sihtasutuse asutajatest) (REOS § 24).

Kui riigil on äriühingus vähemalt otsustusõigus, peab juhatuse liikmete tasu määramisel lähtuma äriühingu suurusest, tegevuse mõjust Eesti majandusele ja ühiskonnale tervikuna, samuti võtma arvesse äriühingu finantsnäitajaid ning aktsionäri või osaniku püstitatud finants- ja tegevuseesmärkide täitmist ning lisaks turupositsiooni tema tegevusvaldkonnas (REOS § 25 lg 1).

Nõukogu liikmete tasustamise täpsem kord ja tasude piirmäärad on kehtestatud rahandusministri 14. juuni 2004. a määrusega nr 117¹⁵¹.

Riigi osalusega äriühingu juhatuse ja nõukogu liikmed ning riigi poolt asutatud eraõiguslike sihtasutuste tegevjuhid, juhatuse ja nõukogu liikmed on korruptsioonivastase seaduse¹⁵² § 4 p 22 ja p 28 kohaselt ametiisikud, kes peavad täitma majanduslike huvide deklaratsiooni. Sama kehtib ka mittetulundusühingu juhatuse liikmete kohta, kui mittetulundusühingu on asutanud või selles osaleb riik (§ 4 lg 4).

REOS näeb ette ka reeglid sisekontrolli ja siseauditi kohta (§ 26 ja § 27)

12.5 RIIGI OSALUSEGA ERAÕIGUSLIKU JURIIDILISE ISIKU VARA

Äriühingute puhul kuuluvad kohaldamisele kõik äriseadustiku sätted osa- ja aktsiakapitali kohta (miinimumsuurus, reservkapitali moodustamine jne), millele lisaks tuleb arvestada, et mitterahalise sissemakse tegemisel tuleb kohaldada riigivara võõrandamise kohta käivaid sätteid.

Lisaks äriseadustikus ette nähtud osa- ja aktsiakapitali kaitsemeetmetele näeb REOS-e § 11 ette piirangud toetuste maksmisele ja annetuste tegemisele riigi äriühingu ja riigi otsustusõigusega äriühingu poolt, sätestades, et toetusi maksta ja annetusi teha võib üksnes juhul, kui see aitab kaasa äriühingu tegevus- ja finantseesmärkide saavutamisele ning äriühingu nõukogu on kinnitanud vastava korra. Makstud toetuste ja tehtud annetuste kohta tuleb info avaldada äriühingu veebilehel ning kalendriaasta jooksul võib maksta toetusi ja teha annetusi kokku kuni 1,5 protsendi ulatuses äriühingu kolme eelneva majandusaasta keskmisest puhaskasumist (REOS § 11 lg 4 ja lg 5).

TÄIENDAVAKS LUGEMISEKS:

- Riigi osalusega äriühingute ja sihtasutuste koondaruanded: <http://www.fin.ee/?id=78866>.
- E. Vanamb. Erastamiseadus ja kuldaktsia. Eesti majanduse Teataja 2006/11.
- I. Kuznetsov. Euroopa Ühenduse õiguse mõju kuldaktsiatele Eestis. Juridica 2005/6.

KÜSIMUSED JA ÜLESANDED

1. Millistel kaalutlustel osaleb riik eraõiguslikes juriidilistes isikutes?
2. Kas riigi aktsiaselts on eraõiguslik või avalik-õiguslik juriidiline isik?
3. Kellele kuulub riigi äriühingu vara?
4. Mille poolest erinevad riigi osalusega äriühingu nõukogu liikmetele esitatavad nõuded äriseadustikuga sätestatust?

¹⁵¹ RTL, 30.06.2004, 87, 1370.

¹⁵² Korruptsioonivastane seadus. - RT I 1999, 16, 276; 2007, 24, 126.

5. Miks peab riigi osaühingul olema nõukogu?
6. Kas ja millistel tingimustel ning kuidas saab riigi äriühingu nõukogu pädevust piirata?
7. Kas 10%-lise riigiosalusega äriühingu nõukogu pädevust saab põhikirjaga piirata?
8. Mille alusel saab kindlaks teha, kui suur osalus äriühingus tagab riigile otsustusõiguse? Kas otsustusõigus võib erinevate otsuste puhul olla erinev?
9. Kes valitseb riigi osalust äriühingutes?
10. Millised on riigi võimalused riigi aktsiaseltsi (osaühingu) juhatuse tegevuse kontrollimiseks?
11. Kes valitseb riigi osalust mittetulundusühingutes ja sihtasutustes?

KASUTATUD MATERJALID

1. K. Adomeit, M. Ristikivi, H. Siimets-Gross. Ladina-eesti õigussõnastik. Tallinn 2005.
2. E. Gustavus. Äriühinguõigus. Tallinn – Berliin 2001.
3. E. Ilus. Rooma eraõiguse alused. Ilo 2000.
4. P. Kama. Kaubandusregister tulekul. Juridica 1994/7.
5. P. Kama, A. Siibak, K. Siibak, M. Vutt. Majandustegevuse õiguslikust keskkonnast Eestis. Tartu Ülikooli Kirjastus 1997.
6. R. Kuber jt. Äriõigus. Näidised ja kommentaarid. Käsiraamatute kirjastus.
7. V. Kõve. Äriseadustiku põhialused. Juridica 1995/4.
8. O. Lunkova, K. Sein, A. Värv. Eraõigus. Kaasused. Sisekaitseakadeemia 2006.
9. V. Peep. Eesti äriõiguse ja ühinguõiguse muudatused. Kinnistusraamatu- ja notaripäevad. Ettekanded. EV Justiitsministeerium 1998, lk 125-134.
10. T. Mattson. Jõks: parlamendi liige ei tohi riigi äriühingu nõukogusse kuuluda. Postimees 12.04.2004.
11. K. Merusk, V. Olle, V. Saarmets. Kodanikuühenduste seadusandlike küsimuste analüüs. Siseministeerium 2003, arvutivõrgus kättesaadav:
http://www.siseministeerium.ee/public/kodanikeyhenduste_seadusandlus_kys_analyys.rtf
12. A. Piip, Kaubandusõigus- ja protsess. EV Justiitsministeerium, Tallinn 1995.
13. K. Saare. Seltsing – kas leping või ühing? - Juridica 2003/1.
14. K. Saare. Eraõigusliku juriidilise isiku õigussubjektsuse piiritlemine. Doktoritöö. Tartu Ülikool 2004.
15. K. Saare. Asutamisel olev äriühing kui juriidiline isik. Juridica 1996/6.
16. P. Varul. Tsiviil- ja kaubandusseadusandluse arengust Eestis. Juridica 1993/6.
17. P. Varul, A. Kaljurand, A. Mailend, H. Pikmets, L. Tolstov. Äriühingu juhtorganid. Äriühingu juhtorganite liikmete õigused, kohustused ja vastutus. Äripäeva Kirjastus 2005.
18. P. Varul, I. Kull, V. Kõve, M. Käerdi. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Juura, Tallinn 2006.
19. P. Varul, I. Kull jt (koost.). Võlaõigusseadus II. Kommenteeritud väljaanne. Juura, Tallinn 2007.
20. Riigi eraõiguslikes juriidilistes isikutes osalemise seaduse eelnõu (236 SE I) seletuskiri,
<http://web.riigikogu.ee/ems/sarosbin/mgetdoc?itemid=040220017&login=proov&password=&system=ems&server=ragne11>.

VIIDATUD ÕIGUSAKTID

1. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT 1992, 26, 349; 2007, 33, 210.
2. Äriseadustik. - RT I 1995, 26-28, 355; 2008, 27, 177.
3. Tulundusühistuseadus. - RT I 2002, 3, 6; 2008, 27, 177.
4. Mittetulundusühingute seadus. - RT I 1996, 42, 811; 2008, 27, 177.
5. Sihtasutuste seadus. - RT I 1995, 92, 1604; 2008, 27, 177.
6. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I 2002, 35, 216; 2007, 24, 128.
7. Tsiviilseadustiku üldosa seadus (alates 01.07.2002 kehtetu). - RT I 1994, 53, 889; 2002, 53, 336.
8. Võlaõigusseadus. - RT I 2001, 81, 487; 2007, 56, 375.
9. Krediidiasutuste seadus. - RT I 1999, 23, 349; 2008, 3, 21.
10. Kindlustustegevuse seadus. - RT I 2004, 90, 616; RT I 2007, 68, 421.
11. Väärtpaberituruseadus. - RT I 2001, 89, 532; 2008, 31, 193.
12. Erakonnaseadus. - RT I 1994, 40, 654; 2007, 24, 126.
13. Korteriühistuseadus. - RT I 1995, 61, 1025; 2006, 61, 456.
14. Ametiühingute seadus. - RT I 2000, 57, 372; 2007, 2, 6.
15. Riigi eraõiguslikes juriidilistes isikutes osalemise seadus. - RT I 2004, 24, 166.
16. Karistusseadustik. - RT I 2001, 61, 364; 2008, 33, 200.
17. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. - RT I 2005, 26, 197; 2008, 29, 189.
18. Asjaõigusseadus. - RT I 1993, 39, 590; 2007, 24, 128.
19. Eesti Vabariigi töölepingu seadus. - RT 1992, 15/16, 241; 2007, 44, 316.
20. Majandustegevuse registri seadus. - RT I 2004, 12, 79; 2008, 8, 58.
21. Eesti väärtpaberite keskregistri seadus. - RT I 2000, 57, 373; 2007, 58, 380.
22. Tulumaksuseadus. - RT I 1999, 101, 903; 2007, 44, 318.
23. Jäätmeseadus. - RT I 2004, 9, 52; 2007, 66, 408.
24. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. - RT I 1997, 52, 834; 2007, 44, 314.
25. Käibemaksuseadus. - RT I 2003, 82, 554; 2007, 32, 259.

26. Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EÜ) nr 2157/2001 "Euroopa äriühingu (SE) põhikirja kohta" rakendamise seadus. - RT I 2004, 81, 543; 2005, 57, 451.
27. Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EMÜ) nr 2137/85 "Euroopa majandushuviühingu kohta" rakendamise seadus. - RT I 2000, 53, 342; 2004, 30, 208.
28. Euroopa Liidu Nõukogu määruse (EÜ) nr 1435/2003 "Euroopa ühistu (SCE) põhikirja kohta" rakendamise seadus. - RT I 2005, 71, 543.
29. Konkurentsiseadus. - RT I 2001, 56, 332; 2007, 66, 408.
30. Kindlustustegevuse seadus. - RT I 2004, 90, 616; 2007, 68, 421.
31. Erakooliseadus. - RT I 1998, 57, 859; 2007, 45, 320.
32. Advokatuuriseadus. - RT I 2001, 36, 201; 2008, 30, 191.
33. Avaliku teenistuse seadus. - RT I 1995, 16, 228; 2008, 8, 57.
34. Riigi poolt eraõiguslike juriidiliste isikute asutamise ja nendes osalemise seadus (alates 16.04.2004 kehtetu). - RT I 1996, 48, 942; 2002, 32, 188.
35. Riigihangete seadus. - RT I 2000, 84, 534; 2003, 25, 153, alates 1.05.2007 kehtetu.
36. Täitemenetluse seadustik. - RT I 2005, 27, 198; 2007, 25, 130.
37. Hooneühistuseadus. - RT I 2004, 53, 368; 2006, 43, 326.
38. Hoiu-laenuühistuseadus. - RT I 1999, 24, 357; 2002, 53, 336.
39. Korterühistuseadus. - RT I 1995, 61, 1025; 2006, 61, 456.
40. Erakonnaseadus. - RT I 1994, 40, 654; 2007, 24, 126.
41. Kirikute ja koguduste seadus. - RT I 2002, 24, 135; 2006, 61, 456.
42. Loovisikute ja loomeliitude seadus. - RT I 2005, 57, 451; 2007, 12, 66.
43. Kohaliku omavalitsuse üksuste liitude seadus. - RT I 2002, 96, 565.
44. Äriseadustiku, mittetulundusühingute seaduse ja nendega seonduvate teiste seaduste muutmise seadus. - RT I 2008, 27, 177.
45. Korruptsioonivastane seadus. - RT I 1999, 16, 276; 2007, 24, 126.
46. Riigikontrolli seadus. - RT I 2002, 21, 117; 2008, 1, 5.
47. Riigivaraseadus. - RT I 1995, 22, 327; 2007, 16, 77.
48. Vabariigi Valitsuse 4.12.2001 määrus nr 369 „Riigiasutustele äriregistri ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri arutivõrgu kasutamise kohustuse kehtestamine“ (RT I 2001, 94, 585).
49. Rahandusministri 14. juuni 2004. a määrus nr 117 „Riigi osalusega äriühingu ja sihtasutuse nõukogu liikmete tasustamise kord ja tasude piirmäärad“. - RTL, 30.06.2004, 87, 1370.

VIIDATUD KOHTULAHENDID

1. RKTko 23.12.1997 määrus kohtuasjas nr 2-3-1-139-97, RT III 1998, 4, 41.
2. RKTko 20.04.1999 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-42-99, RT III 1999, 14, 147.
3. RKTko 04.10.2000 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-96-00, RT III 2000, 24, 262.
4. RKTko 07.02.2001 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-14-01, RT III 2001, 5, 61.
5. RKTko 04.03.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-26-02, RT III 2002, 9, 94.
6. RKTko 25.03.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-32-02, RT III 2002, 11, 116.
7. RKTko 25.03.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-51-02, RT III 2002, 14, 163.
8. RKTko 17.06.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-82-02, RT III 2002, 20, 239.
9. RKTko 10.09.2002 määrus kohtuasjas nr 3-2-1-97-02, RT III 2002, 22, 257.
10. RKTko 26.11.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-134-02, RT III 2002, 35, 385.
11. RKTko 14.11.2002 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-135-02, RT III 2002, 33, 364.
12. RKTko 06.05.2003 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-45-03, RT III 2003, 18, 173.
13. RKTko 14.05.2003 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-64-03, RT III 2003, 19, 181.
14. RKTko 02.06.2003 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-67-03, RT III 2003, 21, 206.
15. RKTko 10.02.2004 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-16-04, RT III 2004, 6, 64.
16. RKTko 03.12.2004 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-130-04, RT III 2004, 36, 376.
17. RKTko 16.12.2003 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-142-03, RT III 2004, 2, 24.
18. RKTko 08.03.2005 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-8-05, RT III 2005, 10, 98.
19. RKTko 26.04.2005 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-39-05, RT III 2005, 15, 155.
20. RKTko 11.05.2005 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-41-05, RT III 2005, 17, 181.
21. RKTko 15.06.2005 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-63-05, RT III 2005, 25, 256.
22. RKTko 19.09.2005 otsus kohtuasjas nr 3-1-1-74-05, RT III 2005, 27, 286.
23. RKTko 15.05.2006 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-36-06, RT III 2006, 21, 195.
24. RKTko 14.09.2006 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-68-06, RT III 2006, 30, 266.
25. RKTko 16.11.2006 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-101-06, RT III 2006, 43, 365.

26. RKTko 02.02.2006 otsus kohtuasjas nr 3-2-1-157-05, RT III 2006, 6, 53.
27. RKHko 22.06.1999 otsus haldusajjas nr 3-3-1-29-99, RT III 1999, 22, 209.
28. RKHko 26.04.2001otsus haldusajjas nr 3-3-1-12-01, RT III 2001, 14, 146.
29. RKHko määrus 30.10.2003 kohtuasjas nr 3-3-1-68-03, RT III 2003, 33, 334.
30. RKPJKo 01.10.2002 otsus kohtuasjas nr 3-4-1-13-02, RT III 2002, 24, 268.